

Mirra Ağacının Kəhrəba Gözləri

Ruqəyyə Kəbiri

Bu kitabda Ruqəyyə Kəbirinin son illərdə yazdığı kiçik həcmli əsərləri toplanmışdır. Xatırladaq ki, bu, müəllifin Qanun nəşriyyatında çap olunan üçüncü kitabıdır.

Onun müxtəlif quşlar haqqında elmi məlumatlar əldə etməyinə dəstək olduqları üçün Xoyda İbrahim bəy Vəhidniya, Təbrizdə Fərəc Mələvi, İbrahim Məhəmmədi və xüsusi ilə Əli Köhnəçi cənablarına səmimi təşəkkürlərini bildirir.

Ruqəyyə Kəbiri. MİRRA AĞACININ KƏHRƏBA GÖZLƏRİ

Bakı, QANUN nəşriyyatı, 2018, 152 səh., 300 tiraj

Redaktor: Aynur Zərrintac

Cild tərahi: Rövşən Novruzı

Çapa imzalanmışdır: 02.05.2018

QANUN nəşriyyatı

Bakı, Azərbaycan, AZ1102, Tbilisi pros., 76

Тел.: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212 42 37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-36-534-4

© QANUN nəşriyyatı, 2018

© Ruqəyyə Kəbiri, 2018

Atama ithafla...

1

Əvvəlki hökumətin devrilməsi doluya bənzəyirdi. Qəfildən şıdırğı kimi yağmağa başlamış, sonra kəsilməmişdi. Qiyamçıların əlaltıları planlaşdırdıqları vaxtda nəzarətə götürdükləri məkanlara hücum etmişdilər. Onların özlərindən sonra qoyduqları izlər paytaxtın hər tərəfində gözə dəyirdi. Sındırılmış qapılar, əşyalar, alt-üst edilmiş evlər, dağıdılmış iş yerləri, tələbə yataqxanaları və s.

Gecənin qaranlığı qiyamçıların ən yaxın dostudur. Zülmətin göz-görməzində gecəqusu kimi qabaqcadan işarələnmiş yerlərə qonur, müxalifətçilərin toplandıqları məkanları basır, onları ələ keçirirlər. Bütün bunlar çevrilişin ortaq nişanələridir. Ancaq Nivak ölkəsində dövlət çevrilişi baş dəlləlin səyləri nəticəsində gecə deyil, günün günorta çağı baş vermişdi.

Fəsil dəyişmişdi. Ağaclar yavaş-yavaş tumurcuqlayır, qış yuxusundan ayılan təbiət insanda fərəh hissi yaradırdı. Paytaxtın küçələri hər gün adamlarla qaynaşırdı. Məktəblərin

zəngi çalınan kimi qapılar açılır, krandan su fışqıran kimi şagirdlər hay-həşirlə, gülüşə-gülüşə qapılardan çıxıb hərəsi öz məhəlləsinə, evinə qaçırdı.

Rastalarda¹, timçələrdə² alver qaydası üzrə gedirdi. İşçilər vaxtında ofis, idarələrə gəlir, yerlərini tutur, bu il fəsilin dəyişməsinə ümid bağlayıb, qazanclarının hesabını vurub-çıxırdılar. Maşınlar işıqforların qırmızı işığına çatcaq dayanır, yaşıl işıqın onların keçidinə icazə verməsini gözləyirdilər. Dünyanın bütün paytaxtları kimi Nivakın paytaxtında da hər şey yerində olmasa da, qaydasında getdiyi kimi görünürdü.

Günorta xəbərlərindən sonra camaat artıq dövlət çevrilişinin baş verdiyini anlamışdı. Qonşu ölkələrə, başqa şəhərlərə qaçan kim, əlçatmaz məkanlara sığınan kim... Hərə başını bir yerdə gizlətməyə çalışırdı. Ölkəni tərک etməyən ziyalılar, fəallar, artistlər, çevrilişə qarşı çıxanların bir çoxu tezliklə həbs edildi.

Ancaq hökumətin devrilməsi deyəsən, xalqın bir qisminin ümumiyyətlə vecinə deyildi. “Hökumət başçıları gəldigərdi, kim gəlir-gəlsin, gedir-getsin” deyib, gündəlik çörəklərini qazanmağa can atırdılar.

Ölkədə it yiyəsini tanımırdı. Hər gün qurulan məhkəmələrdə gecə-gündüz hökm verilirdi. Elə gün olmurdu ki, hərbi kurs görməmiş naşı nişançıların silahları məhkumları yarpaqları biçirmiş kimi güllələyib yerə tökməsin. Bütün bunlara baxmayaraq, Nivak xalqının bir qismi heç bir hadisə baş verməmiş kimi sakitcə öz həyatlarına davam edirdilər.

¹ Rasta - üstüörtülü bazar

² Timçə - bazar

Ancaq bir qism də çevrilişi görməzdən gələ bilməyib, xarici radio və digər sosial medialardan əldə etdikləri xəbərləri gizlicə yan-yörələrindəkilərə pıçıldaırdılar. Bu pıçıldaşmaların özü də böyük bir risk idi. Yeni hökumətin elanına görə, “hər bir vətəndaş qarayaxa polis məmuru” adlanırdı. O səbəbdən də, məlum deyildi ki, qulağına pıçıldaıyan bacı-qardaş, qohum-qonşu yeni hökumətin qarayaxa məmurudur, yoxsa adi camaatdan birisi. Xəbərlərdə paytaxt və ölkənin bütün şəhərlərinin təhlükəsiz və əmin-amanlıqda olduğu bildirilirdi.

Əvvəlki hökumətin qadağan etdiyi ənənələri geri qaytarmaq məqsədilə tərəzi və zınqırov vətəndaşlıq simvolu seçilmişdi. Qadınlar sağ ayaqlarının topuqlarına üskük böyüklüyündə zınqırov bağlamalı, kişilər isə üst geyimlərinin sağ döşlərinə tərəzi simvolu taxmalı idilər. Bununla bağlı belə bir xəbərdarlıq da yayılmışdı: “Fərqliliklərinə görə vətəndaşlar arasında ayrı-seçkilik düşməsin deyə, hökumət tərəzi və zınqırovlar üçün sabit ölçü təyin edib. Siz onları müəyyən məkanlardan əldə edə bilərsiniz. Müasir və digital tərəzi simvollarından istifadə Nivak ölkəsinin mədəniyyətinə hörmətsizlik sayıldığından qətiyyən qadağandır. Bütün vətəndaşlar iş və təhsil məkanlarında, küçələrdə, ictimai yerlərdə bu bildirişə əməl etməlidirlər. İtaət etməyənlər cəzalandırılacaqdır. Ölkədəki xarici vətəndaşlar və turistlər Nivakda yaşadıkları müddətdə qeyd olunan simvollarından istifadə etməlidirlər. Tərəzisiz və zınqırovsuz gəzən əcnəbilər ölkədən deportasiya olunacaqdır!”

Polkovnik çevriliş xəbərini eşitcək digər yoldaşları kimi tələsik bütün əşyalarını yığışdıraraq, iş yerini tərək edib evinə

gəlmişdi. O indiyə qədər dünyada baş verən çevrilişlərdən xəbərdar idi. Bilirdi ki, belə hadisələr olanda qurunun oduna yaş da yanır. Ancaq o bu yananların sırasında heç olmaq istəməzdi. Məsələn burasında idi ki, polkovnik nə sağa meyilli idi, nə də sola. Nə tərəfdar idi, nə də tərəfsiz. Xüsusi əlaqələrinə baxmayaraq, yalnız gəldi-gedər hökumətlərə zərəri toxunmayan bir polkovnik idi.

2

Təyyib kafenin qabağındakı tərəzi heykəlinin hər gözünə adəti üzrə bir qəpik atıb, ayağı ilə qapını açıb içəri girdi. O içəri girər-girməz, gözləri kor, qoca kişi bardaş qurub oturduğu pilləkənlərdən qalxıb divardan tuta-tuta bayıra çıxdı. Qoca Təyyibi ayağının səsindən, bədəninin iyindən tanımağa vərdisş etmişdi. Tərəzi heykəlinin yanına yaxınlaşıb, pulları oradan götürdü. Artıq neçə il idi ki, Təyyib kafeyə girməzdən əvvəl kor qocanın ovcuna pul qoymaq əvəzinə, tərəzi heykəlinin gözlərinə atırdı. Onun bu adəti digər müştərilərə də keçmişdi. Təyyibdən əvvəl kafeyə gələn həkim içəri girmədən cibini qurdalayaraq, əlinə keçən qəpik-quruşu qocanın ovcuna basıb dedi:

- Qoca əmi, deyirlər adamın ruzisi Allahın əlindədir. Bəs sənə mən allah deyiləm?!

Həkimin səsi içəridəkiləri hədəfə almış daş kimi kafenin açıq pəncərəsindən əks-səda verdi. Cəlil ilə İbiş bir-birinə göz-qaş edib gülüşdülər. Qırğı Cəlil dedi:

- Bizim bu ağa doktor hər gün kor qocanın allahı olmaqdan yorulmur?!
Bayquş İbiş gülə-gülə cavab verdi:

- Mərc edərəm ki, özünü qocanın ürəyindəki allahdan da böyük bilir.

- Mən mərc gəlməyi tərgitmişəm. Etdiklərim dədəmə də bəsdir, nənəmə də...

Həkim içəri girəndə, qoca həmişə olduğu kimi tərəzi heykəlinə sarı gedirdi. Gözü görən adam kimi sağ-soluna baxıb, qara pulları tərəzinin gözünə atıb, geri qayıtdı. Sonra kafe sahibinin şagirdi Kəblə Əsgərdən bir stəkan su istədi. Kəblə Əsgər deyinə-deyinə stəkan dolu suyu qocanın əlinə verib, “yənə qara pulların təmizlik qüsulu başlandı!” dedi.

Həkim polkovnikin qabağından keçəndə salam vermiş-cəsinə başını yellədir, iki masa o yana əyləşib ürəyində dedi: “Allah bilir, bu yalançı müəllim burada kimin güdükçüsüdür! Köpəkoğlu pəncərənin arxasından gözlərini zilləyib elə baxır ki, deyirsən, adamın dişlərini sayır”.

Qoca suyu tərəzi gözlərinin içinə boşaldıb, qara pulları onun içində yaxaladı. Sonra bir-bir çıxarıb, şalvarına sür-tüb quruladı və cibinə qoya-qoya dedi:

- Qara pullar təmiz oldu.

Qocanın hərəkətlərini izləmək polkovnikin hobbilərindən biri idi. Ya qoca, ya da həkim kafedə olmayanda gözü həmişə onları axtarardı. Polkovnikin kafedə xüsusi yeri vardı. Daimi müştərilər pəncərə qabağında masanı onun adına çıxmışdılar.

Müştərilərin əksəriyyəti kafeyə quş alveri, dən ilə quş poxunun qiymətini öyrənmək, quş döyüşdürmə müsabi-

qələrinin vaxtından xəbər tutmaq üçün gəlirdilər. Həkim, Təyyib və kor qocanın davranışları hər gün təkrar olunurdu. Polkovnikin fikrinə görə, qara pul ilə kor kişi Təyyib ilə həkimin dünya görüşünü anlamaq üçün lazımi elementlər idilər.

Polkovnik yenə həmişə olduğu kimi yerində əyləşib, bir gözü kitabda, bir gözü pəncərədən eşiyə baxır və fikirləşirdi: “Görəsən nə vaxt bu təkrar səhnələr pozulacaq?”

Hava get-gedə tutqunlaşırdı. Qara buludlar yavaş-yavaş irəliləyib tək-tük qalmış işıqlı buludları örtür, sanki yağış-yağmamaq arasında mübahisə aparırdılar. Polkovnik gözaltı qocanı izləyirdi. Qoca əlini tərəzinin gözündə gəzdirdi. Təyyibin atdığı qara pulları tapıb götürdü və yoluna davam etdi. Polkovnik gözdən itənə qədər onu izlədi. Qocanın nə beli bükülmüşdü, nə də ayağı axsayırdı. Dimdik yeri yirdi. Arxadan baxan onun kor olduğuna heç inanmazdı. Qəribədir, bu vaxta qədər polkovnik qocaya pul vermək üçün heç əlini cibinə belə salmamışdı. Ona elə gəlirdi ki, ehtiyacı olan şəxslərə pul vermək ölünün üstünə atılmış qəpik-quruş kimi bir şeydir. Təyyibin hozuluğuna, qapı çırpmağına gələndə isə daimi müştərilər artıq bunu pəncərənin qarşısında səssiz-səmirsiz, kimsə ilə danışmadan oturub kitab oxuyan birinin davranışı kimi adi qarşılayırdılar. Bu səbəbdən hər dəfə qapı çırpılanda, yeni müştəridən başqa heç kim dönüb Təyyibə baxmazdı.

Təyyib birbaşa xaloğlunun oturduğu masaya tərəf getdi. Xaloğlu çal saçıyla çiyinə quş qonmuş bir heykəli xatırladı. Əl-qolunu tərپətdikdə, bu duruşu tamam pozulurdu. Təyyib çantasını masanın üstünə qoydu. Polkovnik başını

kitabdan qaldırmadan, gözucu onu müşahidə edib ürəyində deyirdi: “Hə, budur, indi ayağını kətilin üstünə qoyacaq. Aha, qoydu. Topuğundan açdı... Əyləşdi. Təsbeh kimi barmağına doladı... İndi oturub, danışa-danışa yenə barmağında oynadıb, sonra çantasının içinə atacaq...”

Bu vaxta kimi Təyyiblə nə bir kəlimə kəsmişdi, nə də göz-gözə gəlmişdi. Buna baxmayaraq, bütün hərəkətlərini əzbər bilirdi. Xüsusi ilə onun kafeyə çathaçatda zınqırovu ayağından açmasından həm təəccüblənir, həm də xoşlanırdı. Kafeyə gəldiyi ilk gündən bəri hamıdan artıq Təyyib onun diqqətini çəkmişdi. Düzdür, o elə də gözəl deyildi. Həm də hərəkətlərində qadınsayağı naz yox idi. Amma sərtliyi, danışq tərzi xoşagəlim idi. Kobudluğunda qeyri-adi bir sadəlik və səmimiyyət hiss olunurdu.

Gözucu Təyyibi süzdü. O isə həmişəki kimi xaloğlunun yanında əyləşdi. Bu dəfə zınqırovu təsbeh kimi barmağında oynatmadı. Ayağından açıb masanın üstünə qoydu:

- Nə kişi kimi kişi olduq, nədə arvad kimi arvad. Camaatın bir dənə varıdırsa, məndə bir cütdür. Dəli şeytan deyir... - sözünü bitirmədən, danışa-danışa yerindən qalxıb çay-samavar dəstgahına tərəf gedərək, bir çimdik qənd tozu götürüb yerinə qayıtdı.

Xaloğlu dedi:

- Hər kişmişin götündə bir püsgüsü¹ olar. Əgər istiyirsən ki, Nivakda çörək qazanasan, hər kəs kor, sən də kor... Sən də hamı kimi bu simvolları döşündə, topuğunda daşımalsan. Haqsızam əgər, de!

¹ Püsgü - çöp

Təyyibdən səs çıxmadığını görən xaloğlu soruşdu:

- Düz demirəmmi, doktor?

Həkim başını “hə” cavabı olaraq yellədir, cib telefonunu qurdalamağa başladı. Təyyib xaloğlunun çiyinə qonmuş qara qanad əblağinin¹ tüklərini tumarlayıb, ovcunu dimdiyinin altına tutaraq, quş kimi quruldadı. Göyərçin onun ovcundakı qənd tozunu dimdiklədikcə, polkovnikin içində yatmış nisgillər oyanmağa başladı. Əlini jaketinin cibinə salıb, zınqırova toxundu. İllər idiki, quşlardan nifrət edən arvadının daş-qaşlı zınqırovunu özü ilə cibində gəzdirdirdi. Təsbeh oynadan kişilər kimi, o da cibindəki zınqırova toxunmaqdan həzz alırdı. Arvadı topuğundan açıb talvarın altındakı masaya qoyanda götürmüşdü onu. O gündən bəri zınqırov onun cibində özünə yer eləmişdi.

¹ Əblaği - Quşbazların saxladığı göyərçin növüdür. Bu quşun şah lələkləri göyə uçanda qara, yerə enəndə isə ağ rəngdə görünür.

3

-**D**aha qıçımı sındırıb evdə oturacağam, eşiyə çıxmayacağam! Axı bu necə ola bilər ki, o boyda polkovnikin arvadı zınqa-zıncı, zınqa-zıncı, boynu zıncırovlu inək kimi küçələrdə yerisin?! Xal-xal olsa idi, yenə birtəhər razılaşmaq olardı.

Tərəzi simvolunu döşünə taxıb-taxmamaq bir çox işlər kimi polkovnikin vecinə deyildi. Hərbi kollecdəki dərsliklərdən əlavə, şəxsən müəliə etdiyi xüsusi kitablar əsasında hökumətlərin dəyişilmə prosesindən, çevrilişlərdən, inqilablardan az-çox məlumatlı idi. Bilirdi ki, hakimiyyəti ələ keçirən bütün yeni hökumətlər, xüsusi ilə çevriliş nəticəsində siyasi gücə sahiblənən diktaturalar fərqli təşəbbüslərlə iqtidarlarını camaata göstərmək üçün əxlaqdan uzaq hər şeyə cəhd edirlər. Həmin iqtidarın təbliği də ya nişanlar formasında yaxalara taxdırılır, ya da aforizmlərdən ibarət kitablar vasitəsilə kütlə tərəfindən oxunmağa məcbur edilir. Bəzən də başçıların iri portretlərini banner çərçivəsində şəhərin

böyük meydan və küçələrinə yapışdırıb camaata xatırladılar ki, hər addım atdıqlarında iqtidar nəzarəti altında nəfəs aldıklarını unutmasınlar. Amma Nivak çevrilişinin nəzəriyyəçiləri dünyadakı təcrübələrdən lazımi nəticələri çıxarmış, simvolları camaatın ümumi inamlarına görə seçmişdilər.

Küçələrdə nə yeni hakimlərin şəkilləri görünürdü, nə də aforizm tipli kitablar çap olunmuşdu. Yalnız camaata tanış olan, ata-babalardan miras qalmış tərəzi və zıncırov heykəlləri şəhərin hər küncündə gözə dəyirdi. Deməli, dərsi yaxşı öyrənmişdilər. Heykəllər günü-gündən göbələk kimi ölkənin dörd bucağında göyərirdilər. Polkovnikin beynini məşğul edən mövzu simvollar deyildi. Çevriliş nəticəsində meydana çıxan “şər” məfhumu cavanlıq çağlarında olduğu kimi yenə də beynində manevr edirdi.

Yataqda, otaqda, televizora baxanda, arvadı topuğundakı zıncırova etiraz edəndə, talvar altında oturub mirra ağacının gövdəsindəki qərribə düyünlərə göz dikəndə, quşxanada quşların dənini, suyunu verəndə, hətta ən çox sevdiyi məkanda - eyvanda əyləşib, oynayan quşlarının rəqsinə baxanda belə, şər beynində peyda olurdu. Bu söz çərpələng kimi fırlanıb, musiqi nəşəsinin dadını qaçıranda, o hər şeyi ni atıb gündəlik əl yazmalarına sığınaaraq, beynində atçapan sözləri kağıza düzürdü. Dəftərin ağ vərəqləri ard-arda qaralanırdı: *“İnsana aid edilən şəri görəsən hansı ölçü vahidi ilə ölçmək mümkündür? Hansı işi, hansı əməli həqiqətən şər adlandırmaq olar? Düşüncə, can, mal... Hansını üstün tutmaq olar? Şər də məhəbbət, sevgi, nifrət, iman kimi bir hissdir. Təbii ki, bu hissələri ölçmək mümkün deyil. Onla-*

rı yalnız nişanələr vasitəsi ilə bəlkə başqasına çatdırıla bilər. Bəs bu nişanələr və ölçülər haradan gəlir? Bu hissələrin qavrayışı dünyadakı insanların sayı qədər olsa da, insanlar arasında onların ictimai və ortaq nişanələri var. Məhəbbətlə davranmaq sevgi nişanəsi, kin, küdurət nifrətin rəmzi, tanrıya sığınmaq imanın işartısıdır, bəs şər ictimai nişanəsi nədir? Görəsən, xalqın canına, malına təcavüz etməyə çalışan şərlə hökumətlərin siyasətlərinə (səhv ya doğru olmağına baxmayaraq) üsyan edən şəri eyni tutmaq olarmı? Çevriliş vasitəsilə siyasi gücü əldə edənlər şərə qarşı olanlardır, yoxsa onlar özləri də elə şərdirlər? Hansı əməl şər sayılır? Mal və cana toxunan, yoxsa düşüncələrə təzyiq edən? Şərin ölçüsü nədir?”

Gündəlik dəftərin ağ vərəqləri cızma-qaralarla dolsa da, sualları cavabsız qalırdı. Bir kitabı qoyub, o birisini götürürdü. Şər haqqında yazılmış nəzəriyyələri bir-bir oxuyur, çıxardığı nəticələri qeyd edirdi. Bütün bu məlumatlar və qeydlər yalnız polkovnikin özü üçün idi. O istər çevrilişdən əvvəlki, istərsə də sonrakı dövlət olsun, hər ikisi üçün zi-yansız bir adam idi. Ancaq bu günlərdə beynində yuva salan şər onun həyatdan həzz almağına maneələr törətməyə başlamışdı. Hər şeyin dadı qaçmışdı. Heç kefi yox idi. Bəzən gəlib arvadının yanında əyləşir, televiziya xəbərlərini izləyirdi. Bazarın baş dəllalı hakim statusunda çöldə qurulan məhkəmələrdə edam hökmləri verirdi. Tutulanlar o qədər çox idi ki, həbsxanalara sığmırdılar. Dörd adamlıq kamerada iyirmi nəfər saxlanılırdı.

Çevrilişdən əvvəl bazarda milyardlar dəyərində qızıl külçələrinin müamiləsinin başında olan baş dəllal indi yeni

hökumətin baş hakimi olmuşdu. O, çevrilişə qarşı çıxanları, əvvəlki hökumətə yaxın olanları “ədalət tərəzisi”ndə çəkir, ağır-yüngül vəzn təyinatından sonra dəstə-dəstə həbsxanalara, dar ağaclarına, güllələnməyə göndərirdi. Alimlərin yazdığı kitablar, aktyorların, rəssamların, musiqiçilərin yaratdığı əsərlər yeni dövlətin ölçü daşı ilə qiymətləndirilirdi. Bu daş tərəzidə hərə özünə görə hökmünü alırdı. Elə gün olmurdu ki, xəbərlərin başında siyasi şərlərdən ad gəlməsin. Yemək yeyəndə, taksidə gedəndə, çörəkxanada növbəyə duranda, bazarlarda alver edəndə belə söz-söhbət hökumət müxaliflərini vurğulamaqla bitirdi. Tərəzi və zıncırov sözü xalqın hər gün eşitdiyi və hafizəsinə həkk etdiyi iki müqəddəs dəyərə çevrilmişdi. Bu iki simvol təkcə ölkənin deyil, həm də qonşu kapitalist və kommunist ölkələrin iqtisadiyatında da xüsusi təsir buraxmaqda idi. Bir qəpiyi belə keçməyən fabrik və şirkətlər fürsəti dəyərləndirib çevriliş dövləti ilə müqavilələr bağlayıb, tərəzi-zıncırov istehsalına başlamışdılar. Simvolların xarici markası belə bazarda alınıb-satılırdı. Simvolların bazarı qızışarkən, etirazların da bazarı alovlanırdı.

Qadınlar cəmiyyətinin müxtəlif sinifləri topuqlarına zıncırov bağlamaq əvəzinə döşlərinə tərəzi taxıb, etirazlara qatılırdılar. Bəzi plakatların üzərində qırmızı rəngli “X” işarəsi çəkilmişdi. Qadınlar yumruqlarını havada qaldıraraq, zıncırovları hökumət məmurlarına sarı tovlayır, sonra küçələrdə qaçaqaç, tuthatut başlayırdı. Hətta elə kişilər var idi ki, etirazçı qadınları dəstəkləmək məqsədilə topuqlarına zıncırov taxırdılar. Etirazların ardınca isə zindanlar dolurdu. Birləşmiş Millətlər Təşkilatına gəldikdə, hərdən

yeni hökumətə göz ağardır, bəyanat yayır, öz narahatlığını elan edirdi. İnsan haqlarını qoruyan təşkilatların əlinə isə lap girəvə düşmüşdü.

Bütün dünyada Nivak ölkəsində insan hüquqlarının qorunmamasına görə tez-tez iclaslar və mitinqlər keçirilirdi. Çevriliş dövləti beynəlxalq qurumların, təşkilatların göz ağartmalarını, mitinqlərini görməzdən gəlib öz işinə davam edirdi. Nazirlər, məmurlar bütün var-dövlətlərini tərəzi və zıncırov fabriklərinə yatırtmışdılar. İş o yerə gəlib çatmışdı ki, dövlət daşdan yonulmuş, tökmə simvolların idarələrə, universitet və şəhər meydanlarına qoyulmasına fərman vermişdi.

4

Son illərdə ölkənin küçələri tərəzi və zıncırovlarla dolmuşdu. İllər öncə kimsənin vecinə belə olmayan simvollar indi addımbaşı gözə girirdi. Palkovnikin fikri kafenin qarşısındakı tərəzi heykəlinə dalmışdı. Heykəlin rəngi qara buludlarınki kimi idi. Kor qoca yerində deyildi.

Palkovnik xaloğlunun ucadan danışığına çevrilib, yan masaya baxdı:

- Doktor, bu alçaq şagirdi¹ görürsən? - Xaloğlu çiyinə qonmuş qara qanad əblağını göstərüb danışdı. Paltosunun yaxasına taxdığı titan tərəzi sol tərəfə əyilmişdi. - Bu alçaq şagirdin ayağını qırğı vurandan öz yerində tapmaq olmur. Gedib dümdüz oturur reyhaninin² səhənginin³ qabağında. İki gün əvvəl reyhaninin erkəyi ilə elə atışdılar ki,

¹ Alçaq şagird - Təbrizdə alçaqlıq edən adama deyirlər

² Reyhani - göyərçin növü

³ Səhəng - saxsı qabaq. Quşlar öz səhənglərinin içində yumurtlayandan sonra yumurtalarının üstündə otururlar.

gəl görəsən! Ancaq bu da üzdən gedən deyilə. Çolaq-çolaq istəyir reyhaninin mayasına atılsın”.

Təyyib gülə - gülə dedi:

- Keçinin qoturu bulaq başından su içər.

İsmayıl adəti üzrə sağ qaşını qaldırıb söhbətə qoşuldu:

- Köhnə küçəmizdə bir arvad var idi. Gözəllikdə məhəllədə tayı-bərəbəri yox idi. Amma di gəl ki, hər gün sübh ertədən səhərin gözü açılmamış oyanıb, öz qapısının ağzını süpürərək zibili tökərdi qonşununkuna. Deyirəm indi sən bu əblağinin də bir suyu bizim qonşu arvada çəkib.

Qırğı Cəlil gülə-gülə cavab verdi:

- Küçədəki gözəl arvadın zibili tökməsilə əblağinin reyhaniyə atılması arasında nə əlaqə var?!

- Deyirəm yəni...

Bayquş İbiş Cəildən qabaq İsmayılın sözünü kəsdi:

- Vur, çıx... Gör əlaqəsi var, ya yox.

Həkim masaya dirsəklənib, bir əlində pip¹, o birisi ilə də çal saqqalını tumarlayırdı. Yaxasına taxılmış tərəzinin bir gözü qoltuğunun altına girmişdi. Hər dəfə pipi ağzına aparanda tərəzinin o biri tayı da gözdən itirdi. Palkovnikin gözü yaxasına sataşanda, elə bildi ki, həkimin döşündəki simvol onunla gizlənqaç oynayır. Bir aydan bir döşündəki tərəzini paltarı kimi yeniləyib, nimdaş tərəzini xəstəxananın işçisinə bağıslamaq həkimin vərdişi idi. Həkim dodağının ucundan tüstünü havaya püflədi.

- Cins quş idi... Heyf ki, toxumdan düşdü. Mən hələ bir istəyirdim keçən il iki milyona aldığı qara köynəyi gətirib sənə o əblağınla cütləşdirəm.

¹ Pip- tənbəki çubuğu

- Xətrin əzizdir, doktor, sən canı istə! - xaloğlu dedi.

İbiş əlavə etdi :

- Əblaği ilə qara köynək cütləşsə, çiti¹ düşər doktor.

Həkim isə dərin düşüncəyə dalmış bir filosof siması almışdı.

- Sarı, qırmızı əblağidən çiti düşər, canım, qaraqanad əblağidən yox! İndi parparlı² çox dəbdədir.

Xaloğlu İbişə göz vurub dedi:

- Amma İbiş, indi tərəzi də dəbdədir.

İbiş gülə-gülə məhkəmənin bəraət kağızını cibindən çıxarıb, xaloğluya göstərdi:

- Canım çıxsə da özümdən ayırmaram.

İbişin sevdiyi qızın adı Göyərçin olduğuna görə, illər əvvəl sinəsinə göyərçin döyməsi etdirmişdi. Amma döymə edən çox naşı çıxmışdı. Sinəsindəki quş göyərçindən çox bayquşa oxşayırdı. Məsələn gəlib tərəzi simvoluna çatanda İbiş hər şeyi bir yolluq tamamlamışdı. Tərəzini yaxasına taxmaq əvəzinə, onu bayquşun böyrünə döydürmüşdü. Baxana elə gəlirdi ki, bayquş tərəzini dimdikləyir.

Hökumət məmurları simvolları yoxlayanda İbiş sinəsini qabağa verib döşünü göstərərək demişdi:

- İşə gərək əvvəldən möhkəm tutasan. Mən taxmamışam, döydürmüşəm!

Məmurlar tərəzi ilə bayquşu bir yerdə görcək, “Mənəvi dəyəri təhqir etmişən!” deyə İbişi içəri basmışdılar. İbiş də yeddi arxa-dönəminə and içmişdi ki, döşündəki döydürmə bayquş deyil, göyərçindir. Həm də illər öncə, keçmiş

¹ Çiti - Quşlarda genetik xəstəlik

² Parparlı - Ayağı tüklü göyərçin növü

hökumətin dövründə döyülüb. Di gəl ki, sözünə inanan yox idi. Onu tibbi ekspertizaya göndərdilər. Müayinə olunub, bayquşun tərəzidən qabaq döyülməsi təsdiqlənəndən sonra əfv edilmişdi. O gündən bəri İbiş məhkəmənin bəraət kağızını əynindəki paltarı kimi özü ilə daşıyırdı.

Cəlil əlindəki çaydan qurtum alıb, armudu stəkanı nəlbəkiyə qoydu. Sonra İsmayılı yamsılayaraq qaşını qaldıraraq, yuxarıdan aşağı xaloğluya baxdı.

- Elə olar xaloğlu, elə olar! Hər işin özünə görə bir hikməti var. Sən qara qanad əblağını sarı əblağ ilə dəyişməzsən. Elə olar. Qırğı onu göydə ovlar!

Təyyib xaloğlunu qabaqladı:

- Sənə qurban olum, de görüm sabah nə olacaq? Hikmətdən zaddan dəm vurursan?! Birincisi, qırğı göydə quş vurmasa, o, qırğı deyil, sərçədir!

- Təyyib xala, mən sənə də nökrənim, kamankarlığın da. - Cəlil deyib, cəld yerindən qalxdı. Əl atıb Kəblə Əsgərin əlindəki çayı alıb, masanın üstünə qoydu. - Buyur Təyyib xala, qonağımsan.

Təyyib hirsə çayı Cəlilə sarı itələyib, masaya dirsəkləndi.

- Bunu özün iç, sonra Kəblə Əsgərə de, mənə bir çay gətirsin.

Cəlilə bıçaq vursaydın qanı çıxmazdı.

- Əstəğfurillah haaa... Bu camaata da yaxşılıq yoxdur. Təyyib, vallah bu döşünə taxdığın tərəzi sənə yaman yaraşır, - deyib, xaloğlu əlini əblağının qanadına çəkə-çəkə Cəlilə tərs-tərs baxdı.

5

Çevrilişdən bir neçə gün sonra qiyamçılar özlərini qanuni dövlət elan etdilər. Əvvəlki qanunlar yeni dövlət tərəfindən dəyişdirildi. “Dövlət millətdir. Dövlət millətin güzgüsüdür” dedilər.

Bürokratiyaya, işlərin uzandırılmasına son qoyulsun deyə, üç qüvvəni birində birləşdirdilər. Hər qüvvəni izah edən sözün baş hərflərini götürüb, dövlətə yeni ad verdilər: “Nivak ölkəsinin İ.Q.M. Birləşmə Dövləti”.

Konstitusiyanın idarəetmədə vacib olduğunu millətə bəyan edəndən sonra yeni qanunlar qəbul etmək şərtilə gələcəkdə yeni maddələrin əlavə ediləcəyi elan olundu. Nazirliklər, idarəedici orqanlar, hərbi qüvvələr. İ.Q.M. Birləşmə Dövlətinin nəzarətinə keçdi.

Bir gün baş dəllal edam hökmlərinin necə icra edildiyini görmək məqsədilə təftişə çıxdı. Ancaq gördüklərindən əhvalı lap pozuldu. Təlim keçməmiş naşı nişançılar məh-

kumların qol-qıçına, üz-gözünə atəş açırdılar. Baş dəllal bunları görcək mərəkə qopardı:

- Bu nədir? Bə nə işdir? Belə də öldürmək olar? Bura edam meydanıdır, yoxsa işgəncə yeri?! Allahın heyvanını heç belə öldürməzlər. Hətta qoyun-quzunun, toyuq-cücənin belə özünə görə öldürülmə qayda-qanunu var. Qalmışdı ki, insan oğlu bəni-adəm ola! - Sonra üzünü köməkçisinə tutub dedi. - Nişançılığın naşılığından vaz keçmək olmaz. Bizim məqsədimiz İ.Q.M. Birləşmə Dövlətinin düşmənlərini yer üzündən yox etməkdir. Amma bu qəsdin bir yol-yöndəmi var. Biz yan-yörəməzdə baş vermiş çevriliş təcrübələrindən məcburən dərs almalıyıq. Bu an dünya quzğun kimi dörd gözlə bizi güdür. Gecə-gündüz təxribat yaratmağa fürsət axtarırlar. İstəyirlər görsünlər ki, bizi hansı bəhanə ilə aşıra bilərlər! Bu cür durumda iki vur ikini dörd bilən adam ağırılmaz başına dəsmal bağlamaz, canım! Heç bilirsiniz, BMT, insan hüquqlarını yalandan qoruyan təşkilatlar edamların bu vəziyyətindən xəbər tutsalar, necə qəhbə-şüvənlik salarlar?! Bilmirsiniz! Bilmirsiniz! Bilmirsiniz! Bilsəydiniz, bu qarmaqarışlıq vəziyyəti vaxtında mənə rapor edərdiniz!

Baş dəllal göstəriş verdi ki, bütün keçmiş arxivləri, sənədləri araşdırılsın, peşəkar edam üsul-idarəsi yaratmaq üçün devrilmiş hökumətin hərbiçiləri arasındakı zərərsizliksiz əmniyyət məmurları işə dəvət edilsin. Beləliklə, tədqiqatlar başlandı. Sənədlərin qalaq-qalaq yığıldığı qovluqlar vərəqləndi, bəxti gətirən hərbiçilərin şəxsi işləri baş dəllalın masasına qoyuldu. İlk şəxsi işdə belə yazılmışdı:

“Adı və soyadı: Pədidar Zəmanə

Ata adı: Paydar

Rütbəsi: Polkovnik

Dini: Ata-baba dini

Boyu: 179 sm

Gözünün rəngi: Xurmayı

Birinci rütbə ilə hərbi universiteti bitirib, fakültədə nişançılar arasında qalib olduğuna görə silahla mükafatlandırılıb.

Maraq dairəsi: Quşbazlıq, musiqi, kitab müəllifliyi, araşdırma. Apardığı araşdırmaların və oxuduğu kitabların mövzusu cinayət, dəlilik və əxlaq barəsindədir. Çap olunmuş "Edam üsulları" əsərinin müəllifidir".

Baş dəlil polkovnikin şəxsi işini oxuduqca, biznesdə böyük bir uğur qazanmış kimi həyəcanlanırdı.

Polkovnik otağa girdikdə, baş dəlil səssiz-səmirsiz onun illər əvvəl yazdığı kitabı qızıl onluq kimi masanın üstünə qoydu. Heç nədən xəbəri olmayan polkovnik həmişə soyuqqanlılığını qoruyan və təəccübünü gizlətməyi bacaran bir adam idi. O, baş dəlilin bu hərəkətindən özünü itirmədi. Kitabı götürüb vərəqlədi və uca səslə ilk səhifədə yazılmış sözləri oxudu:

- Edam üsulları qərb ölkələrində, güllələmə, dar ağacı, elektrik stulu, qaz kameraları, gilyatin. Edam üsulları şərq ölkələrində: Güllələmə, dar ağacı, daşqalaq, şəmacin¹, yağ qazanı, boyun vurma, tikə-tikə etmək.

Baş dəlil polkovnikin soyuqqanlılığına, kitabdakı qeydləri zövqlə oxumağına mat qalmışdı. Onun sözünü kəsib, soruşdu:

¹ Şəmacin - Şərq ölkələrində qədim zamanlarda insanın bədənində, xüsusilə sinəsində dəliklər açar və o dəliklərə şam qoyub yandırarmışlar.

- Sizcə bunların içində hansı daha humanistdir?

- Heç biri! Amma hamısı insan üçündür.

O, təbəssümlə polkovnikin üzünə baxıb, ürəyində dedi: “Əclaf elə soyuqqanlı danışır ki, adam deyir bəs elə anadan cəllad doğulub!”

Ancaq polkovnik anadan doğulanda nə alnında cəllad möhürü var idi, nə də anası ona hamilə qalanda hansısa bir cəlladın əlindən pay alıb yemişdi. Ucaboylu, yaraşlıq, xoş sima bir kişi idi. Uşaqlıq çağlarından bəri şəri yer üzündən məhv edən cəlladlara aşırı dərəcədə rəğbət bəsləmişdi. Bu maraq onun dayəsi Məxmər bacının söylədiyi nağıllar vasitəsilə yavaş-yavaş beynində kök salmışdı. Dayəsinin vərdisi idi ki, nağıl başa çatanda “göydən üç alma düşdü” demək əvəzinə, “hamının çörəyi daşdan çıxsa da, yazıq cəlladın çörəyi şər dəyirmanının dar boğazından çıxır” deyərdi.

Dayəsi Məxmər bacı sinədəftər bir qarı idi. Qırx quldur nağılından tutmuş qarnı yırtıq Kazımın macərasına qədər elə şirin-şirin rəvayət edərdi ki, onun gözü yumulub, yuxuya dalınca nağılların qəhrəmanları film lenti kimi gəlib yuxusunda canlanardı. Dayəsi illər əvvəl ölüb getsə də, səsini ahəngi hələ də qulağında idi: “Cəllad, vur başını! Cəllad, al canını, bəlkə camaatın canı qurtarsın onun şərindən!”

Dayə hər dəfə zövq ilə cəlladlardan danışanda, o da xəyallarında şah qızına, mələklərə vurulmaq əvəzinə nağılların cəlladlarına heyran olardı. Ona elə gələrdi ki, cəlladlar həmişə axına qarşı üzən insanlardır. O, saatlarca öz tənhalığında cəlladların həyatının davamını yaşayar, eşitdiyi nağılı uzun-uzun uzadardı. Bir cəlladın məhkumun

boynunu vurduğu əlləri ilə körpəsini necə qucaqladığını, anasını bağına basdığını, arvadına yaxınlaşıb, saçını tumarladığını da gözdən qaçırmazdı. Onun uşaqlıq aləmində toxuduğu nağıllarında cəlladların əlləriqəribə və unudulmaz əllər idilər. Cəllad bəzən oğlunu bağına basanda, oğlu başını atasının yaxasında laxtalanmışqan ləkəsinin üzərinə qoyardı. Bəzən də həmin qan ləkəsi oğluna verdiyi qara pulunüstündə qalardı.

Nağıllardakı cəlladların həmişə ovcu gümüş pullarla dolu olurdu. Qada-bəla onlardan uzaq dursun deyə, camaat başı bədənindən ayrılmış adamın leşi üstünə gümüş pul atırmışlar. Hamı dağılışıb, meydan boşalandan sonra cəllad məcbur idi ki, qada-bəlalı, qan qoxulu pulları yuyub, təmizləyib, ailəsinə xərcləsin.

Evlənənə qədər polkovnikin əli heç bir qızın əlinə toxunmamışdı. Görünür, özünü əmin etmişdi ki, heç bir qız gilyotin fikrində olan bir oğlanla münasibətdə olmaq, ailə qurmaq istəməz. Gilyotin haqqında haradasa bir yazı və ya kitab görsə idi, atasından gizli onu alıb oxuyar, sonra da xüsusi arxivində saxlayardı.

Həkim Gilyotinin ixtira etdiyi bu qətl vasitəsinə görə xüsusi hörməti var idi. Robespier¹ ən çox sevdiyi şəxsiyyətlərdən biri idi. Atası oğlunun kitab oxuduğunu görüb, onunla qürur duyar və elmlə məşğul olduğunu deyib fəxr edərdi. Amma bu vaxta qədər bir dəfə də olsun, onun nə oxuduğu ilə maraqlanmamışdı.

¹ Robespier - 1789-cu ildə Fransa İnqilabının tanınmış inqilabçılarından biri. Bu inqilabda bir çox insanın başı Robespierin əmrilə Gilyotin altına getdi. Maraqlısı budur ki, elə özünün də başı gilyotinlə vurulmuşdur.

Polkovnik evlənəndən bəri şəxsi arxivini quşxanasının böyründəki xüsusi otaqda, qıfıllı şkafda atasından gizli saxladığı kimi, arvadından da uzaq tutmuşdu. Kollecdə təhsil aldığı zaman qarnı yırtıq Kazımı dara çəkənin öz dayəsi Məxmərin atası olduğunu bildiyi zaman beynində qəribə bir fırtına qopmuşdu. Dayəsinin tərif etdiyi xatirələrdən ürəyi kövrəlmişdi. Necə də şirin-şirin çərşənbə bazarlarından, bayramda atasının əlindən aldığı bayramlıqlardan danışardı... “Deməli, bir cəlladın qızı da başqa qızlar kimi atasını sevə bilərmiş!”

Polkovnik baş dəllalın gözündə soyuqqanlı görünsə də, ölüm və edamla başlanmış söz-söhbətin sonunu bilmədiyindən darıxmağa başlayırdı. Baş dəllal onu niyə çağırmasının səbəblərini bir-biri sadalamağa başladı. Polkovnik isə gözü onun ağzına zillənmiş halda fikrə getmişdi: “Deməli, yaşayışın gedişatı bu yükü mənə çiyinə yükləməklə, müasir bir edam aparıcısı olmağı ətəyimə qoymaq niyyətinədir. Bura ayaq qoymazdan əvvəl dünyanı dolduran quşlarım, kitablarım, musiqi, mirra ağacım, bağçam, bir də arvadım idi. İndi isə bu dəllal oğlu dəllal mənə ipəklə qamçılıyarkən, xüsusi istəklərimə barmaq qoyub, təhrik edir. Tanıyıb görmədiyim canlı insanları mənə tapşırıb, sonra ölülərini məndən almaq istəyir”.

Baş dəllal dil-boğaza qoymadan danışır. Cürbəcür şirnikdirici təkliflər etməklə onun tamah odunu alovlandırır, bütün var-gücü ilə məqsədini yükləmək istəyir. O danışdıqca, bir şeir polkovnikin beynində çərpələng kimi dövrə vurur:

“İn نکتهyi rəmz əgər bədanı, dani
Hər çiz ke dər costən aanı, aanı¹

Polkovnik qəribə hisslər keçirirdi. Deyəsən, onun şüuraltı gizli arzuları zühur edirdi. Zaman ötüb, gün dolanıb, özü istəmədən, çalışmadan, illərlə beynini məşğul edən cəlladların sirli dünyasının qapısı tezliklə üzünə açılmaqdaydı. Baş dəllalın təklifini qəbul edib, cəlladlıq dünyasına qatılıb-qatılmamaqda ikitirəlik arasında qalmışdı.

Baş dəllalın sözlərindən belə çıxırdı ki, cəlladlıq dünyası onu istər-istəməz özünə sarı çəkir. Boy-buxununa baxmayaraq, sıxsqa dəllalın qarşısında özünü gücsüz hiss edirdi. Əgər onun burnunu iki barmağı ilə tutub sıxsqa idi, anındaca canı çıxardı. Di gəl ki, arxasında oturduğu masa onu yeni dövlətin ikinci rütbəli şəxsi etmişdi. Bir barmağının işarəsi belə kifayət idi ki, kimisə işdən çıxarıb, yerinə başqasını qoydursun. İnsanların ölüm-qalım hökmütəkcə ona bağlı idi.

Polkovnik edilən təklifi bir neçə dəfə ölçüb-biçdi: “Görəsən hansı tərəfdə dayanmışam? Yenilmiş qüvvənin tərəfində, yoxsa qalib gəlmişin? Bəlkə qiyamçıların sırasında? Yox! Qətiyyən yox! Əgər bu dəllal oğlu dəllala mənfi cavab versəm, müxalif olmamağıma baxmayaraq, məni onların aqibətinə düçar edəcək. Yox, əgər təklifini rədd edib, durub getsəm, ayağımı qapıdan bayıra qoymamış həyatımla vidalaşmalı olacağam. Bəlkə də öz yazdığım edam üsullarından birini elə üstümdə sınayacaqlar?! Bəs “hə” desəm

¹ Şərin tərcüməsi: Bu nöqtəni bilsən, artıq hər şeyi bilirsən; Hər şey ki, onun axtarışındasan, osan. (Divani Şəmsidən)

necə? Onda yəqin ki, Nivakın Herostratı¹ olacağam. O da canını əldən vermişdi. Amma yox!!! Mən yaşamaq istəyirəm. Yox desəm, baş dəllal əvəzimə başqasını tapıb işi ona həvalə edəcək”.

- Fikirləşməyə vaxt yoxdur, mənə hə-yox de!

Polkovnikin soyuqqanlılığı bir tərəfə, baş dəllalın təklifini eşidəndən içində öz-özü ilə mübahisə aparırdı. Sanki iki qüvvə arasında qalmışdı:

- Hə, nədir, deyəsən qorxursan axı?! De görüm özündən qorxursan, yoxsa millətdən? Niyə qorxursan? Nədən qorxursan? Etiraf elə! Qorxma, burada səndən başqa etirafını eşidən yoxdur. Çəkinmə, kimsə sənin beynindən keçəni bilməyəcək. Hər nədirsə, orada qalacaq. Birdən çaşıb, car çəkib, aləmə yatarsanaa...

- Milləti burax canım! Özün özünə sədaqətli ol! Dürüst ol! Bir özünsən, bir də özün. Etiraf et ki, belə bir iş təklifini eşitək heç təəccüblənmədin. Hətta bu təklifi gözləyən kimi idin. Hə, etiraf et ki, rüyaların artıq gerçəyə çevrilir. Sən indi cəllad həyatını daha nağıllardan oxuyub xəyallarında canlandırmayacaqsan, həqiqətdə yaşayacaqsan. Camaata da lap rahatca deyə bilərsən ki, məmur və məcbur idin! Deyə bilərsən ki, mənə fərq etməz hökumət Bəkirin əlindədir, yoxsa Zeydin.

Amma edam prosesini təşkil etmək döşə, topuğa simvol taxmağa bənzəməz. Simvol əyin-başa aid olan bir sözdür. Edamın təşkilatçısı olmaq isə alınına cəlladlıq damğası vurmaq kimi bir şeydir. O damğa görünməsə belə,

¹ Herostrat - e.ə. 356-cı ildə şöhrət qazanmaq məqsədilə Yunanıstanın Artemida məbədinə yandıraraq, bütünlüklə külə çevirmişdi.

adın arxiv sənədlərində, qovluqlarda, edam hökmlərinin altında möhürlənəcək. Cəsarətin var damğanı gözünə almadan, illər boyu beynindəki fikirlərin ardınca gedəsən? Bu iş sənin üçün nə macərə axtarışı kimidir, nə də ötəri bir həvəs. Qəbul etsən, özün öz cəlladlıq yönünü bir kitab kimi vərəqləyib oxuyacaqsan. Özünü sözdə, xəyalda deyil, gördüyün işdə tanıyacaqsan. Bu işi tam başdan, yenidən yaradacaqsan. Bu iş sənin hal və ruhunda dərin təsir buraxacaq, əxlaq adlı sərhədlərini müəyyən edə biləcək. İndiyə kimi tanımadığın bir “mən” ortaya çıxa bilər. “Dər costən ani, ani...” Görəsən, təklifi qəbul etsən comərdliyini qoruyub saxlaya bilərsən?

6

- **S**ənin səxavətini atım vaxtı¹ görmüşük, Cəlil ağa! Göydəki qırğı yerdəkindən yeyindi. O biri qıçını da vursa, sənə əl vermərəm Cəlil ağa.

Cəlil ilə xaloğlu zarafatlaşıb, bir-birilərinə atmaca atsa-lar da, yenə qanlı-bıçaq kimi idilər. Hadisə isə deyilənlərə görə belə baş vermişdi: Günlərin bir günündə Cəlil öz atım quşlarından bəh-bəhlə danışıb, xaloğlununkuları məsxərəyə qoyurmuş. Kafedəkilər belə təklif edirlər ki, hər ikisinin atımlarını yarıdırsınlar. Quşları paytaxta yüz kilometr qalmış uçurdub, paytaxtda geri alsınlar. Cəlil bilirdi ki, xaloğlu mavi atımını göyə atacaq. Buna görə də, onun quşuna bənzər bir atımı paltosunun altında gizlədir. Yarış başlayan vaxtı deyir:

- Xaloğlu, sən mənim quşumu atacaqsan, mən də səninkini.

¹ Atım vaxtı - quşların müsabiqəsi

Xaloğlu isə “sırğasından¹ sıxmasan əgər qəbul edirəm” deyir. Cəlil paltosunun altındakı atımı xaloğlunun quşu ilə gizlicə dəyişib, öz gətirdiyini uçurtdu. Bir gün keçir, Cəlilin atımı qayıdır, xaloğlunkundan isə xəbər çıxmır. Cəlil deyir:

- Mən sənə demişdim axı, səninkilər quş deyil, bozbaşlıqdı!

Bir neçə gündən sonra Cəlilin bu fırladağının üstü açılanda xaloğlu bir neçə nəfərlə gedib, onun quşlarının içindən özününkünü tapıb, götürüb gəlir. O, quşunun qanadının altına nişan qoymuşdu.

Təyyib gülə-gülə xaloğlunun sözünə əlavə etdi:

- Damğa çıxardanın atasına rəhmət!

Cəlil Təyyibin atmacasını eşitmirmiş kimi davranıb, gülə-gülə dedi:

- Belə görürəm ki, sən o bir qıçlı, qara qanadın ya ala qarğanın yemi olacaq, ya da məstan pişiyin.

- Cəlil ağa, ala qarğanı deyə bilmərəm, qalıb qismətə. Amma canım sənə desin ki, mən çaxırım tək başıma içsəm də, qatığımı məstan ilə yarı bölərəm. Məstanındakı həm qarnı toxdur, həm də gözü. O bəzi adamlardan daha anlayışlıdır. Caynağını hər quşa uzatmaz. Məstan mənim quşlarımın çoban itisidir.

- Amma öz aramızdır, pişikdən əla çoban iti çıxarhaaaa...

- İbiş bunu deyib, şaqqanaq çəkdi.

Ucaboylu Təyyib o həndəvərdə yeganə quşbaz qadın idi. Quşbazlar kafesinə də get-gəli vardı. Bundan əlavə, bəstəboy və artıq yaşlanmış xaloğlu da onu qoruyurdu.

¹ Sırğa - quşların dimdik altı hissəsi

Təyyib üç baş ailəsinin çörək gətirəni olduğuna görə hər iki simvolu taxmalı idi.

İ.M.Q. Birləşmə Dövlətinin yazılmış qanunu əsasında əgər evli qadın ərsizdirsə və ailə başçısı öhdəliyini yerinə yetirirsə, bu zaman o hər iki simvoldan istifadə etməlidir: Tərəzini döşünə, zınqırovu topuğuna. Təyyibin əri öləndən bəri kamankarı özü işlədir. Onsuz da əri sağ olanda da maşının hər işinə Təyyib baxırdı. Maşın ancaq şəhərdən kəndə, kənddən şəhərə gedirdi. Təyyib maşının yağını dəyişir, təkərlərin yelinə baxır, hər əyər-əskiyini bacardığı qədər düzəldirdi. Sürücülük vəsiqəsi olmasa da, usta bir sürücü kimi maşından başı çıxırdı. Əri öləndən sonra baş-gözüne döyüb, sızılamaq əvəzinə, qollarını çırmalayıb min əzab-əziyyətlə çalışıb vəsiqə almış, üç uşağının bütün xərclərini özü çəkmişdi. Kəndlilərin qoyun-quzularını, göyərti və xəm-xırdlarını kənddən şəhərə, şəhərdən kəndə daşımaqla gündəlik xərcini çıxardırdı.

Polkovnik gözü kitabda fikirə daldı: “Görəsən Təyyib kimi özünə güvənən bir qadınla qarşılaşsaydım, necə olardı? Haradan bilmək olardı ki, həyatım daha yaxşı olacaqdı?! O mənim dünyamdakı qadınların heç birinə bənzəmir. Nə dayəmdə, nə də arvadımdaiynə ucu qədərdə Təyyibdəki özünəinam yox idi. Görəsən bilsə ki, kiməm, başıma nələr gəlib, hansı uçurumlardan keçib, gəlib bura çatmışam, nə deyərdi?!”

Polkovnik ilk dəfə Təyyibi görəndə ona elə gəlmişdi ki, uzun illərdir bu qadını tanıyır. Harada görmüşdü, kimə bənzədirdi, özü də bilmirdi. Haradan tanıdığı beynində bir sual olub qalmışdı.

Polkovnikin cinsəl hisslərinə görə Təyyib nə kişi kimi görünürdü, nə də qadın. İki cins arasında ortaq bir adam idi. Bununla belə, ona elə gəlirdi ki, xaloğlu Təyyibə qadın kimi tamah salır. Təyyib isə həmişəki kimi kafeyə girəndə də, masa arxasında oturanda da, adamlarla danışanda da gizlicə polkovnikə göz qoyardı. O, polkovnikdən başqa kafedəki bütün adamların hər cık-bikini bilirdi. Haqqında heç nə bilmədiyi adamı hər gün görüb, yanından keçmək belə Təyyibi narahat edirdi. Bəli! Ona hər gün gördüyü adamın qarşısından saymazcasına keçmək yaraşmazdı. Bu səbəbdən də polkovniklə kəlimə kəsməyə fürsət axtarırdı. Onun da digərləri kimi polkovnik haqqında bəzi təxminləri var idi. Bu adam kafeyə ayaq açandan bəri hər kəs onun barəsində öz mülahizəsini bildirmişdi: Müəllimdir... jurnalistdir... hökumət xəbərçisidir... yazıçıdır... yenicə həbsxanadan çıxıb...

- Kafe iş otağı deyil ki... - demişdi həkim.

- Ay bala, onun başı öz dərdinə qarışıb. Ziyansız adamın biridir, işiniz olmasın. - Xaloğlu cavab vermişdi.

- Gümən edirəm müəllimdir. Elə görünür ki, işdən xaric ediblər. - Təyyib söyləmişdi.

Polkovnikin quşbazlar kafesində oturub, heç kimlə danışmadan kitab oxumağı Təyyibi həddindən artıq maraqlandırırdı. Ona görə ki, quşbazlar kafesində kitab oxumaq karlar cəmiyyətində söz söyləmək, korlar qrupunda şəkil sərgisi keçirtmək kimi bir şey idi. Çox vaxtlar yorğun-argın kafeyə gəlib, polkovniki kitab oxuyarkən görəndə, onun yerində olmaq arzusu ürəyindən keçirdi. Təyyib üçün kitab oxuyan insan başqalarından qat-qat yüksəkdə idi. Necə ki,

yenicə həbsxanadan çıxmış böyük qardaşının hörməti ona görə bütün bacı-qardaşlarından artıqidi.

Xaloğlu çiyinə qonmuş əblağını götürüb, masanın üstünə qoydu. Təkcaynaqlı qara qanad əblağı atılıb masanı dimdiklədi. Təyyib bir diş qəndin qırağından qırıb, barmaqları arasında əzərək quşun dimdiyaltına tutdu.

Xaloğlu gülə-gülə dedi:

- Təyyib, özünə çox öyrətmə. Bu dəfə reyhanini buraxıb səndən asılaraaa.

Kafedəkilər qəhqəhə ilə güldülər.

Polkovnik isə təkcaynaqlı quşa baxdıqda içində sarsılıb sıxıldı. Quş hər dəfə masada atılıb-düşdükcə sanki onun beynindəki saatda tərsinə işləyirdi. Zaman geriyə axırdı. Hansısa təkayaqlı bir məhkum şüur altından altından baş qaldırıb, gəlib gözünün önünə dikildi. Polkovnikin sifətinin pozulduğu Təyyibin gözündən qaçmadı.

7

Yeni hökumətin əmrilə edamlar sübh çağı əvəzinə qaş qaralan vaxta salınmışdı. Edam olunanların meyidləri də millət yatan zaman ard-arda ət maşınlarına yüklənib, naməlum istiqamətlərə aparılırdı.

Atəş əmrini yerinə yetirənlər sıra ilə durub, fərman gözləyirdilər. Yeni təlim görmüş naşı nişançılar tüfəngləri çiyinlərində məhkuma baxırdılar. Məhkum isə hər cür köməyə etiraz edib, qolundan yapışmaqdan imtina edib, tək ayağı üstündə atıla-atıla edam dirəyinə sarı yürüdü. Nə əllərini, nə də gözlərini bağlamağa izin vermədi. Məhkumun dikbaşlığı polkovniki də nişançılar kimi heyrətə salmışdı. Polkovnik çəkilib bir kənardə dayanaraq, edam səhnəsinə tamaşa edirdi. Məhkumun kölgəsi özündən böyük görünürdü. Xüsusilə olmayan qıçının boş yerinə baxdıqda, o biri qıçının kölgəsi çox uzun görünürdü. Məhkumu aqibətinin necə olacağı heç maraqlandırmırdı. O sadəcə cəsərlə ölüm ayağına gedirdi. Bu isə polkovnikin diqqətini çəkmişdi.

Şübhəsiz, az sonra ölüm deyilən məfhum təkayaqlı məhkum üçün bir azdan gerçəkləşib, həqiqətə çevriləcəkdi. Bədəndəki həyat qüvvəsi sönəcək, özü isə bir meyid kimi nişançıların ayaqları altına sərilməkdə. Polkovnikə görə, hər hansı bir edam icraçıları üzbəüz dayanmış məhkum özlüyündə bir kitabdır. Təbii ki, hər kitabın da özünəməxsus bir dünyası var. O hər dəfə hansısa bir məhkumun edam hökmünü əlinə alıb, atəşə fərman verirdisə, sanki o kitabı oxuyurdu. Həm də bir tədqiqatçı kimi əldə etdiyi məlumatı, məhkumun edam dirəyinin qarşısındakı davranışlarını, ondan əlavə, məhkuma görə öz hisslərini gündəlik xatirə dəftərində yazırdı. Edamların hamısının son güllənin vurulması ilə tamamlanmasına baxmayaraq, hər birinin öz hekayəsi, birini digərindən fərqləndirən keyfiyyəti var idi.

Atəş açanlar tufəngin tətini basdıqda, hər kitabın sonuncu sətrinə nöqtə qoyulurdu. Sonra isə yeni kitab başlanırdı. Təkayaqlı məhkumun kitabı isə daha maraqlı sətirlerle yazılırdı. Cəsarət, əzm, qürur...

Polkovnikin bütün diqqəti məhkumun üzərində idi :

- Bir az sonra kötüyü çürümüş ağac kimi yerə düşəcək. Gurum! Bəlkə də əvvəlcə diz üstə çökəcək, sonra yerə sərilmək. Güllələr bədəninə toxunduğunda əgər əlini sipər etsə, gözümdən düşəcək. Hələki müvazinətini qoruya bilir, yəqin ölümün qarşısında da dik durar. Görəsən, beynindən keçən son söz, son ad, son xatirə nə olacaq? Ailəsi..? İnandığı ideologiyalar? Yoxsa bir qıçının olmadığına nisgili? - Bir anlıq özünü məhkumun yerində təsəvvür etdi. - Mən onun yerində olsaydım, ölümün qarşısında iki qıçımla belə sax dura bilməzdim.

Polkovnik ölüm hökmünü icra etməkdən həzz almırdı. Nişançı dəstənin başında durmaq, atəş fərmanı vermək onun üçün digərləri kimi adi bir iş idi. Hər iş insanın cism və ruhunda təsir buraxdığı kimi, bu iş də onun mənəviyyatında böyük iz qoyurdu. Ona görə hər hansı bir şəxsin nişançı dəstənin başında dayanıb əmr verməsi elə də əhəmiyyətli bir iş deyildi. O olmasa da, başqası bunu icra edəcəkdə. Ancaq onun özəlliyi bu idi ki, o cəlladların həyat tərzi ilə yeniyetməliyindən maraqlanırdı.

Ölüm hökmü vermək, hökmü icra etmək mədəniyyət, dövlət və qanun ilə yaşıdır. Tarix boyu cəlladlıq da başqa peşələr kimi bir sənət sayılıb. Amma onun əsas vəsiləsi insan canı olduğuna görə, bu bir az qərribə bir peşədir. Hər bir hökmün icrasında polkovnikin insanlığının gizli bir yönü üzə çıxırdı. O bilirdi ki, yer göyə, göy yerə qarışsa da, demokratik hökumət idarə-üsulu bütöv yer üzündə hakim olsa da, heç zaman cəllad sinfi adına təşkilat qurulmayacaq. İnsan dediyin varlıq belə bir təşkilatın qurulmasına razılaşa bilməz. Polkovnik məhkumların hansı yolda, nə səbəbdən ölümə məhkum edildiklərini düşünmürdü. Ancaq o, ölümün qarşısında başı uca dayanan insanlara hər zaman dərin hörmət bəsləyir, ölümdən qorxanlar üçün isə içində sarsılıb, sıxılırdı.

Dünən edam hökmü alan məhkumların biri atəş açılmıyş şalvarını batırmışdı. Polkovnik isə onun yerinə əzab çəkmişdi. Bəzi edam edilənlər ölüm ayağında dayandıqlarını dərk etmirdilər. Onlar bilmirdilər ki, ölüm həyatdan ayrı deyil, sadəcə onun başqa üzüdür.

Təkayaqlə məhkum günbatan tərəfdə, göydə dövrə vuran göyərçinlərin uçuşuna dalmışdı. Baxana elə gəlirdi ki, o təkcə quşları seyr etmək üçün edam dirəyinin önündə dayanıb. Məhkumun yüksək səviyyədə özünə olan güvəni hətta nişançılara belə yansımışdı. Gənc nişançıların baxışları bu dəfə həmişəki kimi laqeyd deyildi. Bir anlıq polkovnikə elə gəldi ki, hökmün icrasını bir az da yubatsa, nişançılar həvəsdən düşəcəklər. Bu vaxta kimi təkayaqlı insanın ölümünü nə yaxından görmüşdü, nə də bu vəziyyətdə olan birinin edamına fərman vermişdi. Bu dəfəki kitabın ölümə gedən müəllifi qərribə xüsusiyyətlərə malik idi. Atəş əmri polkovnikin dilinin ucunda dönüb qalmışdı.

- Nə fərqi var ki, ölən təkayaqlıdır, yoxsa ikiayaqlı. Məhkum yığrulmuş bir heykələ bənzəyir. Duruşundan belə qürur yağır. - Polkovnik özlüyündə danışır. - Etiraf et ki, qorxursan! Qorxursan ki, sənə təkayaqlı məhkumun cəlladı deyərlər. Can alan Əzrayıl Allahın ölüm mələyidir. Bəs sənə necə? Sən hansı fəvqəlbəşər gücün ölüm mələyisən?!

Məhkuma baxdıqca içində sarsılırdı. Hökmün icrasını bir az da yubandırsa, tufəng əsgərin əlindən düşəcəkdə.

- Lənət olsun ölümə də, cəlladların yaşayış fəlsəfəsinə də. Heç təsəvvür belə etməzdim ki, təkayaqlı, axsaq bir adamın edam hökmü məni bu qədər sarsıdar.

Məntiqlə düşünəndə, bu təkayaqlı məhkum da qanuna qarşı çıxan bir anarxistdir. Onun ölüm hökmünün mənim tərəfimdən verilməməsi doğrudur. İndi isə edam icrasını yerinə yetirməsəm, bir başqası tapılıb bu işi görəcək. Amma bir şey də var ki, mənim əvəzimə kimsə burada dayansa, məhkumların xüsusiyyətləri, cəlladların yaşayış fəlsəfəsi

heç vecinə də olmayacaqdı. Gözünü yumub, bütün gücü ilə bağıracaqdı: Diqqət! Atəş!

Nişançılardan biri məhkuma bir stəkan su verdi. O, stəkanı alıb ağzına yaxınlaşdırdı. İçmək istəyəndə peşman olub, əl saxladı. Ətrafa göz gəzdirdi. Nişançılar isə tütənglərini çiyinlərindən aşırıb, döşlərinə sıxdılar. Məhkum stəkanı qaldırıb, suyu başına tökdü. Sonra onu zərblə yerə çırpıb, məğrur baxışlarla polkovnikə baxdı. Onların baxışları bir anlıq toqquşdu. Məhkumun baxışındanmı, yoxsa stəkanın qara asfalt üzərinə toxunub çıxardığı səsdən idimi, qəfildən polkovnik edam qanununun bir maddəsini xatırladı: “Əlil şəxsləri edam etmək yasaqdır!”

Nişançılara “dayan!” əmri verib, həbsxananın idarəsinə tərəf tələsdi. Konstitusiya qanunları hələ də etibarını itirməmişdi.

8

Polkovnikin gözü kitabda, təkayaqlı məhkumu düşü-
nürdü. Təyyib gəlib onunla üzbəüz əyləşəndə dik-
sindi.

- Atamın qulağı tüklü idi. Heç kimin sözünü eşitməzdi. Oğlanları yolladı məktəbə, qızları sandıqxanada gizlətdi. Bir imzam var, bir adımı yazıb-pozmağı, bir də barmaq sayısından azca artıq hesab bilirəm. Onu da quşlara görə öyrənmişəm. Hər gün ikinci çağı quşlarımın gözdən yayınanı olmasın deyə, onları sayıram. Boşa düşən quş beş qəpiyə dəyməz. Gicbeyin olar... Necə deyim, boşa düşən quş evinin yolunu itirən adama bənzəyər. Quş ki boşa düşdü, deyərəm qoy cəhənnəm olsun. Burax, düşdüyü yerdə qalsın.

Təyyibin səmimi danışığına polkovnikin dodağı qaçdı. Elə hazırlaşırıdı ağzını açıb desin ki, “mən də sənə kimi boşa düşən quşa sahib çıxmaram”, amma nədənsə susub dayandı.

Kafedəkilərin heç birinin xəbəri yox idi ki, polkovnik ata-babalı quşbaz idi. Xaloğlu cibindən tütün kisəsinə

bənzər bir kisə çıxardıb, ovcunu kürüşnə¹ ilə doldura-raq, qara qanada sarı tutdu. Quş bir caynağı ilə atıla-atıla gəlib, onun ovcunu dimdiklədi. Sonra yenə atıla-atıla masa üzərində gəzməyə başladı.

- Təyyib! Bu əclafa o qədər qənd tozu yedirtdin ki, indi kürüşnə görəndə dimdiyini büzür!

Təyyib dedi:

- Gör quşun toxluğunu da üstümə yıxa bilirsən, ya yox!

Xaloğlunun cavabını gözləmədən yenə üzünü polkovnikə sarı çevirdi. Kəblə Əsgər məcməyi dolu çay masaların arasında gəzişirdi. Cəlil bir diş qəndi bacarıqla göyə atıb, ağzını açdı. Qənd göydə fırlana-fırlana düz gəlibağzına düşdü. Sonra stəkanı götürüb hörtüldətdi.

Kəblə Əsgər dedi:

- Oğul bala, o quş yuvasını elə göyə açma. Usta nişançının da qurşunu hərdən yaxalar haaaa. Bir gün gördün qənd taxıldı xırxırava. - Sonra polkovnikə baxıb davam etdi. - Yalan deyirəmsə, sən de!

Polkovnikin üzünün rənginin dəyişilməsi Təyyibin gözündən qaçmadı. İkinci dəfə idi ki, Təyyib onun təlatümlü çöhrəsinə şahid olurdu. Cəlil çayını içəndən sonra gülə-gülə əl uzaldıb yan masadakı qara qanadın quyruğunu tutmarladı. Barmağını kəkilinə çəkib, bir an quşun sırğasını sıxdı. Quş hürküb, tavana sarı uçdu. Xaloğlu tərs-tərs Cəlilə baxıb dedi:

- Gələ! Buna deyərlər xaya şuxluğu!

- Neynədik ki? Maşallah, sənə də söz demək olmur. Mənim əskim elə ilk gündən sənin yanında tüstülüdü.

¹ Kürüşnə - quş dənisi

Təyyib astaca pıçıldadı:

- Bu Cəlili görürsən? Ana bətninə düşəndən alınna mərdiməzarlıq yazılıb.

Polkovnik ürəyində dedi: “Görəsən nə iş gördüyümü bilsə idi, mənə nə ad verərdi?!”

- Cəlil ağa, quşun sırğası ürəyindən də kövrək olar! - Həkim aralığı sakitləşdirmək üçün xaloğlunu söhbətə tutdu.

Cəlil əyilib İbişin qulağına pıçıldadı:

- Həvəsin varsa, gəl bir az xaloğlu ilə məzələnək.

İbiş elə cavab verdi ki, həm polkovnik, həm də Təyyib eşitdi.

- Bala, sən nə vaxt bu işlərdən əl çəkəcəksən ?

- Oğul bala, mənə də yox da! - Cəlil dedi.

Sonra qaş-gözü ilə polkovniki göstərib əlavə etdi:

- Düz deyirsən, get ona dolaş. Bax, bu ağa müəllimdən sonra burada hər kəsinşəxsi işi bəllidir.

Polkovnik eşitmirmiş kimi kitabı vərəqləyib, ürəyində dedi: - Bu Cəlil də lap şər dağarcığıdıraaa.

Təyyib ucadan söz atdı:

- Cəlil, bala, sən eşitmişən ki, lələyi yolarlar. Amma bil-mirsən başından qırarlar, yoxsa götürəndən!

Polkovnik pencəyinin cibindən bir qələm çıxarıb, oxuduğu səhifənin kənarına qeyd etdi: “Şər, ya cəllad? Bu ikisindən hansını seçmək olar?”

Təyyib onun nə yazdığına boylanıb dedi:

- Kaş ki, mən də sənin kitabında yazılanları oxuya bilərdim.

- Mənim kitabımda yazılanları oxuya bilsən, əziyyət çəkərsən. - Polkovnik bunu söyləyib, yenə gözünü kitabına dikdi.

9

Birdən ayağa qalxdı. Hərbçilərə məxsus addımlarla yola düşdü. Atdığı hər addımın səsi nişançıların ürəyinə vəlvələ salırdı.

Baş dəllal polkovniki yenidən işə aldığı üçün ürəyində öz zəkasına afərin deyirdi. Ona elə gəlirdi ki, polkovnik heybətini sərgiləyib, hökmləri ölüm dəbləri kimi ənənəyə çevirə bilən bir adamdır. Polkovnikin qüvvətli addımları baş dəlləlin içində qəribə bir coşqunluq yaratdı.

Polkovnik isə nə sağa baxırdı, nə sola. Gözü öndə, başı dik, nişançılarla kontr-admiralın arasına çatanda dayanırdı. Kontr-admiralın canı gizildədi, tükləri biz-biz durdu. Bədənini soyuq tər basdı. “Mənimki də bura qədərdir!” deyib, içində böyük həyəcan keçirdi.

Baş dəllal köməkçisinə çevrildi:

- Belə görürəm ki, bu admiralın edam mərasimi təntənəli ölüm ayınları kimi olacaq.

Köməkçi gülümsəyib dodaqaltı, yaltaqcasına əlavə etdi :

- Bəlkə də müqəddəs bir ayın kimi...

Polkovnik bir qarşısındakı nişançılara, bir də dönüb baş dəllalə baxaraq, özlüyündə fikirləşirdi: “Əgər baş dəllal kontr-admiralın yerinə olsaydı..?!”

Baş dəllal isə qalib gəlmiş bir sərkərdə kimi köməkçisi ilə danışırdı:

- Görürsən, heç üzünə toz da qondurmur. Edam olunanın kimliyi onun üçün əhəmiyyətli deyil. Elə bil, köpək oğlunun yeddi arxası cəllad imiş!

- Yeddi arxası mülkiyyət sahibidirlər. Ata-babadan miras qalmış yer-yurdları var. Amma özü əcaib bir məxluqdur. Kitabını oxuyanda belə insanın canına vahimə salır.

Polkovnik üç addım ataraq, nişançılara sarı getdi. Kontr-admiralın çiyinləri sinəsinə düşdü. Özünü içindən çürümüş bir ağac kimi hissetdi. Bütün gücünü ayaqlarına saldı: “Vəssalam! Ömrüm bura qədərdir... Amma bu soyuq tər! Soyuq tər! Əllərim əsir?! Yox, ayaqlarım?! Yox! Ax..! Amma bu soyuq tər... Ölüm təri...”

Kontr-admiral məhkəmədə illər uzununu xidmət etdiyi Simurq gəmisində güllələnib, meyidinin dənizə atılmasını istəmişdi. Amma baş dəllal o biri kapitanların üsyanından çəkinmişdi. Kontr-admiralın son istəyi ölüm ayağında əlləri azad və gözü açıq ölmək olmuşdu. Fikirlər indi dəniz dalğaları tək onun beynində çırpılırdı. “Dəniz... Azad sular... Simurq, Kərkəz...” Son sözlərində min fikir ağılından keçirdi. Həyat yoldaşı, anası, oğlu... Ürəyi əsir. Varlığında nələr görmüşdü... Nələr! Gəncliyi dənizdə keçmişdi, okeanları gəzmişdi. Fırtınalardan can qurtarmışdı. Fırtına gücündən

suyu tərsinə axan şlalələr görmüşdü. Köpək balıqları, nəhənglər... İllər boyu ölkənin dəniz sərhədlərini qorumuşdu.

Çevriliş nəticəsində yeni hökumət hakimiyyətə gələndə bütün gəmi heyəti ilə uzun müddət müqavimət göstərməyi bacarmışdı. Amma sonda edam dirəyinin önündə, baş dəllalın hökmü ilə canını verirdi. İndi isə fırtına görmüş, dənizin qocaman admiralının alnında muncuq-muncuq tər görünürdü.

Polkovnikin enli kürəyinə baxıb, özünü ələ almağa çalışdı. Onun dönüb, üç addım geri çəkilməsilə həyatı başa çatacaq idi. Ölüm yaşayış qumarının son mərhələsidir. O isə bu qumarda uduzmuşdu. Dil dodağı altında mızıldandı: “Hey ab, ma ra gute dəh¹. Son dayanacağım dəniz olmalı idi, olmadı!”

Gözünü bərk-bərk yumdu. Sonra açıb axşamın alaqlarlığına baxdı. Qaş qaralırdı. Polkovnik isə dərindən nəfəs aldı. Plan qurduğu an yaxınlaşırdı. Admiralın edam hökmünü polkovnikə verəndə, fikrə getmişdi. Qiyamçılara görə kontr-admiral keçmiş hökumətdən qalan güclü və siyasi bir şəxs idi. BMT və insan hüquqlarını qoruyan təşkilatların xəbəri olmadan kontr-admiral səssiz-səmirsiz aradan götürməyə çalışırdılar. Polkovnikin baxış tərzi hökumətinkindən fərqli idi. Onun fikrinə görə çapqınçılıq, zorakılıq, camaatın namusuna sataşmaq şəxs sayılırdı. Kontr-admiral isə keçmiş hökumətin nəzəriyyəçilərindən və hərbi elmi üzrə alimlərindən idi. Təhsilini xarici ölkələrdən birində bitirəndən sonra təcrübələrini öz ölkəsinə bəxş

¹ Ey su, bizi içinə çək

etmək üçün geri dönmüşdü. Qarnı yırtıq Kazımla onu eyni tərəzidə necə ölçmək olardı? Onun şəri hara, bununku hara... Kazımın şəri ictimai mahiyyət daşıyırdı, admiralınkı isə siyasi. Necə ola bilərdi ki, bu iki fərqli şər ədalət tərəzində bərabər ölçülə?! Hansı şər çevriliş hökuməti üçün zərərlidir? Siyasi, yoxsa ictimai?

Ofisinin pəncərəsindən həbsxana həyətindəki sərv ağacları görünürdü. Baxçasına mirra ağacı əkəndən bəri bütün ağaclar gözündən düşmüşdü. Özünün cəlladlıq yönü ilə ağac arasında mənəvi bağlılıq duyurdu. Mirra ağacı da öz zamanında ölüm qasidi olmuşdu: “Mirraağacının şirəsi kimi ağlıma gələn fikirlər də zəhər dadı verir”.

Yenə də özünü sorğu-suala çəkdi: “İşin burasını fikirləşməmişdin, hə?! Xəbərin var ki, tutduğun yol cəhənnəm kimi əzablı bir yoldur?!” Otaqda var-gəl etməyə başladı. “Şər... Hansı şər?! Mən teatr kuklası deyiləm ki, bir dəllalın çaldığı havaya oynayam. Naşı nişançılığın rəzalətlə admiralı öldürmələri haqsızlıqdır. Onun kimi adamların ölümləri də özləri kimi şərəfli olmalıdır”.

Kontr-admiralın gözü polkovnikin enli kürəyində, ürəyində saniyələri saymağa başladı: “Bir, iki, üç, dörd...” Polkovnik gücünü boğazına yıxdı. Səsi edam meydanında əks-səda verdi:

- Dəstə... Azaaaaaaaaaad!

Nişançılar heyərlə tufənglərini endirdilər. Bir anlıq özlərini itirdilər. Kontr-admiral isə donub qalmışdı. Az qalırdı ürəyi bağrını deşib, çıxsın. “Yəni bunların hamısı oyun idi? Film idi? Yoxsa məni sınağa çəkirdilər?”

Baş dəllal şokda idi. Əlini ürəyinə qoyub, köməkçisinə bağırdı:

- Sən bilmirsən bu axmaq nə iş görür?!

Polkovnik yarımdayır qədəri geriye dönməyi əmr etdi. Admiralın ürəyinin çırpıntısı polkovnikin addımlarının səsinə qarışmışdı. Zamanın özü belə səslənən əmrdən çaşmış, sürətini endirmişdi.

Polkovnik məhkumun qarşısına yetişənədək üç uzun saniyə çəkdi. Çatıb onunla üzbəüz dayandı. Hər ikisinin ürəyi çırpınırdı. Kontr-admiralın baxışında təəccüb ilə ümid bir-birinə qarışmışdı. Maqnitin iki fərqli tərəfi kimi nəzərləri toqquşanda polkovnik onun ümidli baxışlarının ümitsizliklə əvəzlənməsinə macal vermədi. Var-gücü ilə əlini qaldırıb, hərbi salam verdi. Kontr-admiralın gözü güldü. Əlini qaldırıb salamın cavabını vermək istədikdə, polkovnik birdən silahı belindən çıxardıb, onun ölümünü asanlaşdırdı. Silahı düz beyninə sıxdı.

Baş dəllal bağırdı:

- Axmaq oğlu axmaq! Səfeh! Dəli!

Köməkçisi isə həyəcanla dedi:

- Dedim axı, müqəddəs bir ayinə çevirəcək!

Baş dəllal əl-ayaq eləyincə, polkovnik sürətlə edam meydanını tərk etdi. Özünə gəldikdə, evində, bağçanın kənarında, qaranlıqda, talvarın altında ağac ilə qarşı-qarşıya oturan gördü. Parıldayan ağ quşlarını alanda, mirra ağacının fidanını ona hədiyyə vermişdilər. Bu ağacı Nivak ölkəsinin yerli ağacı olmadığına görə polkovnik onu geri qaytarmaq istəmişdi. Amma sonda fikrindən daşınıb, bağçasının günəşli yerində əkmışdi. Ağac günəşi sevib, boy atıb, pol-

kovnikin sirdaşı olmuşdu. Talvar altında qollarını masaya dirsəkləyib, mirra ağacının gövdəsindəki düyünlər ilə göz-gözə oturmuşdu. Ona elə gəlirdi ki, ağacın gövdəsindəki yan-yana düzülmiş düyünlər ağacın gözləridir.

- Səbir ağacım, görürsən ki, dünən gecəki adam deyiləm. Diqqətlə bax, gör məndən nə əksilib?

Ona elə gəldi ki, ağac sözünü eşidəndən sonra gözlərini yumub açdı.

- Gəl bir sən də məni qına! Bilmirsən ki, səbir ağacları da səbir daşları kimi insana qulaq asmalıdırlar?

Əsəbi bir halda barmağını ağacın düyünlərinə sarı uzatdı. Elə bil, öz iradəsi ilə gördüyü işin günahkarı mirra ağacı idi.

- Bilirəm, hər an məndən bir şey əskilir, sənə artırılır. Torpaq ilə günəş daim sənə nəşə verirlər. Mən də sirrlərimi sənə yükləyirəm. Deməli, sən baxtən artdıqca, mənimki azalır.

Bütün diqqətini ağaca dikib oturmuşdu. İçində elə bir hiss yarandı ki, sanki ağac onun qocalığının təmsilçisidir. Ay işığının altında çiyinə kürk salıb, onu izləyir. Qocalığını təsəvvür etdikcə, sakitləşirdi. Səsi əsəbi tondan əzgin nota düşməkdə idi.

- Hər çiz ke dər costəne ani, ani... Hərəmiş öz yolumuzla ölümə gedirik. Bu gün başıma nələr gəlib, bil bilsən. Həyatımın ən böyük sirridir, deməyəcəm. Özün təxmin et.

Ağacın gövdəsindəki düyünlər göz kimi ona zillənmişdilər.

- Çox bilmək istəyirsən, nə baş verib? Deməyəcəm. Bilirsən niyə? Qorxuram yarpaqların hər yel əsdikcə, sir-

rimi dünyaya car çəkə. Amma qulaq as, sənə bir nağıl danışım. Özün nə demək istədiyimi başa düşərsən. Deyirlər, makedoniyalı İsgəndərin başında bir cüt buynuz çıxmışdı. O bunu hamıdan gizlədirmiş. Hər dəfə başını qırxdıranda, işini bitirən kimi bərbəri öldürərmiş. Bir gün bir bərbər İsgəndərin başını qırxi b qurtarandan sonra yalvar-yaxar edir ki, məni öldürmə. Söz verirəm, sirrini özümlə qəbirə aparacağam. İsgəndər ona aman verir. İl ötür, ay dolanır, İsgəndərin sirri günü-gündən bərbərin beynində qurd salıb, rahatlığını pozur. Ona elə gəlir ki, bu sirri kiməsə deməsə, bağı çatlayacaq. Bir gün gecənin bir vaxtında durub üz tutur çöllü-biyabana. Gethaget, axır ki gəlib çatır atılmış bir quyunun yanına. Başını quyuya sallayıb astadan deyir: İsgəndərin buynuzu var, buynuzu. Bir müddət keçəndən sonra quyuda bir qamış bitir. Və hər külək əsəndə qamışdan səs çıxır: İsgəndərin buynuzu var, buynuzu. Quyunun yanından keçən səyyahlar, tacirlər bunu eşidirlər: “İsgəndərin buynuzu var, buynuzu”.

Polkovnik başını qaldıranda arvadını talvarın yanında dayanmış gördü.

- Kimlə danışırısan? İsgəndər kimdir? Qamış nədir? Nə buynuz? A kişi, başına hava gəlib, nədir?

Polkovnik arvadını görəndə içində qəribə bir hiss baş qaldırdı. Birdən-birə şəhvət hissi qaynamağa başladı. Özünü quzuya acmış qurd kimi hiss etdi. Lavası qaynayan yannar dağ kimi püskürməyə başladı. Arvadı ona yaxınlaşıb yenidən soruşdu:

- İsgəndər kimdir? Cib telefonunla danışırıdın? Kimlə danışırıdın?

Arvadı danışdıqca onun içindəki hiss də get-gedə şiddətlənirdi. Polkovnik o üsyançı və vəhşi hissi tanımırdı. Bu yaşına qədər ilk dəfə idi ki, belə bir hal baş vermişdi. Qadın talvarın altına keçib, polkovnikin oturduğu kətilin yanında dayandı. Bədənindən gələn ətir burnuna toxunduqca, elə bil iki çaxmaq daşını bir-birinə vururdular. Vəhşi bir heyvan kimi arvadına saldıрмаğı gəlmişdi. Yasəmən ətiri həmişə duyduğu ətir idi. Arvadı ömürboyu, hətta onunla evlənməzdən əvvəl də ondan istifadə edirdi. Amma indi bu iy polkovniki bir vəhşiyə çevirmişdi. Dəli adamlar kimi yerindən qalxdı. Arvadı qorxu ilə bir addım geri çəkildi.

- İsgəndər kimdir? Bu gecə sənə nə olub?

O, qolunu arvadının belinə salıb, özünə sarı çəkdi. Qadın sakitləşdi. Gülümsəyərək dedi:

- İsgəndər kimdir?! İsgəndər, İsgəndər... İsgəndər Busefalı minən sərkərdə idi... İndi başa düşdün?

Polkovnikin baxışları həmişəki kimi deyildi. Gözləri qaralıqda pişik gözü kimi işıldayırdı. Qadının ürəyində yenə şübhə toxumları cücərdi. Birlikdə yaşadıkları bütün bu illər, hətta özəl anlarında belə onu bu cür görməmişdi. Ərinin baxışlarında nifrət, istək, şəhvət və qorxu qarışıq bir hiss duydu. Polkovnik arvadının cavab verməkdə aciz qaldığını görəncə, özü davam etdi:

- Busefal İsgəndərin döyüş atı idi. Ondan başqa heç nəyə minməzdi, eyni...

Qadın özünə gələnəcən polkovnik qalib bir sərkərdə kimi onu talvarın altındakı masanın üstünə yıxdı. Qadın çığırdı:

- Dəli olmusan?

Polkovnik onun qışqırığına məhəl qoymadan, yaxasına əl atdı. Düymələri açmaq əvəzinə, yaxasından çəkib birbaşa paltarını cırdı. Qadın qışqıra-qışqıra əl-qol atır, xilas olmağa çalışırdı. O, düşməninə aman verməyən bir sərkərdə, arvadı isə əl-ayaq atan bir məğlub idi.

Polkovnik başını qaldıranda ağacı öz dəliliyinə şahid gördü. Ağacın gözləri qan çanağına dönmüşdü. Arvadını talvarın altında tək qoyub, quşxananın böyründəki şəxsi otağına qaçaraq içəri girib arxadan qapını bağladı.

Quşlar yuvalarında quruldayırdılar. İlk dəfə idi ki, polkovnik bu cür, qəfildən arvadına hücum etmişdi. Qadına görə əri seks düşgünü bir kişi deyildi. Bu hərəkəti onu həm qorxutmuş, həm də fikrə salmışdı. Evləndiklərindən bəri yaşayışları çox sakit və firavan keçmişdi. Ənənəvi olaraq, polkovnikin ailəsi onlara elçi gedib, qızı almışdılar. Qadın bilirdi ki, polkovnikin də atası kimi quşlara sevgisi var. Onunla evlənəndən sonra da şahidi olmuşdu ki, polkovnikin yanında quşların xüsusi bir yeri var. Ərini quşlarından ayırmaq üçün hər yola əl atmışdı. Amma bacara bilməmişdi. Hər dəfə oxu daşa dəymişdi. Sonda başa düşmüşdü ki, əgər bir gün əri onunla quşları arasında seçim etməli olarsa, mütləq quşları seçəcəkdə.

İş işdən keçib... Gəl sən də işi işə qatma, kişi elə belə olar. Kişi ilə arvadın ortaq əlaqəsi yataqdır. Kişi yataqdan tox durub, bir də qarnı doysa, göz-başı oynamaz. Başı quşlarına qarışsaydı, yaxşı olardı? Şükr elə ki, başqa kişilər kimi gözü dağınıq deyil! Qadın sonda öyüd-nəsihətləri eşidəndən sonra dirənməkdən əl çəkmişdi. Bununla belə həmişə quşları özünə qənim bilirdi. Masaya dirsəklənib,

ərinin birdən-birə coşan həvəsini fikirləşirdi. Paltarının qırılmış, sədəfə bənzər ağ düymələri alaçıqın alaqaranlığında masa üzərində yan-yana dayanmış bir cüt ilbizə bənzəyirdi. Döş-başı çöldə, özünü gücsüz hiss edirdi. Ərinin belə zorakılıq ilə meyil göstərməsinə elə çaş-baş qalmışdı ki, hələ də bir az əvvəl yaşadığı hissləri bir-birindən ayıra bilmirdi.

Bu bir həzz idi, yoxsa qorxu?! Bəlkə də qorxunc bir ləzzət! Axı necə olar bilər ki, adam ərinin göstərdiyi belə şiddətli və dərin meyilindən həm qorxub, həm də həzz ala bilsin?! Ərinin sərt davranışına heç bir məna verə bilmirdi. Sevmək, yoxsa təcavüz etmək. Əri zifaf gecəsində belə bu gərginlikdə ona yaxınlaşmamışdı. “Görəsən bu kişinin başına nə gəlib? Mən alaçığa yaxınlaşanda kimlə danışırdı? İsgəndər kimdir? Kimə deyirdi ikimizdə ölüm ayağında-yıq?”

Qadın masanın üzərinə dirsəklənib düşünürdü. Gecənin ürəyəyatan havası döş-başına toxunduqca, xoşhallanırdı. Fikirləşdikcə özünə toxtaxlıq verirdi: “Nə qorxusu? İnsan da öz ərindən qorxar? Əgər yorğun gəlib yeməyini yeyən kimi gedib yatsa, ləzzət alarsan?!” Ərinin hərəkətlərinə nə ad verəcəyini bilmirdi. Bir anlıq nəzəri ağaca sataşdı. Elə bildi ki, gövdədə bir cüt qan çanağı ona baxır. Qorxu ilə düymələri qırılmış paltarının hər iki yaxasını bir əli ilə tutub, sinəsini örtüdü. “Görəsən başıma hava gəlib? Heç ağacın da gözü olar?! Gör neçə vaxtdır bu ağac bağçadadır. Bəs niyə indiyə qədər gözlərini görməmişdim?”

Yerindən qalxıb, ona tərəf addımladı. Ağacın gövdəsindəki gözlər bir an açılıb, yumuldu. Qadını soyuq tər basdı. Ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa evin içinə tərəf qaçdı.

Otağına girib qapını qıfılladı. Sonra bir neçə dəfə yerindən qalxıb, pəncərədən bağçaya baxdı. Ağacın gözləri otağın içindən görünmürdü. O gecə ilan vuran yatdı, ancaq əsəbdən onun gözünə yuxu getmədi. Hava işıqlanana qədər özünü ələ ala bilmədi. Hər nə olur olsun, ancaq ağacın işindən baş çıxarmalı idi. Durub yanına getdi. Qorxa-qorxa ona yaxınlaşdı. Gövdədəki gözəoxşar bir cüt düyünü gördükdə canı dincəldi. Düyünlərin ortasında kəhrəba rəngində şirəişildayırdı.

10

A yın işığı tül pərdədən keçib, yazı masasında dayanmışdı. Polkovnik divanın üstündə uzanmış meyidə bənzəyirdi. Nə əli tərənirdi, nə də ayağı. Heç kirpik belə çalmırdı. Bir an əvvəl içində baş qaldırmış şəxsiyyətə heyran qalmışdı. Zorakılıqla arvadına saldıran bu şəxsiyyət adam idi, yoxsa heyvan? Bu günə qədər şəxsiyyətinin saldıran tərəfi özünü bürüzə verməmişdi. Hansı təcavüzkar idi? Onun cildinə girən? Görəsən onu heyvan kimi coşduran hansı güc idi? Bu təcavüzkar indiyə qədər beyninin hansı labirintində gizlənmişdi? Birdən-birə bu qədər dəyişilməsinin səbəbi nə idi? Kontr-admiralın edamı, yoxsa... Yoxsa başqa bir səbəbi var idi?

Gözlərini yumdu. Yenə də mirra ağacının qan çanağına dönmüş gözləri xatirində canlandı. “Mirra ağacı!.. Demək sən lənət ağacıymısan!”

Gözünü açanda qəribə bir halı var idi. Otaqdakı əşyalar pərdədən sızan işığın altında varlıqlarını itirib, kölgəyə dönmüşdülər. Kitab rəfindəki kitablar belə yazıdan boşalıb, içi boş qutular kimi idilər. Bu an həqiqət dediyin təkcə quşxanadakı quşların səsi idi.

Yerindən qalxıb, çırağı yandırdı. Keçən il ölən parparlı ağ maya divardakı çərçivədən yan dönüb, ona baxırdı. Polkovnik quşdan üz döndərib, pərdəni aralayıb bağçaya baxdı. Mirra ağacı sanki heybətli, qoca bir kişi idi. Arvadı isə talvarın ala-qaranlıqağzında oturan bir quşqovan.

Otaqda get-gəl etməyə başladı. Birtəhər boşalmalı idi. Cinsi meyildən boşalmışdı. Ancaq beyni kontr-admiralın itmiş varlığından dolub-daşırdı. Arvadını görüncə, cismən quduz bir qurda dönmüşdü. Hələ də ayırd edə bilmirdi: Arvadına sevgidən saldırmışdı, yoxsa içindəki şiddətli gücdən boşalmaq səbəbindən!

Evlənəndən bəri arvadına ancaq cinsi ehtiyacı üçün yaxınlaşmışdı. Ancaq bu qədər ildən sonra indiki hərəkətinə mənə qazandıra bilmirdi. Otaqda var-gəl etməkdən yoruldu. Düz otağın ortasında dayanıb, sevimli quşunun şəklinə baxdı. Qorxulu fikirlər beynini buraxmırdı. Mirra ağacının qan çanağı gözləri yenə gəlib gözü önündə canlandı. “Hər şey ondan başladı. Mirra ağacı ölümün təməlini bağçamda qoydu. Mirra ağacı, ağ maya, kontr-admiral! Bir zəncirin üç halqası. Necə ola bilər? Ağac hara, quş hara, adam hara? Necə ola bilər ki, təbiətin üç fərqli varlığı bir zəncirin üç halqasını təşkil etsin? Yəni mənim bəxtim bu ağaca bağla-

nıb?! Onda kontr-admiral necə? Onun da taleyi mənə bağlı imiş? Mirra ağacı... Zəhər dadan şirəsi... Tikan tacı... Ağ mayanın ölümü... Admiralın edamı... Görəsən bundan sonra daha neçə halqa bu zəncirə artırılacaq?”

Yazı masasının arxasında əyləşib, gündəlik dəftərini açdı. Heç fikirləşmədən yazdı:

“Bu gün Pandura sandıqçası¹ açıldı. Özüm öz əlimlə açdım, yoxsa özümdən ixtiyarsız taleyin əli idi? Orasını bilmirəm. Ancaq mənim əlimlə açıldı. Admiralın edamı mənim ilk tapşırığımdı idi. Sandıqça açılar-açılmaz, tanımadığım bir “mən” cildimə girdi. Olduğum “mən” bir anda uzaqlaşdı, mənə yadlaşdı. Tanımadığım bu “mən”

¹ Pandura sandıqçası: Yunan mifologiyasına görə, Zevs Perometeyin odu oğurlayıb, insanlara hədiyyə etməsindən əsəbiləşib, onu cəzalandırmaq üçün su və torpaqdan Pandura adlı gözəl bir qadın yaradır. Tanrılar və ilahələrin hər biri ona bir hədiyyə bəxş edirlər. Yunanca pan - dura sözü “nemətlərin bütünü” anlamındadır. Beləliklə, Pandura yer üzünün tamam nemətlərinə malik olur. Zevs Panduranı Prometeyə hədiyyə verdikdə, Prometey onun hiyləsini başa düşüb, almaqdan imtina edir. Prometey qardaşı Epimteyə tapşırır ki, Zevsdən heç bir hədiyyə qəbul etməsin. Amma Epimtey Prometeyin tapşırığını unudub Pandurayla evlənir. Zevs Pandura ilə evlilik hədiyyəsi olaraq, daş-qaşlı bir sandıqça töhfə edib, sandığın açarını Panduraya verərək tapşırır: “Əgər xoşbəxt yaşamaq istəyirsən, bu sandıqçanın ağızını açma!” Hera hər şeyə maraq göstərmək xislətini Panduraya bəxş etmişdi. O üzəndən Pandura sandıqçanın içində nə olduğunu görməyə can atırdı. Heranın bəxş etdiyi xislət onun iradəsinə qalıb gəlir. Nəhayət bir gün sandıqçanı açır. Sandıqçanın içində olan bütün çətinliklər yer üzünə dağılır. Pandura əl-ayaq edib sandıqçanın qapısını bağladıqda, təkcə “ümid” onun içində qalır ki, bəlkə insanların təsəllisi olsun.

bəs indiyə qədər harada idi? Niyə özünü göstərməmişdi? Əvvəldən mövcud idi, yoxsa baş verən hadisələr onu yaratdı? Hə! Hadisələr! Ruhumun da bu hadisələrdən xəbəri yox idi. Amma indi zəncir kimi bir-birinə düyünlənmiş hadisələrin şahhalqası olmuşam. Çevriliş hökumətinin edam aparıcısı! Hadisələrin gedişatı məni bu zəncirə düyünlədi, yoxsa alın yazım belə imiş? Əgər çevriliş baş verməsəydi, mən işdən çıxıb, yenidən işə dəvət olunmasaydım, baş dəllalı görməsəydim, görəsən yenə də edam aparıcısı ola bilərdim? Nə bilim... İndiyə qədər kim alın yazısını oxuya bilib ki, mən də oxuyum ?!

Bu zəncirin şah halqası olmağı öz iradəmlə qəbul etmişəm. Razılaşmasaydım belə, edamların tərtibatını verəcək bir başqası tapılacaqdı. Şah halqada olmaq, bu zəncirin sədaqətli və düzgün həlqəsi olmaq... Etiraf etməliyəm ki, illər uzununu yaddaşımda kök salan bu mövzu məni bu zəncirin halqası olmağa yönləndirdi. Amma indi doğru qərar qəbul etdiyimə şübhələnirəm. Özümə sual verirəm: Mənim üçün hansı əhəmiyyətlidir? Bir cəlladın yaşayışının necəliyini özümün təcrübə etməyim, özümü arayıb axtarmağım, tanımadığım yönlərimi üzə çıxartmağım, yoxsa camaatın inandıqlarına bağlı qalmaq?! Bir onu bilirəm ki, hesabatlarda çox vaxt hökm verənin əvəzinə hökmü icra edən məmurun adını yazırlar. Ancaq xalq cəlladlığı digər peşələr kimi rahat qəbul etməz. Dürüst bir edam aparıcısı olub, məhkumun haqqını qoruyub, edam prosesini vicdanla yerinə yetirmək bu peşənin xüsusiyyətlərindəndir. İndi ölümü admiral üçün

asanlaşdıran “mən” qarşımda dayanıb. Onun beyninə güllə sıxanda özümdən soruşdum: Görəsən qiyamçılar məğlub olsaydılar, kontr-admiralın yerində baş dəllal dayansaydı, onun ölümünə asanlıqla fərman verə bilərdimmi? Bir daha özümdən soruşuram: Əgər məğlub olsaydılar, mən yenə də bu cür zəncirin halqası olmağa razılaşardımı? Bu işdə alın yazısının yeri haradır? İradənin yeri haradır? Onları bir-birindən necə ayırmaq olar? Onların hər birinin tərəzinin bir gözünə qoyulduğunu düşünsək, hansı tayı daha ağır gələr? Bu mövzuda bir cavab tapmaqda acizəm! Hələ də dərk edə bilmirəm, necə oldu ki, razılıq verdim. Bu işi hansı məntiqlə qəbul etdim. İstər alın yazısı, istəriradə, hər nədir, ancaq indi hökumətin bir halqasıyam. Lakin ziddiyyətli bir halqası!

Yaxşı bilirəm ki, zəncirdən qopmağım elə də asan deyil. Hökumətin bbir halqası olmağım hələ bir kənara qalsın. Bugünkü davranışımı necə yozmalıyam?! Pusquda yatmış quduz qurdu nə oyatdı? İndiyə qədər cinsəl həyatımda elə də həvəsli biri olmamışam. O zaman bu axşam baş verənlər nə idi? Bütün bu suallarına cavabları haradan tapım? Kimdən soruşum ? Görəsən, Pandura sandıqçamda cinsəl gücüm qapanmış qalmışdı? Əgər arvadımın xəbəri olsaydı ki, bu qızğın istək sevgidən deyil, görəsən nə edərdi? Əlimi belinə dolayanda, necə də nəvazişlə gülümsədi... Hələ dən yanaqları gözümün qabağındadır...”

Polkovnik qələmi dəftərin üzərinə qoyanda, dan yeri sökülmüşdü. Quşların səsi otağı basmışdı. Pərdəni kənara çəkdi. Mirra ağacının gecəki heybətindən əsər-ələmət belə qalmamışdı. Sadəcə bir ağac idi. Talvar da bomboş idi.

Dəftərini örtəndə artıq həm beyni, həm də bədəni boşalıb dincəlmişdi. Özünü günahdan silkələnmiş kimi hiss etdi. Kitabxananın böyründə, masanın üzərindəki qəhvə aparatına bir qaşığı qəhvə, bir fincan su töküüb, işəsalma düyməsini basanda gecə baş verənlər film lenti kimi sürətlə beynindən keçdi. Ovcunu su ilə doldurub, üzünə çırpdı. Subeynindəkiləri yuyub apardı. O an hiss etdiyi təkcə su damcılarının xoşagələm sərinliyi idi. Pəncərə qabağında dayanıb, acı qəhvədən içə-içə yenə dünən başverənləri xatırlamağa çalışdı. Arvadı ilə birtəhər davranıb, ürəyini ələ ala bilərdi. Amma kontr-admiralın edamına gəldikdə, yenə də öz soyuqqanlılığına təcübbləndi.

Dəftəri açıb, davam etdi:

“Hərhalda onun edamı indiki zamanda, yaşadığımız bu şərtlər əsasında gözlənilməz bir məsələ deyil. Hökumət müxaliflərin başlarını vurur ki, bəlkə birdəfəlik onların şərinədən canını qurtara. Amma mənim də bu işi qəbul etməyim onun hər şər əməlinə qol çəkmək mənasına gələ bilməz. Mən silahı admiralın beyninə sıxmazdan əvvəllöz hörmətimi ona göstərdim. Çalışdım ki, bacardıqca ölümü onun üçün asanlaşdıram. Cəllad olmağıma baxmayaraq, ürəyi sərt bir insan deyiləm. Sədaqətli və düzgün bir qanun icraçısıyam!”

Dəftəri bağlayıb, masanın çəkməcəsinə qoyub, açarla bağladı. Qəhvə aparatı ilə fincanı otağın böyründəki əl-üz yuyan yerdə yuyub, öz yerinə qoydu. Sonra quşxananın qapısını açdı. Quşları görüncə beyni duruldu. Vızvızayi qara köynək¹ maya qanadlanıb çiynində oturdu. Əlini qara köynəyin məxmər kimi yumşaq tüklərinə çəkdi. Quşlar uçuşub eyvana qondular. Polkovnik onların dən, su qablarını doldurub eyvana çıxanda, parparlı ağ erkəyi güldanında² oturmuş gördü. Mayası öləndən bəri polkovnik onu heç bir quş ilə çiftləşdirməmişdi.

¹ Vızvızayi qara köynək - qiymətli və dəyərli göyərçin növü. Bu quşun qanadlarının qarası göyqurşağı kimi görünər.

² Güldan - Quşxanada hər bir cüt quşun özəl yuvası olur. Başqa quşu ora qoymazlar. Bu özəl yuvalar quşbazlar arasında güldan adlanır.

11

Baş dəllal öz yerində əyləşib, tərəzi və zıncırov simvollarına aid gəlirlərin hesabını aparırdı. Ölkənin 200 milyonluq nüfuzu günü-gündən artırdı. Hər kəsi simvolla təmin etmək lazım idi. Onlar gəlir mənbəyidir. Dəllal kiçik gəlirləri nazirlərə buraxsa da, istehsal imtiyazını heç kimə etibar etmirdi.

Baş dəllalın qiyamçılar ilə əlbir olmasının əsas səbəblərindən biri də simvol alış-verişinin bütün imtiyazlarına sahib çıxmaq idi. Onun yeddi arxası da dəllallıqla məşğul olmuşdu. Atası bazarın tanınmış dəllallarından olsa da, oğlu onun üzünü ağartmışdı. İndi isə məşhurluqda atasını da kölgədə qoymuşdu.

Elə vəziyyət yaranmışdı ki, atasını oğlu ilə xatırlayırdılar. Baş dəllalın başı hər zaman yuxarıdakı başlara qarışıb, əli yuxarı əllərdə idi. Yaşayış fəlsəfəsi qurd ilə quyuquq yeyib, çobanla ağlamaq idi. Ağa olmağına baxmayaraq, köləlik vərdişlərini tərgidə bilmirdi. Aşağı sinifin ağası,

yuxarı sinifin isə küləsi idi. Onun siyasi əxlaqı iqtisadi qazanclarına qarışmışdı. Polkovnikə görə baş dəllalın inandığı əxlaq əxlaqsızlığın tam özü idi. Polkovnikin dünyasında siyasətin, sevginin, hünərin və s. insani dəyərlərin hər birinin özünəməxsus əxlaqı olduğu kimi, cəlladlığın da əxlaqı olmalıdır.

Baş dəllal riskə gedərək, əvvəlki hökumət devrilməmişdən qabaq böyük müamilələri qazanmağa çalışıb, günü-gündən özünü yüksək yerlərə çatdırmışdı. Bu səbəbdən də günü, yaşayışı xanbaşı ilə, nazirlərlə keçirdi. Onun vəkalət dəftərində hesaba alınmayan gəlirlər qeyd olunur, fərqli müqavilələr imzalanırdı. İqtisadi gəlirlərdən əlavə, siyasilərdə belə əli var idi. Baş dəllal qanan quş deyildi. Siyasi gəlirlərdən qazancı olmasaydı, heç vaxt qiyamçılarla əlbir olub, gözünü yumub, devrilmiş hökumətin tərəfdarlarına, müstəqil və aydın düşüncəli insanlara ağır-ağır cəza hökmləri verməzdi. Əslində baş dəllalın hökumətlərə aid özünəxas fəlsəfəsi var. Bu fəlsəfəyə görə hökumətlər də təbiətdəki müxtəlif varlıqlar hökmündədirlər. Güclülər qalmalı, zəiflər isə getməlidirlər. Bu ictimai Darwinizm fəlsəfəsinə görə təbiətdə təbii şərait, hökumətlərdə isə iqtisadi, siyasi və hərbi səbəblər əsasında güclülər zəiflərdən ayrılırlar. Onun inandığı fəlsəfəyə görə, çevriliş adlanan hökumət növü təbiətin tamamlanma prosesindəki mutasiya deməkdir.

Baş dəllalın nəzarəti altında işləyən bütün insanlar onun öz nəslindəndirlər. Özünə gəldikdə isə atasının belindən gələn oğul olsa da, əslində Xanbaşının nəsili sayılırdı. O, göz önündə olmağa maraq göstərən biri deyildi. Daha çox pərdə arxasında durub, prosesləri idarə etməyi xoşlayırdı.

Əvvəlki hökumətdə belə qeyri-rəsmi ənənələrin, içki və qumar məclislərinin, qızıl-gümüş müamiləsindən qüdrət müamiləsinə qədər Xanbaşının sağ əli sayılırdı. O, qiyamçıların rəhbərlərinə qoşulmaqla yeni vəziyyət üçün ən münasib adam olduğunu göstərmişdi. Xanbaşının arxasından əleyhinə iş aparmışdı. Onun aləmində müamilə işibaşqa işlərə bənzəmirdi. Təkcə keyfiyyətli adamlar müamilənin qazancına yiyə dura bilərlər.

Qiyamçıların vəd etdiyi məbləğ Xanbaşının qiymətindən qat-qat yüksək idi. Bu vədi eşidən kimi heç bir plan tökmədən, açıq-aşkar, günün günorta çağı Xanbaşıya xainlik etdi.

Dünyadakı hakimiyyət çevrilişlərinin çoxu gecə baş verib. Amma Nivakdakı baş dəllalın səyi nəticəsində günün günorta çağı olmuşdu. İş saati başlananda bütün nazirliklər, ofislər və ticarətxanalarda həbslər başladı. Müəllimləri dərslər otaqlarında, işçiləri iş yerlərində, tələbələrini universitetlərdə, yataqxanalarda, yazıçıları yazı masalarının arxasında, hərbiçiləri qarnizonlarda yaxalamışdılar. Üstəlik, baş dəllalın gizli məmurları hər təşəbbüsdən qabaq Alaqaçı imarətini yağlamışdılar.

Naşı bir qiyamçının silahından çıxan güllə “təsadüfən” Xanbaşının ürəyinə taxılmışdı. Beləliklə, Xanbaşı devrilmiş, qiyamçılar qalib gəlmişdilər. Yeni hökumətin baş hakim rütbəsi də baş dəllala çatmışdı.

Polkovnik onun otağına daxil olanda mühasib dəftərini bir kənara qoydu. Baş dəllal ümumiyyətlə, dildən pərgar adam idi. Yeri düşəndə sözlə yağlayır, yeri düşəndə acılırdı. Ona pambıqla baş kəsən də demək olardı.

Baş dəllal polkovniki yaxşı tanıyırdı. Bu səbəbdən ona yaxınlaşmaq üçün yağlayıb, zorlama hərəkətindən istifadə etmək niyyəti yox idi. Həm də polkovnikin kəlləsi pambıqla kəsilən başlardan deyildi. Onun özünəməxsus əlaqələri və adətlərilə bərabər, atasından miras qalmış mülkləri, banklardakı hesabları, quşxanasındakı bahalı quşların dəyəri belə dəllala məlum idi. Buna görə də, polkovniki başqaları ilə eyni tutmaq olmazdı. Nə yaltaq idi, nə də ikiüzlü. Hökumətə zərərsiz biri olsa da, çox savadlı və özünəxas düşüncəsi olan bir şəxs idi.

Baş dəllal ömründə onun kimisilə qarşılaşmamışdı. Ən vacibi isə bu idi ki, lazım olanda onun əlaqələrindən istifadə etmək olardı. Bu səbəbdən də polkovnikə daha da yaxınlaşmaq üçün fürsət axtarırdı. Soyuqqanlılıqla həmkarının beyninə güllə sıxan adam gələcəkdə bundan artıq onun işinə yararlı ola bilərdi.

Baş dəllal hökumətin hər üzünü görmüşdü. Hətta bir gün buyeni hökumət də devrilib, başqa birisi gəlsə, özünü necə günahsız və məsum təqdim etməyin yollarını bilirdi. Ona görə də hazırladığı hesabatların hamısında polkovniki edam hökmlərinin aparıcısı və faydalı bir qüvvə kimi tanıtdirmişdi. Admiralın edam mərasimində baş verənlər hələ də xatirində idi.

Sanki heç nə olmayıbmiş kimi zarafatla polkovnikə dedi:

- Sən ki belə başlamısan, deyəsən, bizim nişançılar elə sona qədər də naşı qalacaqlar. Bir az da onlara şərait yarat.

Polkovnik isə başını aşağı salıb, susdu. Ürəyində dedi: “Sən dedin, mən də inandım... Xılıbaşı köpək....”

Bir kəlimə də admiral haqqında danışmaq istəmirdi. Bununla belə, baş dəllalın təhdid edib qorxutmaqla onu sorğusuala çəkəcəyini gözləyirdi. Təhlükəsizlik orqanlarında bu cür istintaqlar gözlənilməz deyildi. Bəzən elə olurdu ki, adamı sorğu-sualsız, araşdırmadan ittiham edib məhkəmələrə yola salırdılar. Bu dəfə isə gözlədiyinin əksinə olaraq, baş dəllal ona bir siyahı verib gülə-gülə dedi:

- Hər kəs öz oyununu oynasa, başqasının onda işi olmaz.

Polkovnik siyahıdakı adlara göz gəzdirdi. Baş dəllal davam etdi:

- Sən öz tədqiqatını apar, yazını yaz, biz də düşmənləri təmizləmək planı hazırlayaq. Onda işimiz sürətlə gedər.

Polkovnik heyrətini gizlədə bilmədi. Siyahıya baxa-baxa ürəyində dedi: “Elə bil yeddi başlı ilandır. Mənim tədqiqatımdan belə xəbəri var! Olmaya evimdə casusluq vasitələri yerləşdiriblər?!”

Baş dəllal onun susduğunu görüb əlavə etdi:

- Niyə danışmırsız? Bu da bir müamildir də. Sadəcə siyasi müamilə. Eşitməmişən nə deyiblər? Əl əli yuyar, əl də üzü. Burada sirli bir iş yoxdur. Sən mənim işimi düzəlt, mən də səninkini yoluna qoyum.

Polkovnik əlindəki siyahını oxuduqca içində fırtına qopurdu. Adların arasında Nivakın bundan əvvəlki səfirlərindən biri ilə satqın və qatil bir qadının edam hökümü eyni gündə, bir yerdə, eyni saatda icra olunmalı idi. Ürəyində onun qarasında “yeddi başlı ilan yox, sən lap yeddi başlı əjdaha imişsən!” deyib, kağızı masanın üstünə qoydu. “Yox, belə getsə, deyəsən mən yoxam!” fikirləşdi.

Baş dəlallə onun geri çəkildiyini hiss etsə də, özünü bilməməzliyə qoyub gülə-gülə dedi:

- Sən istəyirsən bir ordunun işini tək özün görəsən? Bir az əl-ayaq elə, onları da işlət. Bu adlar bir siyahıya sığan deyil. Məhkum məhkumdur. Yaddan çıxarma ki, hökmü sən verməmişən! Sən bir məmur və günahsızsan. Günah hökmü verəndədir, səndə yox!

Polkovnik onun yumşaq danışığına baxmayaraq, sərt tonda dedi:

- Bu adamları bir qazanda qaynatsan, qaynamazlar. Mən də hər qazanın başında duran adam deyiləm!

- Ölüm ölümdür, sənin üçün nə fərqi var ki, bir qatıl qəhbənin hökmünü icra edəsən və ya səfir bir qadının?! Səfirliyinin sirrini satan bir qadın da satqındır. Siyasi fahişədir! Birinci satqın aldatdığı bir qızı satıb, pulunu mənimsəyəndən sonra onu boğub; ikincisi isə Nivak ölkəsinin sirrini satıb, pul qazanıb. Məncə onlar arasında heç bir fərq yoxdur.

Baş dəlallənin ağzından çıxan hər söz polkovnikin dilini qısaltırdı. Açıq-aşkar cavab verə bilməsə də, içində ağzına gələni söyürdü:

- Dəllalləlik bu əclafın lap iliyinə işləyib. Sanki Xanbaşını satıb, fitilini basan heç bu deyilmiş! Elə bilir ki, hamı bu oyunbazlıq səhnəsində ipin ucunun kimin əlində olduğundan xəbərsizdir.

Deyəsən, baş dəlallə polkovnikin beynindən keçənləri onun sərt baxışından təxmin edirdi. Üzünü ona tutub dedi:

- Sən də bilirsən, mən də bilirəm ki, hər işin öz qayda-qanunu var. Dünya güc dabanı üstə fırlanır. Dünən Xanbaşı

siyasət dünyasında güc idi, bu gün onun yerində biz oturmuşuq. Bircə bunu deyim ki, mən bir kişmiş ilə qızdırma tutan deyiləm. Belə qızdırmaların axırı sayıqlama gətirər. Məndən sənə nəsihət! Gəl başını sal aşağı, işini gör. İki satqının edamına görə şəxsi işini boş-boşuna kirlətmə!

- Sənin ölüm fəlsəfən mənimkinə ziddir. Mən ictimai şəər ilə siyasi şəərə eyni gözlə baxmıram. - deyər polkovnik ona cavab verdi.

Baş dəllal sevinə-sevinə kağız üzərində yazarkən do-daqaltı mızıldandı:

- Siyasi şəər... İctimai şəər... Demək sənin tədqiqatın siyasi şəərlə bağlıdır! - Sonra başını qaldırıb yalançı təbəssümlə dedi: - Necə də qulağa xoş gələn birləşmədir. Sənin bu cür ifadələrin dil haqqında araşdırma aparən təşkilatlar üçün faydalı olar!

- Mənim fəlsəfəmə görə edam hökmü məhkumu təhqir etmədən, onu incitmədən icra edilməlidir.

Baş dəllal “məmur günahsızdır” deyib, siyahını götürərək ucadan oxudu. Hər sözü dedikcə, gözaltı polkovnikə baxırdı. Polkovnik isə onu izləyir, beynində ölçüb-biçirdi.

- Adı: Məniyə Səbusi, Peqalın baş direktoru. Ləqəbi: Külə Məniş. Həbs səbəbi: Fahişə qadını boğub-öldürmək. Haqqında çıxarılan hökm: Güllələnmə!

Polkovnik ürəyində dedi: “Elə bilir, xəbərim yoxdur ki, külə Məniş də onun axurundan arpa yeyən qəhbələrdən idi.

Dəllal davam edir:

- Adı: Məhbanu Fərruxi, devrilmiş rejimin səfiri. Ləqəbi: Yoxdur. Həbs səbəbi: Casusluq, Nivak ölkəsinin sirlərini yad ölkələrə satmaq.

Siyahını masanın üstünə atıb, kreslosuna yayxanıb ucadan dedi:

- Deməli, ölüm fəlsəfələrimiz bir-birinə ziddir, quşbaz polkovnik cənabları!

Polkovnikin quşları onun həssas yeri idi. Arvadı da bundan əvvəl ara-sıra onun quşlara olan sevgisini təhqir etmişdi. Amma arvadının təhqiri hara, baş dəllalınkı hara... Bu an ona bıçaq vursaydın, qanı çıxmazdı. Artıq nəçə müddət idi ki, izlənildiyini hiss edirdi. İndi isə baş dəllalın bu atmacaları şübhəsində yanılmadığını dəqiqləşdirdi. Evindəki danışmaları, hərəkətlərini sən demə güdürmüşlər.

Dəllalın səsi özünə xoş gəlirdi. Xüsusilə, quşbaz deməklə polkovniki alçaltdığını düşünürdü. Quşbazlıq Nivak əhalisinin gözündə həmişə mənfi bir davranış kimi görünmüşdü. Bir gözü polkovnikdə öz-özünə mızıldandı: “Sənin də istifadə tarixinə az qalır, quşbaz polkovnik cənabları!” Sonra təbəssümlə ucadan dedi:

- Ölüm fəlsəfəsi... Ölüm fəlsəfələrimiz... Quşbaz polkovnik cənabları...

12

Həç bilmirsən, sənin bu cür sakitcə kitab oxumağına necə heyran olmuşam. Kitab oxuyan adam boşa düşməz. Başı bələli olsa da, yenə də kəlləsini saxlamağı bacarar.

Təyyib elə içdən danışdı, elə bil illər idi polkovniki tanıyır.

- Bilirsən qardaşım nə deyərdi?

Polkovnik ağzını açdı ki, soruşsun, Təyyib imkan verməyib davam etdi:

- Deyirdi ki, alim düşmən cahil dostdan yaxşıdır. Kaş adamın cəlladı da kitab oxuyan olsun.

Təyyibin bu sözündən polkovnikin rəngi tutuldu. Həç nə deməyib gözünü kitaba dikdi.

- Öz aramızda qalsın, sən kitab oxuyansan deyə, sənə deyirəm aaa... Bir ay olmaz ki, qardaşım namərdlərin əlindən qurtarıb. Nə qədər ki yox idi, quşlarına mən baxırdım. Xaloğlu olmasa idi, bu vaxta qədər quşların hamısı qırılmışdı. Quşa baxmağı ondan öyrənmişəm.

Təyyib söz arası dönüb nəvazişlə xaloğluya baxdı və davam etdi:

- Canım sənə desin, günlərin bir günü, qışın çovğun vaxtında kəndliləri kamankardan düşürüb şəhərə dönürdüm. Yolda dayanmış bir taksi gördüm. Sürücüsü əl elədi. Qaş qaralırdı. Quşbaşı qar yağırdı. Ərimin ili hələ çıxmamışdı. Qardaşımı da iki ay olardı ki, tutmuşdular. Yetimlərimin qarnını doyurmalı idim. Ancaq halım çox pərişan idi. Saxlamadım, yoluma davam edib keçdim. Amma sonra peşman oldum. Öz-özümə dedim ki, bir az sonra qaranlıq düşsə, bu kişini canavar parçalayar. Xeyli yol getmişdim. Geri qayıtdım. Xaloğlunun maşınının təkəri deşilmişdi. maşının cəki yox idi, kamankarın cəkini verdim ki, təkəri dəyişsin. Ha gücvurdu, bacarmadı. Qollarımı çırılmalıyım, dedim çəkil qırağa, sənlik deyil.

Masadakı kürüşnə dənləyən qara qanad əblaği uçub Təyyibin başı üstə fırlanaraq xaloğlunun çiyinə qondu. Təyyib xaloğluya sarı dönüb dedi:

- Taksinin təkəri partdamışdıya, onu deyirəm.

Xaloğlu gülə-gülə cavab verdi:

- Ağa müəllim, yeddi canımdan birini Təyyibə borcluyam.

Təyyib davam etdi:

- Adamın işi düz gətirəndə gətirir. Vay o zaman ki, dünyün dünyün üstə düşsə. Xaloğlu olmasa idi, quşlara baxa bilməzdim. Binəva dilsizlər, bir-bir tələf olardılar. İndi qardaşım dönüb, amma yenə də quşlar mənlkdir.

Təyyib polkovnikdən cavab gözləmədən fasiləsiz danışdı.

- Sənin kimi yazıb-oxumaq bacarığım olsaydı, dağı dağ üstə qoyardım. Lap belə kiçik işim Quşbaz Həmkarlar İttifaqı qurmaq olardı. O Cəlili görürsən?! Həmkarlar İttifaqının adını eşidəndə elə bil cinə bismillah göstərirsən. İbiş də onun tayı! Sözü eşidən kimi az qalır tumanına batırsın. Xalolğluya deyirəm ki, sən məndən beş köynək artıq yırtıbsan, beş-altı sinif savadın var, gəl düş qabağa. Deyir, hamı kor, sən də kor. Bu ölkə həmkarlar ittifaqının yeri deyil. Yadından çıxıb tələbələrinkin başına nə gəldi? O tələbələrin biri xalolğlunun bacısı oğlu idi. Deyir, ağıllı adam bu zəmanədə ağrımamış başına dəsmal bağlamaz. Həmkarlar İttifaqı qurmalı olsa idi, hər kəsdənəvvəl doktor qabağa düşərdi. Deyirəm axı o, götünün qorxusundan heç özlərinkinə üzv olmuyub, indi gəlib quşbazlarinkını qurmaq üçün qabağa düşəcək?

Polkovnik Təyyibin sözlərinə nə cavab verəcəyini fikirləşirdi. Görəsən, Təyyib kimin qarşısında əyləşdiyini bilsə idi, nə reaksiya verərdi?!

13

Məhkumlar bir-bir, dəstə-dəstə polkovnikin dünyasına daxil olub, bir neçə dəqiqəlik izlərini qoyandan sonra güllələnmə meydanına ayaq basırdılar. Özləri dünyalarını tərک etsələr də, ad-sanları polkovnikin gündəlik yazı dəftərinə həkk olunurdu. Onun üçün hər məhkum özlüyündə bir həqiqət idi. Elə bir həqiqət ki, varlıqdan yoxluğa düşürdü. Hər iki məhkumu birgə edam meydanına gətirdilər. Polkovnik onları görcək ürəyində dedi: “Varlığın zirvəsi iləuçurumu!”

Əyin-başlarından hansı sinifdən olduqları bəlli idi. Aralarındakı ortaq şey vücudlarının ağırlığını çəkən, ayaqlarındakı həbsxana qandalları, düşük çiyinləri, bir də həmcins olmaları idi. Biri bəstəboy, o birisi isə gödək idi. Ayaqlarını sürüdükcə asfaltın üstündə cızıq çəkilirdi, amma iz qalmırdı. Addımlarının səsində iki nasaz musiqi bir-biri ilə səs ahəngi yaradırdılar. Amma hər birinin fərqli havası var idi.

Biri “do” çalırıdlsa, o birisi “lya” notunu səsləndirirdi.

Polkovnik onların sürünən qandallarına baxanda, topuqlarının boş olması diqqətini çəkdi. Bir də baxdı. Heç birinin topuğunda zıncırov yox idi. Məhkumların hər ikisi özlərinə görə tanınmış qadınlar idilər. Biri ictimai şəxsi idi, o birisi siyasi. Polkovnik iki şəxsi bir-biri ilə çiyin-çiyinə görəndə, aralarındakı fərqi daha yaxşı anladı. Tarix boyu ictimai mühit insanın müsbət xasiyyətlərinə əhəmiyyət verib, sonda hökm meydanında ondan yazıq, bədbəxt, əmrə boyun əyən və dayaz bir çöhrə ortaya qoyur. Amma siyasi şəxsin arxasında bir düşüncə yatır. Məhkum isə hakim qüvvənin qarşısında özünə hörmətini qorumağa çalışır. Özünü və düşüncəsini haqlı bilir. Üstəlik, siyasi şəxsin ideologiyası, düşüncələri camaatın arasında yayılır, tanınmış simaları qəhrəmana, hətta ondan da yüksək, əfsanəvi şəxsiyyətə çevirir.

Polkovnikin ağına da gəlməzdi ki, bir gün kostyum geyinmiş, başmaqlarını sürütləyən bir səfirlə göyərçin naxışlı don geymiş, Nivak paytaxtının nəcibxanası sayılan Piqalın xanım sədri nə vaxtsa onun qarşısında dayanacaqlar.

Piqalın xanım sədri addım atdıqca paltarının ətəyindəki göyərçinlər tərpənib elə təsəvvür yaradırdılar ki, sanki bu saat qanadlanıb uçaçaqlar. Səfir qadının qandalları ilə mavi rəngli kostyumu bir-birilə o qədər ziddiyyət təşkil edirdi ki, nişançılarda dodaqlarına qonmuş mülayim gülüşə mane ola bilmirdilər. İndi səfir əvvəllər televiziya ekranlarında görünən şaxqəmətli, nəzərləri özünə cəlb edən qadın deyil, edam meydanına düşmüş bir zavallı idi. Saçları alına da-

ğılmış, titrəyən başı isə sanki bədəninə ağırlıq edirdi. Onun titrəyən başı ilə saçının tel-tel ağ-qarası polkovnikə quşların Katalan ətənəsin¹ xatırladırdı. Piqalın xanım sədrinin düşük çiyinləri onu qaməti bükük göstərirdi. Buxağı hind quşununku kimi titrəyirdi. Addım atdıqca havanı sinəsinə doldurub, yarımçıq boşaldırdı. Polkovnikin qarşısından keçəndə, qadının xırıltısı eşidildi. Göyərmiş dodaqları arasından çıxan nəfəsi sinəsinə çatmamış geri qayıdırdı. Bir cüt göyərçin kürəyindən boynuna doğru qanadlanırdı. Qadınlar sanki ayaq üstə yeriyən bir cüt qanadsız, ölüm mələkləri idilər.

Piqalın xanımı polkovnikin qarşısından keçəndə sanki düşüncələrini oxuyurmuş kimi dayandı. Xanım səfir dəayaq saxladı. Qandalların sürünmə səsi kəsildi. Piqalın xanımı polkovnikə üz tutub dedi:

- De, ölüm mələyi gəlməmiş mənə bir siqaret versinlər.

Polkovnik onun istəyinə təəccüblənib, az qaldı soyuq-qanlılığını itirə. “Olmaya, bu da mirra ağacı kimi mənim fikirlərimi oxuyur?!”

Səfir qadın isə diqqətlə polkovnikin üzünə baxırdı. Baxışlarında nə yalvarış var idi, nə də qarğış. Baş vermiş hadisələrə inanmayan adamların donuq nəzərlərinə bənzəyirdi səfirin baxışı. Məhkumları müşayət edən məmurlar isə onları yeriməyə məcbur edirdilər. Polkovnik dünənki məhkumun istəyi qarşısında susduğu kimi qadının da istəyi

¹ Katalan ətənəsi - Quşbazlar quşların yumurtasından çıxan keyfiyyətsiz balaya katalan ətələri deyirlər.

qarşısında səssiz dayandı. Öz beynində “nə günahsızam, nə də məmur” deyirdi. Ancaq ağır bir yük altında əzilmiş kimi hiss edirdi. Davranışlarından, baxışlarından bilirdi ki, Piqalın xanımı öz ölüm hökmünü qəbul edib, indi isə ölüm mələyini gözləyir. Amma səfir xanım hələ də ölümə məhkum edildiyinə inanmır.

Polkovnik iki fərqli qadının qarşısında çarəsiz qalmışdı. Onların edamı gizli kitablar yayan təşkilatın başçılarından daha ağır idi. Tələbələrini divarın önünə düzəndə, biri necə olmuşdusa onu tutan məmurun əlindən qaçaraq, gəlib polkovnikin boynunu qucaqlamış və uca səslə ağlayıb demişdi:

- Qoymayın məni öldürsünlər. İcazə verməyin... verməyin... Axı dünyanın harasında görünüb ki, kitab oxumağa görə adamı öldürsünlər? İcazə verməyin... Siz deyin məni öldürməsinlər!

Tələbənin qolları kəndir kimi boynuna dolanmışdı. Gəncin yalvarışlarından ruhu sarsılmışdı. Məmurlar güclə onu ayıraraq, əllərini dirəyə qandallayıb, gözlərini bağlamışdılar. Atəş açılmazdan qabaq oğlan şalvarını batırmışdı. Tələbələr birliyi təşkilatının üzvlərinin günahları məlum idi. Onlar qadağan olunan kitab və nəşrləri yeraltı mətbəələrdə çap edir, yayırdılar.

Baş dəlil insanı fabrik istehsalı olan mal kimi dəyərləndirirdi. Gücü çatsa idi, bütün Nivaki insan karxasına çevirər, onlardan istədiyi kimi istifadə edərdi.

“Yeraltı nəşr” təşkilatının üzvləri həbs edildikdən sonra beyninin insan düzəldən karxanası işə düşmüşdü. Özü başa düşdüyü kimi çalışırdı ki, tələbələrdən yeni məhsul isteh-

sal edib, Nivak camaatına göstərsin. Lazım gələndə öyüd verirdi, lazım gələndə təhdid edirdi. Hətta yağlı vədlər belə verirdi. İşgəncə, döymək sonuncu metod idi.

“Yeraltı nəşr” qrupunun üzvləri həbs olunanda elə bilmişdilər ki, yüngül cəza ilə hər şey bitəcək. Qadağan edilmiş kitabları oxuduqlarına və ya çap etdikləri üçün ölümle cəzalandırılacaqları heç ağıllarına belə sığmırdı. Baş dəllalın hökmlərinə məruz qalsalar da, inamlarını itirməmişdilər.

Polkovnik isə nə “Yeraltı nəşr” qrupuyla həmfikir idi, nə də təşəbbüsləri ilə razılaşa bilirdi. Ona görə bu gənclərin işi onların bilik və bacarıqlarının göstəricisi idi. Bu səbəbdən, gənclərə xüsusi hörmət bəsləyirdi. İnsanın gizli yönlərini öyrənməyə can atan polkovnik əlindəki imkanlardan faydalanıb, “Yeraldı nəşr” qrupunun edam törənlərini ənənəvi ölüm mərasiminə çevirmişdi. Atəş açılmazdan əvvəl tələbələr həbsxanada oxuduqları mahnıları edam meydanında səsləndirmişdilər. Bir an musiqi səsinə başlar dik qalxmış, sinələr qabağa verilmişdi. Onların cəsarətlərini gözlərinə bağlanan qara parçaların altından hiss etmək olurdu. Şalvarına batıran gənc başını tez-tez sağa-sola çevirir, gözlüyünün altından hadisələrin gedişatını bilməyə can atırdı. Baş dəllal polkovniki “sadist” və “ölüm dəlisi” adlandırsa da, o öz işini cəlladlıq əxlaqı kimi dəyərləndirirdi.

O gecə polkovnik evinə çatan kimi gənc tələbənin əhvalatını mirra ağacına söyləmişdi. Ona elə gəlmişdi ki, ağacın gözlərindən daha çox, yarpaqlarının hər biri bir qulaq olub sözlərini eşidir. Arvadı ağac ilə danışdığını görüb, ota-

ğının işığı söndürüb yatmışdı. Polkovnik isə yenə içində baş qaldırmış meylini çətinliklə basdırmış, cinsi istəyinə yox deyəndən sonra otağına keçib, birbaşa “Yeraltı nəşr” qrupunun edam mərasimindən qeydlərini aparmışdı.

Son günlər bacardıqca çox yazıb-oxumaqla cinsi həvəsini azaltmağa çalışırdı. *“Qollarını boynuma dolayanda dedim bəs mənim dünyama kəndir salıb sıxır. İçimdə sarsıldım, incidim, amma daş kimi düşdüyüm yerdə qalıb, yerimdən tərpənmədim. Onu məndən ayırıb dirəyə bağlasalar da, qollarının ağırlığını ömrüm boyu boynumda hiss edəcəyəm. Bu gənc insan varlığının zəif yönü kimi beynimdə qalacaq. Onun qolları... ax... qolları boynumdan qopan deyil. Heç mənası da yoxdur ki, bu gənclər hansı məramı, hansı məqsədə qulluq edirlər. Əsas olan onların torpağa tapşırılan cavan canlarıdır. Bilmirəm, gələcəkdə bu gənc beyinlər Nivak xalqının yadına düşəcək, yoxsa yox?! Amma həyatın gedişatı onların ölümünü mənim diriliyimə düyünlədi.*

Etiraf etməliyəm ki, onların izi təzə bir yara kimi həmişə beynimdə qalacaq. Bundan əvvəl heç təsəvvür belə etməzdim ki, cəllad ürəyi eyni zamanda dünyanın ən kövrək ürəyi ola bilər. Bilmirəm mənə nə olur?! Cinsi hisslərim tam çək-çevir olub. Hər edam törəmindən sonra dəlicəsinə seviməyim gəlir. Qəti bilirəm ki, arvadıma yenidən aşiq olmamışam. Mənim üçün o elə həmişəki qadındır. Adamın cismi sisteməlik bir orqanizmdir. Deyirəm bəlkə cinsi həvəsim beynimə siqnal ötürür ki, edamların sayı azalsın?! Davranışlarıma diqqət verəndə başa düşürəm ki, cinsi

əlaqə yaşamın şəhvani yönlərini ölüm məsələsinin qarşısında qabardıb, beyni ölümdən yayındırır. Arvadım isə mənim belə davranışıma təəccüb edib, məndən uzaqlaşmağa çalışır. Halbuki, bir zamanlar bacardığı bütün üsullarla məni özünə cəlb etmək üçün dəridən-qabıqdan çıxırdı. Onun inciməsini heç istəmirəm.

Yeni hökumət ilə iş birliyinə başlayan gündən bəri kontr-admiraldan tutmuş gizli nəşriyyatın tələbələrinə kimi nə qədər adam dünyama girib, burada yaşayıb, güllələnib, yoxa çıxıblar. Ancaq cismən yox olsalar da, xatirələri beynimə əbədi həkk olunub. O gənclərin varlıqları valideynlərinin adına yazılsa da, ölümləri birinci dəllalın, sonra da mənim üstümdə qeyd olunub. Yenə özümə sual verirəm: Buna alın yazısı deyim, yoxsa iradəm onları mənim dünyama gətirdi?

Belə çıxır ki, bir cəlladın həyat tərzini təcrübə etmək mənə baha-başa gələcək. Cəlladlıq əxlaqına sadıq qala-qala, baş dəllalla iş birliyi etmək elə də asan məsələ deyil. Bu günlər özümü oxunmamış kitab kimi oxuyuram. Hər gün bir yeni tərəfimi kəşf edirəm. Hər gün “mən” deyilən pəzlün bir hissəsini tapıb, parçaları varlığımın səhifəsinə düzürəm. Dünyama daxil olanları mübahisəsiz tanımağa çalışıram. Mən tanrı deyiləm. Ancaq başqalarından fərqli olaraq, varlığımı dərk edirəm. Mən sürünün qara qoyunuyam.

Bu tədqiqatın ardında

Mənə görə tələbələrşər nümunəsi ola bilməzlər. Bir şəər ancaq iqtisadi zəmindən törəyə bilər. İstər siyasi şəər olsun, istərsə də ictimai. Ancaq tələbə təşkilatlarının iqtisadiyyat-

la heç bir əlaqəsi yoxdur. Bilmirəm, onları hansı bölümə aid etmək olar. Bu uşaqlar dörd-beş il təhsil almaqla bərabər siyasətə də qarışıblar, zəif dövlətləri də qorxudublar. Təhsilləri bitəndən sonra da hərəsi öz taleyinin arxasınca gedir. Tələbə hərəkəti yarımçıq qalmış bir ardıcılığa oxşayır. Bəzən bu hərəkətin içindən bir neçə tələbə siyasətə könül verib, hökumətlərin müvafiq və ya müxalif cəhbələrində yer alırlar. Onlar da mövqelərini möhkəmləndirəndən sonra tələbə hərəkətindən ayrılıb, rəsmi siyasət dünyasına qədəm qoyurlar.

Bu gün nədənsə elə düşünürəm ki, bu işi könüllü qəbul etsəm də, özümü dəllalın oyunağı kimi hiss edirəm. Düşündükcə mənləyimə toxunur. Niyə işə təzə başlayan da bunu heç düşünməmişdim? O qorxaq tələbə qollarını boynuma dolayan zaman bu əməli ilə öz bəraətini tələbə hərəkətindən olmamağı ilə göstərmişdi. O, təşkilata qarışanda heç ağına da gəlməzdi ki, bir gün ölüm kürsüsündə qollarını cəlladının boynuna dolayıb, canını qurtarmaq üçün ondan kömək istəyəcək. Yəqin ki, bu məsələni qabaqcadan bilsə idi, heç vaxt təşkilata qoşulmazdı. Ömrünün son dəqiqələrində təşkilatdan qırılmasını bir mən bildim, bir də mahnı oxuyarkən ölümü qarşılayan yoldaşları. Ancaq camaatın arasında onun da adı yoldaşlarının sırasında gedəcək. Görəsən, bu dəllal oğlu dəllal gəncləri niyə qırdırır? Göz qorxutmaq üçün, yoxsa həqiqətən də onları dövlətə və özünə düşmən sayır?!”

Polkovnik baş dəllalın verdiyi hökmə yox deyə bilmədi. Az sonra onun əmri ilə eyni qazanda qaynatsan da qarışmayacaq iki qadın güllələnəcək, həyat yükünün ağırlığından xilas olacaqdılar. “Görəsən, hansının yükü ağırdır? Səfirinki, yoxsa Piqalın xanımınkı?”

Polkovnikin göstərişi ilə qadınların əlləri arxadan dirəyə bağlanmazdan əvvəl Piqalın xanımına bir siqaret, səfirə isə bir stəkan su verdilər. Piqalın xanımı siqaretin tüstüsünü dayanmadan bir-iki nəfəsə sinəsinə çəkdi. O, nəcibxanaya yeni gətirilmiş bir qızı boğmuşdu. Qız nəcibxanada bir üsyankar kimi qadınları ayağa qaldırıb, onlarla birgə müştərilərin onlara toxunmasına etiraz etmişdi. Piqalın xanımı isə digər qadınların gözlərini qorxutmaq üçün qızı boğub, meyidini quyuya atmışdı. Onun bu əməli tələbələrəngizli məktubvə yasaq kitab nəşr etmələri ilə birgə baş dəllalın ədalət tərəzisinin eyni gözündə gəlmişdi. Polkovnik Piqalın xanımını siqaret tutan əlinə gözlərini dikib, insan əlinin bacarığını fikirləşirdi. “Bir zaman onun əli nəcibxanaya gələn canları ovxalayıb, dincəldirmiş; sonra bir itaətsiz qızın canını almış, indi isə siqaretdən dəm alıb tüstüləyirdi.

Əl beynin köləsidir. O nə fərman verərsə, iradəsiz bir qul kimi onu yerinə yetirəcək. Amma beyin işləməsə, bədən başdan ayağa kara gəlməyən, bir-birinə pərçimlənmiş sümük yığınağı kimidir. Elə olur ki, bir əl bir insan canını alır. Elə də olur ki, həmin əl insanı tumarlayıb, yorğunluğunu çıxardır. Bəzən əl beyin ilə ayaqlaşaraq yazıb yaradır, siqareti damağına qoyur, bəzən də nişançılara atəş əmri verir. Əl...əl...əl..!”

Polkovnik son günlərdə şəhvani hissələrinin cuşa gəlməsindən əlavə, təzə bir adət də tapmışdı. O hər işin başlanğıcında özünü sorğu-suala çəkir, əməllərinin haqq-hesabını aparırdı. Tərəzinin bir gözündə baş verən hadisələri, o birisində isə öz əməllərini qoyub ölçürdü.

“Mən necə? Hökumətin əlaltısı sayılıram? Bəs bu xanım səfir? Kimin əli, kimin ayağı, kimin ağzı, kimin ürəyi idi? Bir vaxtlar adı hörmətlə çəkilən bir səfir indi təzə gəlmiş hökumətin hökmü ilə ölümə məhkum bir insandır. Bəs baş dəllal görəsən kimin əli, kimin ağzıdır? Baş dəllal kimdir, mən kiməm? Əgər baş dəllal hökumətin beynidirsə, deməli mən də onun şər qaldıran qoluyam! Qol özü özlüyündə başqa bir orqandan fərman almadan cəllad qoluola bilərmə?! Görəsən yaradılışdan hər insanın içində bir cəllad olur, yoxsa o bunu sonradan qazanır?”

Səfir xanımı edam dirəyinə bağlayanda o hələ təzəcə nə baş verdiyini dərk edirdi. Əl-ayaq atıb qollarının arxadan bağlanmasına mane olmağa çalışırdı. Gözləri bağlanandan sonra artıq öldürüləcəyini başa düşdü. Amma Piqalın xanımı polkovnikin fikirləşdiyinin əksinə olaraq, nə əl-qol atdı, nə də etiraz etdi. Taleyi ilə barışmış kimi görünürdü. Bəlkə də siqaretin nikotini onun həyat eşqini süstləşdirmişdi. Ya da ölümlə üz-üzə gəldiyinə görə, varlıq onun üçün yalnız bir siqaret tüstüsündə tamamlanırdı.

Polkovnik qadınların hökmünün icrası üçün xüsusi bacarıqlı nişançılar seçib, onlara məhkumların alınlarının ortasını nişə almağı tapşırdı. Alına vurulan güllə elə anın-

daca insanı öldürür. Bununla belə, “atəş!” əmrini verəndə özündən asılı olmadan gözlərini yumdu.

“Qadın məhkumları güllələmək dünyanın ən iyrənc işidir!”

14

Özünü halsız evə çatdırdı. Güllələmə səhnəsi filmlərin reklamı kimi beynində təkrarlanırdı. Nişançılar eyni anda tətikləri sıxmışdılar. Güllələr alınları xırda bir dairə yekəlikdə deşib, kəllələrinin arxalarını söküb çıxmışdı. O isə gözlərini bərk-bərk yummuşdu ki, baş verənləri görməsin. Evə çatan kimi içindəki vəhşi ayılmışdı. İndi onun səsinə əvvəlki gecədəkilərdən daha aydın eşidirdi. O qədər gərgin idi ki, mirra ağacının yanına gedib, onunla danışmaqdan vaz keçdi. Arvadı divana yayxanıb, “Zıncırov” moda jurnalını vərəqləyirdi. Zıncırov istehsalının nəticəsində bazar çeşidli modellər və fərqli növlərlə dolubdaşırdı. Polkovnikin arvadı ölkənin başqa qadınları kimi evdə otura bilməyib, ayağına zıncırov salmağa məcbur qalmışdı. Hər qadının zıncırovunun dəyərini ailəsinin maddi durumu təyin edirdi. Kimisi qızıl, kimisi gümüş, kimisi də daş-qaşlı sifariş edirdi. Orta gəlirli ailələrin qadınları titan materialdan zıncırov taxırdılar.

Baş dəlallə fabrik vasitəsilə keçirilən sorgularda qadınların dəb istəyindən xəbər tutmuş, zıncırov sənətində zərgərlik inqilabı etmişdi. Bütün bazarı xalxala bənzər zıncırovlar basmışdı. Məsələn, bir zıncırov əvəzinə bir halqadan bir neçəsi asılırdı. Hər addım atdıqca, bir ayaqdan beş-altı cingilti səs çıxırdı. Bütün şəhəri maşınların səsi, zıncırovların cingiltisi basmışdı. İctimai xadimlər belə rəy vermişdilər ki, indiyə qədər topuq estetik sənətinə haqsızlıq edilibmiş. Bu günə qədər heç bir tədqiqatçı estetik baxımdan bədən bu orqanına diqqət yetirməmişdir. Əgər əvvəllər qaş-göz, döş-baş, saç və sair gözəlliyin ölçüsü sayılırdısa, indi yalnız topuq qadınların gözəllik meyarı kimi götürülürdü. Hər bir kişi mədəniyyətin dəyişməsi ilə bərabər, meyillərini də dəyişdirmişdilər. İndi küçələrdə qadınların üzünə, sinəsinə baxmaqdan əlavə, onların topuqlarının zıncırov səmindən də həzz alırdılar.

Simvollar Nivak ölkəsinin bütün iqtisadiyyatında xərçəng xəstəliyi kimi kök salmışdı. Fabriklər tərəzi və zıncırov şəklində rəngbərəng şokolad, biskvit, makaron, rəngli parçalar, paltarlar, saç sancaqları, ev dekorasiyası üçün bəzək əşyaları və s. istehsal edirdilər. Bələdiyyə idarəsi meydanların, bulvarların, xiyabanların və küçələrin adlarını simvollarla uyğun dəyişirdi. Mədəniyyət və ədəbiyyat da bu xərçəngdən can qurtara bilməmişdi. Elə gün olmurdu ki, simvollar sərgisi keçirilməsin, qəzetlərdə məqalələr, köşə yazıları çıxmasın. Ədəbi dərgilərdə zıncırova aid modern və postmodern şeirlər yazılmasın. Tərəzinin bərabərliyi və bərabərsizliyi fəlsəfi mənalara daşıyırdı. Naşirlər tərəzi və zıncırov haqda kitabların tək-tük yazarlarına müəlliflik

hüququ verirdilər. Ədəbiyyatçı və incəsənət xadimlərinin bir çoxu gündəlik çörəyini qazanmaq üçün hökumətin sifarişi ilə əsərlər yazırdılar. Sənət sarayda həbs olunmuşdu.

Polkovnikin arvadı kitab oxuyan bir qadın idi. Romantik yazılar, eşq ilə bağlı şeirlər, moda jurnalları, kulinariya kitabları sevimliləri arasında idi. Kitab sərgisindən aldığı postmodern romantik şeir kitablarını oxuyandan sonra saatlarca şeirin anlamını düşünməyə çalışsa da, bəzən çaş-baş qalırdı. Şeir oxuyanda ayağını masaüzərinə uzadıb, topuğundakı zıncırova baxırdı ki, bəlkə şeir ilə ayağındakı zıncırov arasında romantik bir bağlılıq tapar. Sonra gözlərini yumub, şeiri beynində təkrar edirdi. Bununla belə, yenə də şeirin anlamını başa düşə bilmirdi. Kitabda oxuduğu şeirin ünvanında təkcə post-modern sözlər yazılmışdı.

Yazılan şeir dörd sətirdən ibarət idi:

Zıncırov...

Gözlərini qapa...

Dinlə!

Ah...

Simvolların təsiri hər şeydən artıq memarlıqda özünü göstərirdi. Tərəzi və zıncırov planı əsasında tikilmiş binaların sayı get-gedə artırdı. Xüsusilə banklar binalarının tərəzi formasında inşa edilməsində maraqlı idilər. Nədənsə yeni memarlıqda tərəzilərin tayları bərabər dayanmırdı. Binanın bir tayı göyə, o birisi isə yerə baxırdı. Zıncırov şəklindəki göydələnlər yuxarıdan aşağı gəldikcə ətəyi genişləndirdi.

Nivakın yeni memarlığı Barokko memarlığını¹ xatırladı. Ancaq köklü savadlılar post, modern, post-modern və bu cür söz və janrlarla razılaşa bilmirdilər. Onlara görə zıncırov çöldə, bayırda gövşəyən inəklərin boyunlarında, tərəzi isə ümumiyyətlə mağazalarda olmalı idi. Tərəzinin hər iki tayı bərabərləşəndə, alıcı ilə satıcı arasında ədalət bərpa olurdu. Bu cür aləti bir ölkənin simvoluelan etmək gülüş hədəfindən başqa bir şey deyildi. Bəzi aktyor və ədəbiyyatçılar simvollara əhəmiyyət verməyib, əsərlərini istedikləri kimi yazıb yaradır, nəşrindən vaz keçib, onları sandıqçalarda üst-üstə qalaqlayırdılar.

Polkovnikin arvadının əlindəki həftəlik moda jurnalı da yüzlərcə simvol mövzulu jurnallardan biri idi. Qadın ərini görcək jurnalı masaya qoydu. Polkovnik isə arvadının topuğunu qaldırıb, onun yaylandığı divan üstə əyləşib, ayağını öz qıçı üstə qoyanda zəngin incə səsi onun təbii istəyini gərginləşdirdi. Qadının topuğunu ovxalayıb, daş-qaşlı zəngi barmağı ilə oynatdı. Yenə incə zəng səsi qalxdı. İkisi də bir anlıq gülümsəyəndə, bir-birilə göz-gözə gəldilər. Polkovnikin gözləri İsgəndərin buynuzu haqqında mirra ağacına nağıl dediyi gecədəki kimi qan çanağına dönmüşdü. Qadını üşütmə tutdu. Ərinin gözləri onu qorxudurdu. Bir anlıq fikrinə gəldi ki, narkotik istifadəçilərinin də gözləri elə belə olur. Polkovnik onu tumarladıqca qadın geri çəkildi. O geri

¹ Barokko memarlığı - “yöndəmsiz”, “qüsurlu”, “ifrat meyilli”; XVII-XVIII əsrlərdə Avropa mədəniyyətində renessans və klassizm arasında mövcud olan bir cərəyan. Barokkonun beşiyi İtaliya olmuşdur. (wikipedia)

çəkildikcə isə polkovnikin içindəki yırtıcı heyvan istəyi daha da şiddətləndi.

Polkovnik qadının topuğundan yapışıb, dəcəl bir uşaq kimi zıncırovları oynadıb, səsinə ucadan güldü. Güldükcə həyəcanı daha da artdı. Arvadı ayağını çəkmək istəyəndə, bərk tutub saxladı. Onun qan çanağına dönmüş gözləri getdikcə qadını qorxudurdu.

Hələ də talvarın altında ərinin etdiyi hücumu unutmamışdı. Şiddətlə ayağını əlindən çəkdi. Kişi özünə gəlincə qaçıb otağına girərək, qapını içəridən kilidlədi. Polkovnikin isti aşına elə bil soyuq su qatdılar. Masanın üstündəki jurnalı götürüb zərblə televizora tərəf tulladı. Televizorun böyründəki gümüş tərəzi heykəli yerə düşdü. Bütün həyəcanı içindəki yırtıcı heyvanı aşkara çıxartmaqda idi. Arvadı onu heç yerinə qoyub, hissləri coşub daşdığı bir anda qapını üzünə bağlamışdı.

Polkovnikin qadınlar haqqında öz mülahizəsi var idi. Ona görə kişini dincəltmək arvadın ən əsas işi idi. “Təklifdən qaçan arvad on qəpiyə dəyməz!” deyə düşünüb, bağçaya çıxdı. Talvarın altına getməzdən əvvəl dayanıb mirra ağacına baxdı. Onunla danışmağa taqəti yox idi. Dünən gecə orqanlarının dil gəlməsinə saymazlyana davranıb, gündəlik dəftərini cızma-qaralamışdı. Otağına getdi ki, bəlkə yazmaqla özünü sakitləşdirə. Dəftəri açıb, yazmağa başladı. Amma nə qədər fikirləşdi, bir kəlimə də ağına gəlmədi. Qələm əlində donub qalmışdı. İçindəki yırtıcı heyvan beyninə gələn kəlimələri bir-bir didib dağıdırdı. Çarəsiz halda qələmi masaya atıb, otaqdan çıxdı. Quşxananın qapısını açıb, quşlara baxdı. Quşların çoxuyerlərində oturmuş-

dular. Ağ parparlının tək qalmış yoldaşı onu görüncə uçub, çiyinə qondu. Quşu dindirməyə belə gücü yox idi. Onu çiyindən götürüb yerinə qoyaraq, qapını bağladı.

Polkovnik həmişə hisslərinə qalib gələn bir insan idi. Ağına da gəlməzdi ki, bir gün hisslərinin əlində aciz qalar. Ancaq indi isti səhrada susuz qalmış adam kimi idi. Az qalırdı özündən ixtiyarsız bağıra. Necə olursa-olsun, bir yol tapıb içindəki canavarın səsini kəsməli idi!

15

Evdən çıxıb yürüyərək yola düşdü. Özünü Piqal Küçəsinin başında dayanmış görəndə, içəri girib-girməməkdə tərəddüd etdi. Küçənin hər iki tərəfində qapıların başındakı lampalar astanalara işıq salıb, müştəriləri mərhəmətlə evlərin içinə çağırırdılar. Acınacaqlı, cansız işıq gecənin ümitsiz çağında onun kimi canı atəşli kişilərə sakitləşmə vədi verirdi. Yarım saat ərzində canlarına yüklənmiş kişiliklərinin ağırlığını boşaltmaq məkanı idi cansız işıq radiusu altında qalmış evlər.

Küçənin başında dayanıb baxdı. İçindəki hiss onu cuşa gətirdi. Qapıların başındakı işıqlar mərhəmətli görünsə də, küçədə var-gəl edən növbətçilər heç də şəfqətli deyildilər. Polkovnik bu yaşına qədərbir dəfə də olsun bu küçəyə gəlməyə ehtiyac duymamışdı. Son günlərə kimiistəkləri ayaz havaya oxşayırdı. Boy-buxunlu görünməsinə baxmayaraq, cinsi baxımdan eə də həvəsli biri deyildi. Arvadı ilə yatmaqdan artıq, quşlarının rəqsindən ləzzət alırdı. Bir çox

kişi kimi onun da görmək hissi toxunmaq hissindən güclü idi. Toxunmaqdan çox, müşahidə etməkdən həzz alırdı. Çox vaxt quşxananın böyründəki otağında kitab və musiqi ilə məşğul olduğdan sonra müvəqqəti yatağında səhəri açardı. Bununla belə heç vaxt evlilik vəzifələrindən boyun qaçırmamışdı. Arvadını onun göbəyinə kəsməsəydilər, bəlkə də heç evlənməzdi.

Evlilik mövzusunda belə hər zamankı kimi atasının iradəsinə qarşı dura bilməmişdi. Hərbi akademiya təhsil almağında da, əmisi qızı ilə evlənməyində də, hətta quşları saxlamağında belə atasının ayaq izini tapmaq olardı. Atasının paytaxtın adlı-sanlı, yerbaz quşbazlarından¹ idi. Mülkündə qiymətli quşlar becərdərdi.

Hərbi akademiya ilə quşlar get-gedə polkovnikin içində kök salıb, bütün həyatına çevrilmişdilər. Amma göbəyinə kəsilmiş əmi qızısı kəsik göbək kimi vücudundan qopuq qalmışdı. Arvadını quşlar və hərbiçilik kimi mənimsəyib, onunla əlaqə bağlaya bilməmişdi.

Küçənin yarısına qədər yuxarı gedib, sonra geri qayıtdı. Hansı qapıdan içəri keçəcəyinə qərar verə bilmirdi. Qapıların önündə var-gəl edən növbətçilər ona mənfi təsir edir, əsəbiləşdirirdilər. Dayanıb, küçəyə nəzər saldı. Nəhayət, qarşısında heç kim olmayan bir qapıdan içəri keçdi. Həyətin mozaika döşəməsinin bir neçə yerinə sementdən yamaq salınmışdı. Eyvandan bir az aralı, beş bucaqlı ulduz şəklindəki bir gölməçənin ətrafına bir neçə rezin başmaq düzülmüşdü. Başmaqlar eyvanın tağından sallanan floresan çırağın işığında çirкли görünürdülər.

¹ Yerbaz quşbaz - Xüsusi cins quş yetişdirən şəxs

Eyvana çıxan pillələrin qarşısında dayanıb, dərindən bir nəfəs aldı. Hələ də içəri keçməkdə qərarlı idi. Filmlərdə görsədə, həqiqətdəki nəcibxananın kultüründən, orada necə danışib-davranmaqdan heçnə bilmirdi. Yeniyyətə çağlarındakı bir oğlan kimi stresli və qərarlı idi. Özgə bir qadınla qarşılaşacağı yadına düşdükcə bədəninə tər basdı. Bir anlıq geri qayıtmaq istədi, amma ayaq saxladı. Utancaqlıq və içində baş qaldırmış hiss bir-birinə meydan oxuyurdu. Sonunda nəfəsi utancaqlığına qalib gəldi.

Bir nəfəsə pillələri yuxarı qalxıb, eyvandakı açıq qarıdan içəri keçdi. Təsəvvür etdiklərinin əksinə olaraq, salonda bikini geyinmiş qızlar yox idi. Qarının qarşısında masa arxasında çox kobud, gənc bir kişi əyləşmişdi. Kişi onu görəndə başını kompüterdən qaldıraraq üzünə baxdı. Polkovnik isə utancaq halda masanın qarşısındakı kürsülərdən birində əyləşdi. Kişi salamsız-kələmsiz soruşdu:

- Müddətli olsun?

O isə mat-mat kişiyyə baxdı. Kişi polkovnikin naşı bir müştəri olduğunu çoxdan başa düşmüşdü.

- Deyirəm yəni saatlıq, günlük, aylıq... Hansı?

Polkovnik özlüyündə fikirləşdi: “Bu nə deməkdir? Məgər qəhbənin də ayı, günü olur?”

O saat kişinin başı üstündəki 24 ölçülü monitor işıqlandı. Ekranında bir xəritə göründü. Xəritənin başlığında yazılmışdı: “Piqal məhəlləsinin hava xəritəsi”.

Polkovnikin beyni ay, günü buraxıb, monitorda görünən xəritəyə yönəldi. Piqalın hava xəritəsi Nivakın kiçik forması idi. Bir anlıq harada olduğunu unudub, bütün fikrini xəritəyə verdi. Özünü saxlaya bilməyib, barmağını kişinin

başı üstündə divara asılmış xəritəyə tuşlayıb soruşdu:

- Bu xəritə Piqalın xəritəsidir, yoxsa Nivakın?

Kişi təəccüblə Polkovnikə baxdı. İndiyə qədər qızların yerinə Piqalın xəritəsinə maraq göstərən biri ilə qarşılaşmamışdı.

- Mühəndissən?

Polkovnik “yox” deyə, başını yellətdi. Kişi yenidən soruşdu:

- Saatlıq, günlük, həftəlik ya aylıq? Hansını istəyirsən, ona görə müqavilə yazım.

Gördüyü xəritə bir yana, müqavilə sözüne lap çaş-baş qalmışdı. Məgər yer icarə etməyə gəlmişdi ki, müqavilə yazsın?! Kişi bir daha soruşdu:

- İstəyirsən qızları göstərim, sonra müqavilə yazaq?

Polkovnik razılaşdığını başının işarəsi ilə bildirdi. Onsuz da Piqalın qayda-qanunundan xəbəri yox idi. Belə fikirləşdi ki, yəqin buradakı qızların orqanları müqavilədə qeyd olunmuş zamana qədər icarəyə verilir.

Kişi bir neçə saniyədən bir monitorun səhifəsini dəyişib, başqasını açdı:

- Bu qızlar aylıqdır. Üç aylıq, altı aylıq... Aylıq, həftəlik qızlar Piqalı tərək edib, müştəri ilə bərabər getdiklərinə görə, müqavilədən əlavə vəsiqə də lazımdır.

Polkovnik vəsiqənin nəyə lazım olduğunu başa düşə bilmədi. Həm də ona aylıq qızlar lazım deyildi. O sadəcə içindəki canavardan yaxasını qurtarmaq üçün buraya gəlmişdi. Qızlara baxdı. Əyin-başlarında bir qarış boyunda tor paltar, sarı, əsmər saçlar... Heç biri onun üçün cazibəli deyildi.

Kişi dayanmadan ekranı yeniləyir, həftəlik qızları göstərib qiymətlərini, dövlət vergisini və ev sahibinə ödəniləcək faizi söyləyirdi. Polkovnik isə Piqalın bir ölkə kimi iqtisadi nizama malik olduğuna mat qalmışdı.

- Bu qızların aylıq, həftəlik dövrləri başa çatıb. Piqala dönəndən sonra tibbi yoxlamadan keçib, sağlam olduqları haqda sənəd alıb, sonra yeni dövrə başlayırlar. Sağlamlılıqlarını qorunmaları üçün arada dincəlirlər. Buna görə də qiymətləri bir az bahadır.

Polkovnik təəccüblə soruşdu:

- Məgər dövlət Piqaldan vergi alır?

Kişi qaşlarını dartdı. Sualdan xoşlanmadığı məlum idi. Monitorun səhifəsini dəyişib, saatlıq qızların şəklini göstərdi.

- Bu beş qız saatlıqların birinci nömrələridir!

Polkovnik yenə mat-mat səhifəyə baxdı. Əvvəl-axır birini seçməli idi. Ortadakı qız ona çox tanış gəldi. Amma həyəcandan kimə bənzədiyini yadına sala bilmədi. Gözü şəkillərdə, qızın adını, hansı şəhərdən olduğunu soruşmaq istədi. Kişinin üzünü əsəbi görüncə, vaz keçib barmağı ilə gözünə tanış gələn qızı göstərdi. Kişi əyləşdiyi yerdən bir səhifə kağız çıxarıb ona uzatdı.

- Oxu, imzala! Bir saatlıq müqavilədir.

Polkovnik belə bir qayda-qanuna heyran qalmışdı. Sənədi imzalayıb, sonra müqavilədə göstərilən məbləği masa üzərindəki kart oxuducu aparatdan hesaba yatırdı. Haqq-hesab işi bitən kimi kişi polkovnikə bir kart verib dedi:

- İkinci mərtəbə, beşinci otaq.

Polkovnik kartı alıb salonun küncündəki pillələrə tərəf getdi. Piqala gəlməmiş qızları salonda yeyib-içən təsəvvür etmişdi. İndi başa düşürdü ki, xəyalındakı Piqal ilə gerçəklik arasında yerlə göy qədər fərq var. Deməli həqiqi Piqal özünə görə ölkənin iqtisadi bir qolu imiş.

Beşinci otağın qabağında dayanıb, dərindən nəfəs aldı. Özünü ələ alıb, kartı qapıya çəkdi. Otel qapıları kimi qıfılın üstündəki qırmızı işıq yaşıla keçdi. Dəstəyi aşağı əyib içəri girdi. Videoda gördüyü qızdan xəbər yox idi. Otağın ortasında iki nəfərlik yataqdan əlavə, divarı şüşədən olan bir hamam var idi. Şüşə içəri tərəfdən buxarlanmış, üstündə damcı-damcı su gilələnmişdi. Az öncə birisinin hamamda duş aldığı məlum idi.

Yatağın üstündə oturanda divardakı müxtəlif porno şəkilləri görüb heyrətləndi. Qalxıb yaxından şəkillərə baxdı. Baxdıqca içinin yırtıcı heyvanı cismindən qopub, şəkillərin üstünə atılmaq istəyirdi. Bu günə qədər başı işinə, quşlarına qarışmışdı. Belə bir dünya heç vaxt nə ağına gəlmişdi, nə də diqqətini çəkmişdi. Həftədə bir-iki gecə arvadına yaxınlaşmaq onun üçün bir vəzifə borcu sayılırdı. Arvadı fikrindən keçdi.

- Mənim burada nə işim var? Ağım qaçıb? Niyə belə bir hala düşdüm. Arvadıma da tamahım yox idi, qalsınki buradakı ola...

Qapı açıldı. Videoda gördüyü qız içəri girdi. Salam deməmiş, divardakı şəkilləri polkovnikə göstərib soruşdu:

- Hansı poza?

Polkovnik duruxmuş halda onun olduqca qısa paltarına, hündürdaban ayaqqabısına baxdı. Qızın topuğunda zıncırov

yox idi. Deməli, Piqalda vətəndaşlıq simvolu kara gəlmirdi. Üstəlik, qızın yaşı deyəsən monitorda gördüyündən də az idi.

- Neçə yaşın var?

Qız polkovnikin sualını eşitmirmiş kimi, peşəkar seks işçisi kimi danışdı:

- Tez ol, bir poza seç. Müqavilədə yazılmış saatdan bir saniyə artıq da qalmaram. Duş zamanını da hesaba sal.

Qız “tez ol” dedikcə, polkovnikin həyəcanı artırdı. Bir an nəbzi şiddətlə vurmağa başladı. Qızın kimə oxşadığını xatırladı. Arvadının cavanlıq çağlarına bənzəyirdi. Ona oxşar bir qıza necə yaxınlaşa bilərdi? Əgər arvadı doğmağa qadir olsa idi, bəlkə indi onunla həmyaşd bir qızı var idi. Şəhvəti onu yırtıcı, ac bir heyvan kimi Piqala sürütləmişdi. İndi isə burada saatlıq qızların ən bahalısı bir saatlıq onun icarəsində idi. Yenə də bir şəkillərə, bir də qıza baxdı. Baxdıqca arvadı gəlib gözünün önünə dikildi. Qız isə soyuqqanlı bir halda ağızında saqqız otağın ortasında dayanmış, polkovnikin seçimini gözləyirdi. Polkovnikin qıza sarı bir addım belə atmağa taqəti yox idi. Beynindəki yırtıcıni sakitləşdirmək üçün təkə bir yol ağılına gəlirdi. Şəkillərə baxa-baxa masturbasiya etdi. Qız gözlərini bərəldib, heyrətlə ona baxırdı. Sanki qarşısındakı yadplanetli idi. Birdən gülə-gülə qışqırdı:

- Anaanaa, gəl gör nə xəbərdir!

Polkovnik onun sözünü eşitməmiş kimi işinə davam etdi.

- Sən dəlisən?! Bunu evində də edə bilərdində...

Polkovnik ona cavab vermədi. Qız saqqızını şişirdib, partlatdı. Cavab gəlmədiyini görüb, özünü yatağın üstünə

ataraq ayaqlarını çarpayının baş dayağına qoyub, uşaq kimi bədənini tərپətdi. Yatağın fənərləri titrəyir, qız isə yataq üstə çalxalanırdı.

- Olmaya sadizmin var? Hə? Sadistsən?

Polkovnik qızın sualına cavab vermədi. O isə qəhqəhə çəkib bərkdən güldü.

- Bilirsən bu işə nə deyirlər? Deyirlər, meyvəni qoyub, qabığınyı gəmirir!

Polkovnik qızın həyasızcasına danışıqlarına, davranışlarına dözə bilmədi. Hansı dillə, hansı ədəbiyyatla bu cür qızlarla danışacağınyı bacarmırdı. Bir saatın pulunu verməsinə baxmayaraq, heç on dəqiqə çəkmədi ki, otağı tərک etdi. Qapıdan çıxıb, ayağını küçəyə qoyan kimi baş dəlləlin sürücüsü ilə qarşılaşdı. Sürücü onu tanımırmyş kimi maşının qapısını açdı. İki qız keçib maşında əyləşdilər. Polkovnik gücünü addımlarına verib küçəyə sarı getdi.

16

Polkovnikin arvadı qapını qıfıllayıb, çarəsiz bir hadisə ilə üzbəüz qalan adamlar kimi yatağın üstündə oturub, dizlərini qucaqladı. “Yüz faiz narkotik istifadə edib. Yoxsa başqa nə ola bilər? Məgər insan oturduğu yerdən birdən-birə üzü dönə bilər?”

Polkovnik bu zamana qədər heç vaxt arvadına yetərinə iltifat göstərməmişdi. Ər-arvadlıq münasibətində yalnız borcunu ödəyən bir kişi kimi vəzifəsini yerinə yetirmiş, indi də bu qədər uzun müddətdən sonra ona şiddətlə zorakı həvəs göstərmişdi.

“Görəsən aqlım qaçıb? Axı niyə sevinmək yerinə döyünürəm!” Ərinin davranışlarında bir nizamsızlıq hiss edirdi. Soyuqqanlı ərinin od-alovlu istəyini heç cür başa düşə bilmirdi. Evliliklərindən bəri bu son günləri çıxmaqla, heç vaxt ondan belə yangı görməmiş, cinsi münasibətləri qızgın olmamışdı. Həyatın gündəlik ehtiyacları kimi bir-birilərinin cinsəl ehtiyaclarını ödəmişdilər. İki də eyni gündə doğul-

muş, ailələri onları bir-birilərinin göbəyinə kəşmişdilər. Dünya inkişaf edib, zamanla başqa ailələrdə artıq belə adətlər qaldırılsa da, onların ataları iqtisadi, irs-miras məsələsi və bir çox digər faktları nəzərə alıb, ailə içində evlilik qurmağa qərar vermişdilər. Bu ənənəyə sadıq qalaraq, polkovnik ilə arvadı da ailənin digər uşaqları kimi bu yazılmamış qanuna hörmət qoymalı idilər. Heç birinin də atalarının sözləri üstünə söz demək haqqı yox idi. Böyüklərin iradəsi tanrı iradəsi kimi idi. Xüsusilə polkovnikin atasının sözü üstə söz söyləməsi qeyri-mümkün idi.

- Başqalarından bizə nə? Biz əsil-nəcabətli bir ailəyik. Öz adət-ənənələrimiz, qanunlarımız var. Ata-babalarımız bu qaydaları pozmayıb, biz də, bizim uşaqlarımız da, nəvənəticələrimiz də bunlara əməl etməlidirlər. Yoxsa nəslimiz yox olar, viran qalar.

Polkovnikin əmisi qardaşının sözünə qüvvət verərək demişdi:

- Mən qulağı tüklülər kimi demirəm. Əmi oğlu ilə əmi qızının kəbini doğulan günü göylərdə kəsilib. Bizim göylə işimiz yoxdur. Ancaq öz yer-yurdumuza gücümüz çatar! Qolumuzu çırmalayıb, gücümüzü yerdə göstərməliyik. Hər kəs bilir ki, həmişə birinci sözü maddiyyat danışır. Bu da yeni bir şey deyil. Bunun nə inkişafı bir əlaqəsi var, nə də ənənələrlə. İki vur iki dörd olduğu kimi çox sadə bir məsələdir. Nəhayət, bir qız bir oğlanın payıdır. Əmioğlu ilə əmiqızı bir-birilə evlənsə, ailənin sərvəti ailəçində qalar. Sərvət də günəşin dönməsi kimi ailə içində dövr edər. Hələlik qan qarışımı qalsın bir kənardadır.

Polkovnikin atası ilə əmisi bir-birilərinə arxalanıb, elçilik mərasimində sözlərini deyib, qızla oğlanın fikirlərini soruşmadan “mübarək olsun”vermişdilər. Qadın da əmisi olğu kimi atasının iradəsindən boyun qaçıra bilməyib evlənmişdi. Onlar nə bir-birilərinə aşıq idilər, nə də meyilləri var idi. Hər ikisi uşaqlıq çağlarından bəri masaya qoyulan yeməyietirərsiz yeməyə məcbur idilər. Bu məcburiyyət artıq vərdişə çevrilmişdi. İndi isə illərdir, hər ikisi ailələrinin verdikləri qərara vəfalı qalmışdılar.

Qadının dizləri bağrında, çox ciddi bir halda özü ilə ərinin dünyasını düşünürdü. Onun cinsəl istəyi, talvar altında qəfildən bir oğru kimi hücum etməsi fikrindən keçəndə qəfildən gözü manikürlü barmaqlarına sataşdı. Hər dəfə ciddi bir problemi fikirləşəndə belə edirdi. Bu onun uşaqlıq çağlarından qalma bir vərdişi idi. Onun beynimövzudanmövzuya atılan bir beyin idi. Məktəb vaxtı tarix dərslərini oxuyanda riyaziyyat yadına düşürdü. Ədədin kəsirini hesablayanda, coğrafiya xəritələrindəki adalarhansı rənglə nişanlanıb deyə fikrinə gəlirdi. Kədərli bir anda şad bir vəziyyət beynində canlanardı. Ya da əksinə, qəhqəhə içində kədərli bir xatirə yadına düşürdü. Əri ilə bir yataqda yatan zaman sabah hansı paltarını geyinəcəyini düşünürdü. Bununla belə, bütün qadınlar kimi öz bədənini diqqət yetirən birisi idi. Günün çox vaxtını özünə sərf edirdi. Saçı, qaşığı, əyin-başı ilə məşğul olmaqdan xüsusi zövq alırdı.

Soyuqqanlı ərinin diqqətini cəlb edib, ondan aşırı cinsəl istək görmək üçün bacardığı yolları bir-bir sınağını xatırladı. O günlər bədənini müqəddəs bir ayin üçün hazırlayıb, indiki zamandan daha artıq özünə, əyin-başına diqqət yeti-

rirdi. İndi isə ayna qabağında yalnız özündən razı qalmaq üçün bədənini baxırdı. Dizlərini qucağından buraxıb, yastıqları üst-üstə qoyub, yatağında uzandı. Yenə ərinin davranışlarını düşünməyə başladı. Evliliklərində ataları onlardan daha artıq həyəcanlı idilər. Gəlin evindən gedən cehiz, bəy evindən gələn qızıl, gəlinin kəbininə salınmış əmlak və hərnə varsa, ailə arası mübadilə olunurdu. Maddi varlıqları ailədən kənara çıxmırdı. Mübadilələri tamamlamaq üçün bəylə gəlini gərdək otağına göndərdilər. Həyəcansız bir mübadilə baş tutmuş, sonra polkovnik heç bir şey olmamış kimi dinc yatıb, səhər yuxudan duraraq, gəlini yataqda tək qoyub öz quşxanasına getmişdi. Qadın isə gərdək gecəsində səhərə kimi ayıq qalmış, bu mübadiləni düşünmüşdü. Ailə iradəsinin önündə dayanıb, taleyinə üsyan etmək ağlından belə keçməmişdi. Ancaq ərinin onun qadınlığını görməməsi də dözüləsi hal deyildi. Gərdək gecəsinin səhərisi quşlara qarşı ürəyində kin yaranmışdı. Gün-gündən ərinin soyuqqanlı olduğunu başa düşmüşdü. Bu cür soyuq və etinasız bir kişi ilə yaşamaq ona ağır gəlib, qadınlığına toxunurdu. Gec olmadan çarə qılmalı idi. Evliliklərinin birinci ayında bütün bacarığını toplayıb, ərinin diqqətini çəkmək üçün plan hazırlamışdı. And içmişdi ki, polkovniki quşlarından ayırıb özünə aşıq edəcək. Aldatmağa bədənindən başlamışdı. Əgər evlilik yeni bir dünyanın qapısını üzlərinə açmışdısa, bu dünyanın təkə bir hakimi olmalı idi. Hakimsiz dünyaya qarmaqarışq bir dünya idi. Qadın bədəni ən güclü hakim ola bilər deyə, düşünmüşdü.

Güzgü onun ən yaxın sirdaşı idi. Gecə-gündüz zəkası ilə bədəni əlbir olub, ərinə oyunlar qururdu. Bir gün dekolte, bir

gün mini ətək, o biri gün şələlənməmiş saçları çiyinlərində, bir gün saçını yığıb, səhəri gün yeniyetmə çağlarını ərinə xatırlatmaq üçün saçını hörüb, cins paltar geyinirdi. Hər gün aynanın qabağına keçərək geyinib süslənib, ərinin qarşısında oyun oynaması artıq adət halını almışdı. Hərdən güzgü qabağında duranda ona elə gəlirdi ki, mədəni bir ortamda vəhşi qəbilələrin insanları kimi özünü ayınlərə hazırlayır. Bu ayınlər sırasında bədənini tanımağa başlamışdı. Hələ indi-indi başa düşürdü ki, hər insanın cinsiyyəti onun varlığının necəliyini müəyyənləşdirir. Cinsiyyətindən faydalanmağı özünün təbii haqqı sanırdı.

Arvadının bütün bu cəhdləri, geyimi, davranışı, bədənini nümayiş etdirməyi polkovnikin gözündən qaçmırdı. Amma bunların heç biri ona təsir etmirdi. Yənə də öz ərlək borcunu bir vəzifə kimi yerinə yetirirdi. Özünü qadınların hərəmxana oyununun içində yaşayan kimi hiss edirdi. Polkovnikə görə qadınsayağı oyunlar insan yaranışından bəri başlanıb, nəslə sona çatana qədər də davam edəcək. Arvadının davranışları nə daxili bir tələb, nə də təbii bir istək idi. Sadəcə polkovnikdə meyil yaratmaq üçün hər gün göstərilən bir tamaşa idi. Onun bütün oyunları səliqəsiz vurulmuş yamağa bənzəyirdi. Bacarmadan yemək kitabına baxıb bişirmək kimi bir şey idi arvadının cəhdləri.

Qadın günü-gündən dəyişik davranışlar göstərdikcə, polkovnik özünü onun oyunundan kənara çəkib, başını quşlarla qatırdı. Ancaq xəbəri yox idi ki, bütün bunlar onu quşlarından ayırmaq üçün edilir. Qadın isə get-gedə yemək oyunlarını da ayınlərinə əlavə edirdi. Hər gecə ərinin sevdii yeməklərlə iki nəfərlik bir ziyafət hazırlayırdı. Amma

yemək oyunu da bədən ayinləri kimi polkovnikin soyuqqanlılığına heç bir təsir göstərmirdi. Qadın sonda oyunun tək xalını ortaya qoydu. Ərinin ən çox sevdiyi musiqilə rəqs ayini hazırladı.

Polkovnikin günorta vaxtı “Qu gölü”¹ musiqisinin səsinə qaldırılıb, quşları eyvana buraxmaq vərdişi idi. Quşlar isə musiqini eşidən kimi pərvazlanıb rəqs edirdilər. O, quşların həvəslə havada süzmələrini çox xoşlayırdı. Musiqi onları coşdururdu. Ağıllı quşlar musiqinin ahəngində süzürdülər. Xüsusilə ağ parparlının göydə mayallaq aşılıb rəqs etməsi bir yana, yerdə musiqi havasına qanadlarını çətir kimi açıb, dövrə vürməsi polkovnikin ağıllıq alıb coşdururdu. O bu hissini necə adlandırdığını bilmirdi. Amma yəqin edirdi ki, dünyada gəlinlərin heç biri, hətta qu quşları belə onun ağ parparlısı kimi rəqs edə bilməzlər. Ağ parparlı ağıllı-başlı bir quş idi. Musiqinin səsi kəsilən kimi qanadlarının çətirini büküb, polkovnikə sarı dönərdi. O, əlini uzadan kimi qonub, dimdiyini uzadardı. Ta ki öpməyincə, quş elə o cür də qalardı.

Polkovnik quşlarının rəqsinə tamaşa edən ərəfədə arvadı yemək ziyafətini hazırlayıb bitirdi. Özünü gəlin kimi bəzəyib, dekolte geyinib, güzgü qarşısında əri üçün oynamaq istədiyi oyunları məşq etdi. Bu dəfə onu coşduracağından əmin idi.

Polkovnik arvadını gəlin kimi geyinmiş görəndə yerində quruyub qaldı. Yenə özünü hərəmxana oyunlarının içində hiss etdi. Qadın isə onun heyranlığını görüb, oyunu qazandı-

¹ Qu gölü - Pyotr Çaykovskinin balet üçün 1875-1876-cı illərdə bəstələdiyi məşhur əsər. 1877-ci ildə səhnədə ifa edilmişdir.

ğını düşündü. Yemək ziyafətində bütün qadınlıq məharətini ortaya qoydu. Əri masa başında oturub yemək yeyəndə arvadını müşahidə edirdi. Qadının bədənini sanki xüsusi zövqlə yonulmuş zərif bir heykəl idi. Lakin polkovnikin gözündə bütün heykəllər kimi o da ruhsuz idi. Heç dünyanın ən mahir heykəltəraşı belə öz yonduğu heykəli doğəl insan səviyyəsinə çatdırıb, ona insan ruhu bəxş edə bilməz. Arvadı da ayinsəl tamaşalarında günü-gündən təbii cəlvələrdən boşalmışdı.

Qadın başa düşmürdü ki, hər kişi bəzəkli üz-gözə, yaraşlıq saç-başa, tökmə bədənə aldanmır. Əgər oyunlarını buraxıb, təbii cinsi istəyini onunla paylaşsa idi, bəlkə də münasibətləri indikindən daha fərqli ola bilərdi.

Yemək bitən kimi qadın qalib bir kraliça kimi yerindən durdu. Polkovnik özünə gələndə “Qu gölü” baletinin səsi otağı bürüdü. Arvadı ikinci dəfə də onu heyrətə saldı. Qadın rəqs etməyə başladı. Fırlanır, qollarını qu qanadı kimi açıb örtürdü. Sonda rəqs edə-edə gəlib ərini masa başından qaldırdı.

Polkovnik hələ də şokda idi. Qalmışdı arvadı ilə bərabər rəqs etməsi. Bununla belə bir-iki addım qadına sarı gedib, mıx kimi otağın ortasında dayandı. Qadın onun heyrəti qarşısında fəteh bir kraliça kimi dedi:

- Hansımız daha gözəl rəqs edirik? Mən, ya parparlı ağ quşun?

O an arvadının quşlarına qısqanclığını başa düşdü. Onun qadına romantik hissləri olmasa da, nifrət də etmədi. Evlilikləri ataları arasında imzalanmış bir müqavilə olsa da, hər ikisi ona sadıq qalmağ qərarına gəlmişdilər. Üstəlik, ar-

vadının gözünə baxa-baxa ona ağır bir söz deməyi kişilikdən uzaq bilirdi. Bacardıqca kişilik vəzifəsini yerinə yetirib onu məmnun etməyə çalışırdı. Ancaq nə qədər istəsə də, onunla ayaqlaşmaq həvəsini özündə yarada bilmədi. Əgər arvadının istədiklərinə ram olardısı, ömür boyu saxta bir kraliçanın tilsiminə düşəcəyini güman edirdi.

Qadın yatağında yorğun halda uzanıb qalmışdı. Ərinin o gecəki mıxlanıb dayanmadığını analiz etməyə nə heyi var idi, nə də həvəsi. Yavaş-yavaş kirpikləri yumuldu. Yuxuya gedən kimi parparlı ağ quş sinəsinə qondu. Polkovnik quşun çöhrəsi arxasından ona baxırdı. Gözləri qan çanağına dönmüşdü. Quşun qanadları insan əllərinə çevrilib qadının belinə dolandı. O özünü quşun altından çəkməyə cəhd etdi. Quşlardan acığı gəlirdi. Çapaladıqca daha da artıq quşun altına sürükləndiyini hiss edirdi. Quş dayanmadan qadının dodaqlarını dimdikləməyə başladı. O isə var-gücüyə çığırdı. Amma səsi hulqumundan yuxarı qalxmırdı. Quş dimdikləyə-dimdikləyə boğazını dəldi. Qadının buxağının altında bir cüt düyün bitdi. Bu düyünlər mirra ağacının gövdəsindəki gözə bənzər düyünlərin eynisi idi. Quş ağacdələn kimi bir-başə boğazındakı düyünləri dimdiklədi. Düyünlərin ağzı deşik kimi açıldı. Quş quyruğunun lələklərini deşiklərin içinə salıb, bel suyunu düyünlərə tökdü. Qadın gücünü qollarına yığıb, parparlını özündən uzaqlaşdırmağa çalışdı. Onu itələyəndə, parparlının döşünə döyülmüş tərəzinin gözləri qopub əllərinə yapışdı. Dırnaqlarındakı manikür boyaları xal kimi yanaqlarına döyüldü. Xallar zıncırov şəklində idilər. Qadının dırnaqları tərəzi gözlərinin içində əriyib yoxa çıxdılar.

Əl yerinə biləklərinə tərəzi yapışmışdı. Çapaladıqca tərəzinin gözləri böyüyürdü. Qadın hövlənk yuxudan ayılanda özünü otağında gördü. Tər-suyun içində idi. Beldən aşağı bütün bədənini keyimişdi. Sanki yüzlərcə iynə batırılmışdı. Amma əlləri yerində idi. Yavaş-yavaş özünə gəldi. Gördüyü kabusun qorxusu hələ də canında idi. Günəş otağın ortasına uzanmışdı. Başını gündəlik işlərlə qatdı ki, bəlkə gördüyü kabusu unuda. Moda jurnallarını vərəqlədi, bir neçə dəb saytında ilin seçilmiş rənglərinə baxdı. Aktyorların hara getdiklərini, kimlə mübahisə etdiklərini, sinemaların yeni filimlərini gözdən keçirtdi. Təzə çıxmış musiqi albomlarının içində sevdiyi müğənniləri axtardı. Bir neçə dostuna zəng etdi. Bununla belə, gördüyü kabusun təsiri altından çıxma bilmədi. Ərinin aşırı istəyinə yox dediyinə peşman olsa da, onun dəyişiklik səbəblərindən baş açmalı idi. Qadın hisslərinə çox da meydan verən birisi deyildi. Amma nədənsə indi içindəki hiss onun bütün düşüncəsinə hakim kəsilmişdi. Ərinin dəyişilmə səbəbini quşxananın böyründəki şəxsi otaqda axtarmaq qərarına gəldi. O otaq ərinin güvəndiyi sığınacağı idi.

17

Qadın birbaşa quşxanaya getdi. Nərdivanları yuxarı qalxdıqca hiss etdi ki, kimsə arxadan onu izləyir. Eyvanda dayanıb, baxçaya, həyətin hər yanına göz gəzdirdi. Hər şey qaydasında idi. Nə divarların başında yad biri görünürdü, nə də ağacların gövdəsi arxasında kimsə gizlənmişdi. Bir anlıq ona elə gəldi ki, mirra ağacı gözünü qırpdı. Canını vicvicə basdı. Bu artıq ikinci dəfə idi ki, onun adamı güddüyünü hiss edirdi.

Kimin ağlına gələrdi ki, bağçada bitən bir ağac adamı güdər?! Bir dəfə bir filmdə gəzən ağacları görmüşdü. Kökləri günəşə sarı addımlayırdılar. Baxan elə bilirdi yeriyirlər. Amma güdükçü ağaclar haqqında nə bir söz eşitmişdi, nə də oxumuşdu. Eyvanda dayanıb, ağacı gözaltı izlədi. Ağac dimdik bağçanın bir bucağında dayanmışdı. Yarpaqları isə yel gücü ilə tərپənirdi.

“Deyəsən bu ağac düşünə bilən bir varlıq kimi mənimlə oyun oynayır. Nə üçün indiyə kimi onun güdükçü olduğu-

nu başa düşməmişəm? Yəni bu vaxta qədər bağçada bitib məni güdürmüş? Bəlkə də hər gecə gizli polislər kimi gördüklərini ərimə xəbər verirmiş?! Olmaya yaşadığım evdə bir casus ağac var?! Bəlkə elə ona görə ərim hər gecə evə girməzdən əvvəl talvarın altına keçib, ağaca zillənir?! O gecə... O gecə özüm bu qulaqlarım ilə ağacla danışdığımı eşitdim. İsgəndərin buynuzundan deyirdi. Olmaya İsgəndərin buynuzundan niyyətinarкотik bir maddəidi ?? İsgəndərin buynuzu... Qan çanağına dönmüş gözlər... Narkotika..!”

Geri qayıtdı. Bir daha yaxından ağacın gövdəsindəki gözə bənzər düyünlərə baxdı. Düyünlərin içində şar kimi şirə işıldaıyırđı. Şarlar kəhrəba rəngində insanın göz bəbəklərinə bənzəyirdi. Hələdə gecə gördüyü kabus yadından çıxmamışdı. Həyəcanı artdı. Heç ağına da gəlməzdi ki, günün günorta çağında öz evində bir ağacdən qorxar. Tələmtələsik quşxananın altındakı zirzəmiyə endi. Bir balta götürüb, ağacın yanına qayıtdı. Düyünləri nişan alıb, baltanı var-gücüylə qaldırıb, vuranda nədənsə anidən peşman oldu. Mirra ağacı da quşlar kimi ərinin əzizlərindən biri idi. Ağac zədələnsə, ərinə nə cavab verəcəkdı?

Baltanı bağçaya atıb evə qaçdı. Qara bir şərf götürüb, geri qayıtdı. Tövşüyə-tövşüyə şərfi ağacın gövdəsindəki düyünlərin üstünə dolayıb, sarıdı. Geri çəkilib kənardan baxdı. Nə gözə bənzər düyünlər görünürdü, nə də düyünlərin içindəki kəhrəba bəbəklər. “İndi məni güd, görüm necə güdəcəksən?!”

Quşxanaya tərəf getdi. Ağına bir fikir gəlmiş kimi yarı yolda dayandı. Geri qayıdıb, topuğuna zəncirlənmiş zıncı-

rovu açıb talvarın altındakı masaya qoydu. Ağaca çevrilib dedi:

- Bu da zəng! İndi ha qulaqlarınıvı şəkləsən də, səsini eşitməyəcəksən!

Ərinin otağına üz qoydu. İçəri girməzdən əvvəl eyvanda dayanıb, ağaca baxdı. Güdükçüsünün gözlərini qara gözlük altında görüncə, rahat nəfəs aldı. Quşxana həmişə polkovnikin nəzarətində idi. Quşlar isə onun qənimi idilər. Bu vaxta qədər bir-iki dəfə könülsüzəcə əri ilə bərabər quşxanaya gəlmişdi. Heyvanlar ilə heç zaman əlaqə bağlaya bilməmişdi. Pişikdən çimçəşərdi, itdən diksinərdi, amma quşlar nifrət etdiyi ən birinci heyvanlar idi. Ərindən çəkinməseydi, quşxananın qapısını açıb, onları havaya buraxardı. Ərinin yanında dilə gəlməsə də, gərdək gecəsindən bəri quşlara qısqanırdı. Ağ parpar öləndə polkovniki kədər bürümüş, onun isə günüsü ölmüş kimi sevincək bir halı var idi. Amma qısa bir zamanda başqa birisi, qara-ağ quyruq ağ parparlının yerini tutmuşdu. Polkovnik onun rəqsinə, göydə mayallaq vurmağına fərəhlənib, az qalırdı özü də onunla bərabər pərvazlana.

Quşxananın pəncərəsindən baxdı. Göyərçinlərin bir neçəsi boyunlarını bədənlərinə qısıb, güldanlarında oturmuşdu. Bir neçəsi də döşəmə üstündə yeriyirdi. Əri narкотик maddəni quşxanada gizlədə bilər deyə düşünmüşdü. “Quşlar mütləq onu tapıb dimdikləsələr... Yooox... Bura onu gizlətmək üçün əlverişli yer deyil”.

Quşxanaya girməkdən vaz keçib, polkovnikin şəxsi otağının qapısını açdı. Fikirləşdiyinin əksinə, qapı qıfıllı deyildi. İçəri gircək divara vurulmuş ağ parparlının çərçivə

içində böyüdülmüş şəkili görüncə, yenə içində qısqanclıq duyğuları coşdu. Quşun şəkli özündən neçə dəfə böyük görünürdü. Şəkilin önündə dayanıb baxdı. Bir anlıq ağ parparlıya qısqanclığı ərinin narkotik istifadə etdiyini yadından çıxartdı.

- Mən olsəm, heç şəklimi çıxartdırıb divara mıxlamaz...
Ölüsündən də zəhləm gedir!

Otaqda fırlandı. Polkovniklə bərabər quşxanaya gələndə, bir-iki dəqiqəlik otağa keçib, açılan yatağın üstündə oturmuşdu. Otaqda ikinci şəxs üçün bir oturmaq yox idi. Polkovnik yazıb-oxuyan zamanlarda tək qalmağı üstün tuturdu. Çox vaxt gecələr bir az onunla yatandan sonra qalxıb şəxsi otağına gedərdi. Burada yazı masası və kitab rəfindən əlavə, masa üstündə təkadamlıq çay servisi də var idi. Qadın keçib yazı masasının arxasında əyləşib, pəncərədən həyətə baxdı. Mirra ağacının gözlərinə doladığı şal yerində idi. Özünə afərin dedi. İndi qalırdı ərinin bu qədər dəyişilməsinin sirrini tapmaq.

Əvvəlcə kitablardan başlamaq istədi. Ancaq yerindən tərpənmədi. O qədər kitabı götür-qoy etməyə tənbəlliyi tutdu. Əl atdı masanın çəkməcəsinə. Açarla bağlı olduğunu görüncə, şübhəsi daha da artdı. Əri evə dönməzdən əvvəl çəkməcəni açmalı idi. Telindən sancağını çıxarıb, qıfılı qurdaladı. Ata evində bacısının qıfıllı çəkməcəsinə açmaqda təcrübəsi var idi. Amma illər idi, sancaqla qıfıl açmağa məcbur qalmamışdı. Nə qədər çalışdı, çəkməcə açılmadı. Ağına bir fikir gəldi. Tələsik otağına qaçdı. Paltar şafının üstündəki açarı götürüb qayıtdı. Mirra ağacının önündən keçəndə özündə qəribə bir hal hiss etdi. Sanki ağacın yar-

paqlarının hamısı göz çıxardıb, onu güdürdülər. Amma dayanmaq olmazdı. Nə olursa olsun, o çəkməcəni açmalı idi. Otağa gircək dərinədən nəfəs alıb, ümitsiz bir halda açarı çəkməcənin qıfılına salıb burdu. Çəkməcə açıldı. Bu qədər rahat olacağına özü də inanmırdı.

Həyatının ən acı hadisəsi ilə qarşılaşacaq kimi halı var idi. Həyəcədən ürəyi şiddətlə döyünürdü. Çəkməcəni as-taca özünə sarı çəkdi. Stressdən az qalırdı ürəyi sinəsindən qopub, çəkməcənin içinə atılsın. Yanılmışdı. Burada narkotik maddə əvəzinə kitab-dəftər var idi.

Qəhvəyi rəngli, dəri cildli kitabçaya gözü sataşdı. Üstündə ərinin adı yazılmışdı. Tikanlı bir şeyi götürürmüş kimi ehtiyatla kitabçanı çəkməcədən çıxarıb, masa üstünə qoydu. Vərəqləməyə başladı. “Bu kitab nə vaxt çap olunub ki, xəbərim olmayıb?” deyə özlüyündə fikirləşə-fikirləşə ilk səhifəni açdıqda gözləri təəccübdən bərəldi.

- Bu nədir? Edam üsulları?! - Öz səsindən özü qorxdı.

Canını üşütmə tutdu. Səhifələri vərəqləyib, yazılmış qeydləri oxudu.

“Birinci bölmə: Edam üsulları qərbi ölkələrində:

1. *Güllələmə*
2. *Dar ağacı*
3. *Elektrik stulu*
4. *Qaz otağı*
5. *Gilyatin*

İkinci bölmə: Edam üsulları şərq ölkələrində:

1. *Güllələmə*
2. *Dar ağacı*

3. *Daş-qalaq*
4. *Şəmacın*
5. *Yağ qazanı*
6. *Boyun vurmaq*
7. *Tikə-tikə etmək”*

- Bunlar nədir bu kişi yazıb?

Hər vərəqi çevirdikcə təəccübdən nə edəcəyini bilmirdi. Dil-dodağı qurumuşdu. Narkotiki tapmaq isə tamamilə yadından çıxmışdı. İndi bütün beyni kitabda yazılanlarla məşğul idi. Onların müəllifinin əri olduğuna heç çür inanmağı gəlmirdi. Necə ola bilərdi ki, quşların rəqsindən fərəhlənən bir kişi belə soyuqqanlıqla daş qalaqdan, şəmacın etməkdən, ölümdən, öldürməkdən yazsın?! Yəqin İsgəndərin buynuzu elə bu kitab olmalıdır.

Kitabı masaya qoyub, oxuyub-oxumamaqda tərəddüd etdi. İsgəndər nağılını, üstəlik, ərinin şəhvətli bir təcavüzkar kimi ona saldırmasının sirrini elə həmin dəftərdə tapa biləcəyini düşündü. Ürəyinin səsini eşidir. Əlləri əsir. İlk dəfədir ərinin əşyalarını xəlvətə çək-çevir eləyir. Evliliklərindən bəri bir-birilərinin xüsusi dünyalarına, xatirələrinə hörmət edib, aralarında inam hissi yaratmağı bacarmışdılar. Amma indi ərinə əminlik hissi hiss etdirən bir qadının ədabazlıq yeri deyildi. Ərindən xəbərsiz onun işindən baş açmaqda özünü haqlı bilirdi. Ərinin adına yazılmış kitab yetərinə əhvalını korlamışdı. Vərəqlədikcə başa düşürdü ki, ortağ bir həyat qursalar da, əri onu öz dünyasından kənarında saxlayıb. Hiss edirdi ki, dəftəri açsa qəfildən zəhərli bir heyvan vərəqlərin arasından çıxıb onu

sancacaq. Bununla belə şübhə ilə dəftəri açdı. İlk səhifə bir az ağırdır. Nədənsə ağ səhifə ürəyini azca da olsa dincəltdi. Vərəqləməyə davam etdi. Son yazının altında keçmiş gecənin tarixi yazılmışdı. Yenə ürəyi döyünməyə başladı. Yazını oxudu:

“Bu gün həyatımın ən ağır və acı gününü yaşadım. Baş dəlləlin təklifini qəbul edəndə məhkumların cinsiyyətləri heç ağılıma da gəlmədi. Demirəm qadınlar bu ölkədə məhkum olmur və ya etirazlara qarşımlar, cinayət törətmirlər, qanuna qarşı çıxmırlar, oğurluq etmirlər, narkotikmaddə alış-verişində deyillər; yox! Bu işlərin hamısı dünyanın digər ölkələri kimi Nivakda da baş verir. Amma bu günə kimi qadınların belə bir əməlləri mənim elə də vecimə gəlməmiş, beynimi bu qədər qarışdırmamışdı. Dünənə kimi belə düşü-nürdüm ki, siyasi şəər olan bir qadının edamı ilə ictimai şəər olan qadının edam tərqiəsi fərqli olmalıdır. Ona görə ki, bu iki şəəri bir qazanda qaynatmaq mümkün deyil. O səbəbdən xanım səfir ilə Piqalın xanımının bir yerdə, eyni zamanda edam olunmasına qarşı çıxdım. Ancaq bunun faydası olmadı. Baş dəllal hər ikisinin eyni anda edam olunmağına hökm verib, son nöqtəni qoydu. Ziddiyyətli bir yerdə olan bu iki qadının edam tərqiəatını vermək mənim fikrimi dəyişdirdi.

Ölüm qapısının qarşısında dayandıqda, rütbə, ünvan və hər hansı müsbat ya mənfəi şöhrət insanın beynindən çıxır. Bu zaman sənin düşündüyün ancaq məhkumun qadın cinsindən olmasıdır. Bir qadının edamı yüz kişininkindən ağır gəlir mənə”.

Polkovnikin arvadı oxuduqlarından heyrətlənmişdi. Davam etdi:

“Bir qadının edam mərasimində adamın anası, bacısı, arvadı gəlib dikilir gözüünün qabağına. Buna baxmayaraq, məhkum qadın haqlıdır ya haqsız, günahkardır yoxsa günahsız, ancaq analıq, qadınlıq, sevgililik qabiliyyəti olan incəliklərin ölümünə sən də qol çəkirsən. Hərçənd ki, bu gün edam olunan iki fərqli qadının hökmünün verilməsində mənim iynə ucu qədər də rolum yox idi. Amma mən də artıq bir müddətdir ki, hakim-məhkum oyununun bir parçası olmuşam. Özümdən soruşuram: Mən bu prosesdə olmasaydım, bu iş dayanardı?”

Otaqda biri varmış kimi polkovnikin arvadı başını yazıdan qaldırıb, uca səslə dedi:

- Necə yəni? Səfir xanım...Piqalın xanımı... Edam... Baş dəllal... Bu sözlər nədir bu kişi yazıb?!

Və ardını oxudu:

“Əlbəttə ki yox! Bəlkə mənim yerimə bir başqası olsa idi, bu gün edamdan öncə Piqalın xanımının əlinə bir dənə də siqaret verməzdi. O siqaretini çəkən vaxtı onu öldürməzdi. Mənim kimi məhkumları güllələmək üçün nişançılara alınlarını nişan alıb ilk güllə ilə, çox azab çəkmədən onları öldürməklərini tapşırılmazdı. Heç kim bilməsə də, ən azı özüm bu fərqi başa düşürəm. Baş dəllal kimi ürəyi daş adamın gözü baxa-baxa, fərqli bir iş gördüyümlə qürur duyuram”.

Qadın başını dəftərdən qaldırdı. Ona gəlirdi ki, sanki qulaqlarının dibini steplerlə sıxırlar. “Bunlar nədir yazıb!!! Hələ qürur duyurmuş?!” Barmaqları ilə qulaqlarının dalını ovxalayıb, yenə dəftərə sarı əyildi. “Olmaya bu kişi roman yazır?!”

Dəftəri vərəqləməyə davam etdi. Yazıların altında tarix qeyd olunmuşdu. Aydın idi ki, ərinin gündəlik yazı dəftəridir. Həyəcanla yenə də qaldığı yerdən oxudu:

“Peşmanam ya yox, bilmirəm. Hər nədirsə, ancaq atamın kölgəsindən kənar öz iradəmlə, özüm bilə-bilə bu işi qəbul etmişəm. İlk dəfədir ki, sevdiyim bir işin arxasınca gedirəm. Quşlara sevgim mənə atamdan keçib. Onun məcburiyyəti ilə hərbi akademiyanı oxuyub, polkovnik rütbəsinə çatmışam. Onun əmri ilə arvadımla evlənmişəm. Hər dəfə arvadımla yatanda belə düşünürəm ki, atam bir yerdə dayanıb, bizə nəzarət edir. Atamın iradəsi ilə iradəsiz bir varlığa çevrilmişdim. Özümü hərbi forma geyinmiş, qollu-qüvvətli bir quşqovan kimi hiss edirdim. Amma cəlladlığı (cəlladlıq desəm, bəlkə özümə haqsızlıq edərəm) öz iradəmlə qəbul etmişəm. Cəlladlıq məni quşqovanlıqdan qurtardı. Bilirəm, əgər atamın gücü olsa idi, sümüklərini yır-yığış eləyib, torpaq altından qalxıb, gəlib mənə əngəl olardı. Yəqin ətsiz-dərisiz sümükləri ilə qulağımı qızdıran-da barmaq sümüklərinin izi üzümdə qalardı. Görəsən, onda atamın iradəsinə baş əyərdim, ya yox?!”

Qadının bir gözü dəftərdə ucadan dedi:

- Öz istəyimlə? Yəni sən özün bilə-bilə belə bir işi qəbul edib, əlini qana batırmısan?

Sualları elə bil dəftərə verirdi. Yazılardan heç bir səs çıxmadı.

“İki qadın... İki məhkum... Qadınlardan birini zirvədən, o birisini isə uçurumun dibindən edam dirəyinin ayağına gətirmişdilər. Biri qürurlu idi, o birisi isə ayaq altda əzilmiş. Biri məhkəmənin nəzərində siyasi şəxər idi, o birisi ictimai. Biri hökumətə təpik atan idi, o birisi isə kişilərə yara-xura, QİÇS virusu yayan. Biri səfir idi, o birisi isə Piqalın xanımı. Hər ikisi şəxər, hər ikisi zərər yükü! Bu gün iki ziddiyyətli qadının edam mərasiminə şahid oldum. Son dəqiqə gözümü yumdum. Axı cəlladlığın da özünə görə əxlaqı, qaydası var. Quşqovan cildimdə qalsaydım, gözlərimi yuma bilməzdim. Cəlladlıq günü-gündən məndə nəyisə dəyişdirir. Amma heç nə başa düşmürəm. Hər edamdan sonra varlığım darıma-dağın olur. Tanımadığım, biganə olan bir “mən” içimdən baş qaldırır. Cinsi istəyim yüzəyüz artır. Aşib daşıram bu istəkdən. Bu, arvadımı da qorxudur. Haradan qaynaqlanır bu istək, baş açə bilmirəm. Demək bu qədər ili içimdə olan varlığı yaxşı tanımamışam. Bəlkə cəlladlığın həyəcanından qurtulmaq üçün cinsi istəyim artır?!..”

Qadın əllərinin keyidiyini hiss etdi. Dəftərə baxanda ona elə gəldi ki, polkovnik oxuduğu yazıların içindədir.

- Yəni sən... Sən əlini qana batırıb, sonra gəlib mənimlə...?! İnanmıram... İnanmıram. Bu yazılar nağıldı...

Qadın əlləri ilə üzünü tutdu. Keyimiş barmaqları gizildədi. Ağlamağı gəlsə də, gözündən bir damcı da yaş çıxmadı. Talvarın altında əri ilə özünü xatırladı. Xüsusilə əri əlini belinə dolayıb, özünə sarı çəkdiyində onun üzünə gülümsəmişdi. İndi həmin an reklam lövhələri kimi beynində yanıb söndürdü.

- Əlini qana batırıb, sonra istəyi coşub. Mən axmaq da bu canavarın üzünə gülürmüşəm. Axmağam! Gicəm!

Uzun bir müddət o vəziyyətdə qaldı. O gecə baş verən bütün hadisələr bir tərəfə, ərinin üzünə gülümsəməyinin acısı beynindən çıxmırdı. Yazının davamını oxudu:

“Bu gecə arvadım davranışından ürəküb, otağın qapısını qıfılladı. O an təkə bir şey mənə hakim kəsilmişdi. Hər nə olur olsun, özümü bu vəziyyətdən qurtarmalıyam. Ağlıma gələn ilk fikir Piqala getmək oldu. İndi yaza-yaza özümdən soruşuram: Niyə məhz Piqal?”

Ömrümdə Piqal kimi məkanlara getməyə heç vaxt ehtiyac hiss etməmişdim. Cinsi ehtiyaclarım məni belə yerlərə çəkəcək qədər şiddətli olmamışdı. Bəlkə bu gün Piqal xanımının edamının təsirində şüuraltım oranı mənə xatırladırdı?! Piqaladaxil olanda qəribə bir halım var idi. Dost, tanışın məni oralarda görməsindən çəkinirdim. Amma deyəsən Piqal dünyasında dost, tanış bir-birilərini görsələr də, yan keçib, özlərini görməzliyə vururlar. Çünki əgər Piqala getmək camaatın gözündə alçaq bir ictimai davranış sayı-

lırsa, ora gedənlərin hamısının bu alçaqlıqda payı var. O səbəbdən Piqalda “dəvə gördün, qığıni görmədin” qaydası hakimdir. Bu məsələni Piqaldan çıxanda başa düşdüm. Baş dəlləlin sürücüsü iki Piqal xanımını maşına mindirərkən, deyəsən heç məni tanımadı. Halbuki hər gün qarovul iti kimi baş dəlləlin iş yerinin qapısında onun keşiyini çəkir.

Qızgın bir yeniyetmə kimi idim. Məni pis bir vəziyyətə salan istəyimdən boşalmaq istəsəm də, utanırdım. Qərribə bir dünyadır Piqal dünyası. Modern bir dünyadır. Orada işləyən xanımların günününün, saatlarınının fərqli qiymətləri var. Məndən də canlı görünən bir kişi kompüter arxasında oturmuş, divara mıxlanmış böyük bir televiziya monitorunda xanımların videolarını mənə göstərdi. Videolardakı xanımlar qalmayan oyundan çıxırdılar. Lap ədəbli işləri həyasızcasına saqqız çeynəmələri idi. Saqqız çeynəməyin səbəbi nədir görəsən? Gözəli, çirkini, sarışını, əsməri... Hamısının ağızında saqqız gövşəyirdilər. Bəlkə də boşluq və faydasızlığındövrüdür saqqız çeynəmək.

Bir an saqqız çeynəmək bu xanımları uçurumun lap dibinə sürütləyir deyə düşündüm. Videolarda xanımların ağızlarının hərəkəti nümayiş etdirdikləri bədənələrinin hərəkəti ilə həmahəng idi. Elə bil saqqız çeynəməsəydilər, böyük bir əxlaqsızlıq baş verərdi. Nədənsə oradakı qadınlara birçoxu mənə tanış gəlirdi. Hərçənd çalışırdım naşı olduğum bilinməsin, amma stressim qoymadı yadıma salam ki, bu xanım kimə bənzəyir. Videolara baxdıqca daha çox həyəcanlanırdım. Məsələni uzatmayım deyə, tanış

gələn bir qadını seçdim. O xanum otağa girib, hər cümlə arası ağzındakı saqqızı şişirdib, partlatdı. Mənsə baxa-baxa qaldım. Elə məharətlə dayanmadan saqqızını şişirib-partladır ki, fikirləşdim, bu müştəri ilə məşğul olanda da yəqin saqqızı ağzından düşmür. O təəccübləndiyimi görüb, saymazyana dedi:

- Tez ol, dəqiqə-saatımın hesabı var.

O an kimə oxşadığı yadıma düşdü. Arvadıma bənzəyirdi. Amma arvadım heç vaxt bu cür saqqız çeynəməzdi. Onun saqqız çeynəməsi də digər davranışları kimidir. O bir az qürurlü, bir az özünü bəyənmiş, bir az da bəyzadələr kimi davranan insandır. Yəqin ki arvadım başqa davranışları kimi saqqız çeynəməyi də saatlarca güzgü qabağında məşq edib, özünü gözdən keçirir. Qadının azyaşlı olması, davranışları, saqqız çeynəməyinin tərzi arvadıma bənzədiyindən ürəyimi vurdu. Ona yaxınlaşa bilmədim”.

Polkovnikin arvadı əsəbi halda dəftəri masanın üstündən yerə itələyib atdı.

- Olmasa yaxınlaşardın daaaa... Necə cəsarət edib haqqımda belə sözlər yazırsan? Bir az qürur, bir az özünü bəyənmiş... Güzgü qabağında saqqız çeynəməyi məşq edib...

Əsəbilik, qısqanclıq, nifrət hissləri bir-birinə qarışmışdı. Amma yazıları oxuyub bitirmədən otaqdan çıxıb gedə bilməzdi. Dəftəri yerdən götürüb, yarımçıq qalmış səhifəni açdı:

“Durduğum yerdə...çapaladım. Çapalamağım boş quyudan su çəkmək kimi idi. Qız birdən-birə qışqırdı:

- Anaaaa, gəl gör nə xəbərdi!

Dedim bəs qızın anası elə bu saat qapıdan içəri girəcək. Amma sən demə qızın özü həvəslənmişdi. Yenə dedi:

- Sən kimsən?! Sadizmin var? Bir belə yolu Piqala ona görə gəlmisən ki, özünü güldürəsən?

Qızın sözüənə əhəmiyyət vermədim. Bir saatın pulunu qabaqcadan ödəmişdim. Bu bir saatda başqa müştərilər kimi özümə görə haqq-hüququm var idi. Qız özünü yataq üstə salıb dedi:

- Bilirsən buna nə deyərlər? Deyərlər, meyvəni buraxıb, qabığını gəmirir. - Həyasızcasına gülə-gülə əlavə etdi: - Heç olmasa üzünü mənə çevir. Bəlkə sənın qol-qüvvətini görüb, bizim də ölümüz dirilər!

Heç ağıma gəlməzdi ki, cavan bir qızın ağzından belə sözlər eşidərəm. Qız elə deyəndə nədənsə arvadımın sözü yadıma düşdü: “Hansımız gözəl rəqs edirik? Mən, ya ağ parparlı?” Qızın üstünə ögüməyim gəldi. İmzaladığım bir saatlıq müqavilədə qızların üstünə qusmaq yasaq bir iş kimi qeyd olunmuşdu. Boşalıb qurtarmamış, heç bilmədim necə oradan çıxıb, özümü xiyabana saldım. Birbaşa evə gəldim. Nə edəcəyimi bilmirdim. Arvadımın otağı qıfıllı idi, çırağı da sönük. Mirra ağacı ilə bir-iki kəlimə danışmaq üçün keçib talvarın altında oturdum ki, bəlkə cismimdən əl çəkməyən bu heyvanyana istəyim itib, getsin. Ağac həmişəki kimi lal-dinməz məni başa düşüb, ağımdan keçəni oxudu.

Mən talvar, o isə qaralmış göyün altında üzbəüz bir-birimizə zilləndik. Ağac içimi oxuduqca gözləri qan çanağına döndü. Daha o gözlər canıma qorxu salmırdı. O qan çanağı gözlərə alışıbmışdım. Bir anlıq ağılıma qərribə bir şey gəldi. Qalxıb, ağac ilə göz-gözə dayandım. Mirra nə arvadım idi, nə də Piqaldakı arvadıma bənzər gənc qız. Nə qusmağım gəlirdi, nə də o qan çanağı gözlərdən öpmək istəyirdim. Ancaq beynim fərman verən işə yox deyə bilmədim. Mirra ağacı zorakılıq ilə istəklərimdən boşalmağı mənə hiss etdirdi. İndi yaza-yaza özümdən soruşuram: Mən mazoxistin biriyəm, yoxsa Piqaldakı qız dediyi kimi sadistəm?

Baş dəllal da bəzi işlərimə sadizm ünvanı yapışıdır. Amma xəbəri yoxdur ki, o işlərin hamısı cəlladlığın əxlaqını qorumaqdandır. Cəlladlıq əxlaqı mənə hökm edir ki, ölümü məhkumlar üçün asanlaşdırım. Özümə qalsa deyərdim ki, mən nə mazoxistəm, nə də sadist. Bütün həyatımda quşqovan biri olmaqdan qurtulub, azad iradənin sunamisinə qərq olmuş bir adamam”.

Polkovnikin arvadının rəngi qaralmışdı. Dəftərin üstünə ögümək istədi. İçindəki bir-birinə hörülmüş heyrətlə nifrəti dəftərin üzərinə qusa bilsəydi, bəlkə qulağının dibindəki basqıdan rahatlaşardı. Ard-arda öyüyüb, gözləri qaralsa da, oxumaqdan əl çəkə bilmirdi. Səhifəni geri çevirdi. İki gün əvvəlki yazını oxudu:

“Bu günün edam törəni xüsusi bir ayın kimi idi. “Yeraltı nəşr” qrupunun başçılarının hökmü icra olundu. Bu, idea-

list tələbələr hərəkətidir. Gizlin çap etdikləri kitab, dərgi, gecə məktubu və bu kimi işlərə görə baş dəllal onların başçılarına güllələnmə hökmü vermişdi. Mən isə yenə də bu güllələnmə mərasiminin aparıcısı idim. Özümü onların hər birinin yerinə qoysam da, sonunda heç vaxt onların dünyasında olmaq istəmədiyim nəticəsinə vardım. Gəncliyimdə də belə bir qrupa üzv olacaq qədər heç bir ideologiyaya inanmamışam. Bu gənclər isə öz əqidələrinə görə ölümə belə getdikləri üçün fəxr edirdilər. “Yeraltı nəşr”-in məhkəməsi gizlin saxlansa da, xəbər sızmışdı. Çevriliş dövlətinin, xüsusilə, baş dəllala qarşı danışılan sözlər camaatın ağzında gəzirdi. Dövlət isə məhkəmədəki danışıkların videolarını camaat içində paylaşan şəxsləri nə qədər axtarsa da, heç bir şey əldə edə bilməmişdi. Dövlət universitetlərdə, metro stansiyalarında, avtobus dayanacaqlarında tələbələrin məhkəmə danışıklarının ağızlarda gəzməsinə heç dözümlü deyil. Amma mən nə dövlətəm, nə də baş dəllal. Etiraf etməliyəm ki, bu qrupun üzvlərinin xatirəsinə hörmətlə yanaşıram. Bu hörmət düşməyə bəslənən hörmət mənasında deyil. Mən bu qrupun əllərindəki adi bir nəşriyyat vasitəsi ilə tərədən dırnağa kimi silahlı olan hökuməti qorxuya salmalarını içimdə alqışlayıram. Tələbələrin bu sınımaz iradəsini alqışlayıram. Edamdan bir-iki saat qabaq onları görmək üçün son anlarını keçirdikləri kameraya getdim. Onların necə biriləri olmaları mənə çox maraqlı gəlirdi. Amma nədənsə içəri keçmədim. Sadəcə kameranın gözlüyündən onları güdürdüm. Gənclərin birindən əlavə, hamısı birlikdə

eyni marşı asta səslə fitlə çalırdılar. Elə orada ağıma bir fikir gəldi. “Yeraltı nəşr” qrupunun edam mərasimində də o fikri həyata keçirdim. Mənim bu işim baş dəllalın qulağına çatanda demişdi:

- Polkovnik sadistdir. Hər kəsi bir modeldə, bir formada güllələyir. Gözümüz görə-görə, özü gülləni kontr-admiralın beyninə sıxdı. Bu da tələbələr! Kim indiyə qədər üsyankar gənclərin marşla güllələnməsini görüb?! Polkovnik fərqli modellərdə edam etməkdən həzz alır. Bu xətt, bu nişan. Belə getsə, onun “Güllələmə növləri” kitabı da bu gün, sabah işıq üzü görər.

Öldürmək baş dəllal üçün müxalifət və niifrətdən asılı olan bir oyundur. O, hökumətə buynuz göstərən buynuzunu sındırmaqdan həzz alır. Onun dediyinin əksinə olaraq, mən həzz almıram. Sadəcə talelərinə yazılmış ölümü onlara asanlaşdırıram. Mənimlə baş dəllalın baxış fərqi də bundadır. Məncə sadizm adı baş dəllalın ancaq özünə yaraşır. O nə deyir, desin, öz arşını ilə əməllərini ölçür. Ancaq mən “Yeraltı nəşr” qrupunun varlığının son dəqiqələrini öz istədikləri dəqiqələrə çevirdim”.

Sancı qadının qulaqlarının dibindən başına vurdu. Hər bir kəlimə stepler kimi qulaqlarının dibini, beynini sıxırdı. Qadın sancısı azalsın deyə, qulaqlarını oxxaladı.

- Yəni bu qədər vaxtı mən özümü aldadırmışam?! Gör bir bu kişinin əli nə qədər adamın qanına batıb?!

Halının pozulduğuna baxmayaraq, oxumağa davam etdi.

“Bu gün ilk edam mərasimin aparıcısı oldum. Kontr-admiralın edamı. Hökumətin qabaqcıl və əhəmiyyətli müxaliflərindən birisi. Qeyd etməliyəm ki, o mənim yox, hökumətin müxalifi idi. Onun edamından yazmaq məni incidir. Onu uzaqdan uzağa tanıyırdım. Cəsarətini alqışlayırdım. Ölkə uğrunda gördüyü işlər unudulmazdır. Xaricdə təhsil alıb, təcrübəli bir gəmi mühəndisi kimi qayıdıb, biliyini öz vətəninə həsr etmişdi. Demirəm adını görəndə həyəcanlanmadım. Yox! Həyəcandan artıq qorxu hissəm də oldu. Özümlə savaşağa başladım. Sonra özümdən soruşdum: Əgər ölkədə üz verən çevrilişdə baş dəllalın fraksiyası uduzub, kontr-admiralınkı qalib gəlsəydi, necə olardı? Bəs o mənə edam icraçılığını həvalə etsəydi, qəbul edərdim, yoxsa yox?”

Mütləq olaraq demirəm, amma təxmin edirəmki, qəbul edərdim. Yenə burada özümə bir sual verirəm: Edam olunan şəxs baş dəllal olsa idi, görəsən onunla da kontr-admiralla davrandığım kimi davranardımı? Dəqiq bir söz deyə bilmərəm. Bəzi cavablar yalnız təcrübə zamanı tapılır.

Kontr-admiralın edam mərasimində baş dəllal özü də meydanda idi. Varlığı ilə uduzmuş, ölüm ayağında olan adama meydan oxuyurdu. O isə dəllalı heç saymadan belə məğrur dayanmışdı. Nişançılara azad deyib, admiralı hərbi salam verəndə gözündəki sevinc qarışıq heyrət ömrüm boyu beynimdə qalacaq. Silahı sürətlə beyninə sıxdım. Baxışındakı sevinclə heyrətin məhv olmağına macal vermədim. Onun edamından sonra inanılmaz bir hala düş-

düm. Bir tərəfdən boğazım cırılana qədər bağırib, öldüyünü bütün aləmə car çəkməyim, digər tərəfdən də susmağım, ölənə qədər lal olmağım gəlirdi.

Bir-iki saat küçələrdə məqsədsiz dolandım. Üzbəüz gələn, yanımdan keçənlərə baxıb özümdən soruşurdum: Əgər bu adamların xəbəri olsaydı ki, bir az əvvəl silahımı bir insanın beyninə sıxıb, indi küçədə ayağımı onların ayaq qoyduğu yerlərə qoyub gəzirəm, mənimlə necə davranardılar? Görəsən bu insanların içində mənim kimi birisi tapılar? Adamın beynindən keçən fikirlər, elədiyi əməllər çöhrəsində əks olunsa, yəqin ki, böyük bir insan faciəsi üz verər. Qədim dövrlərdə cəlladların alınlarındakı möhür onların kimlik vəsiqəsi sayılırdı. Bəs indi necə? Dəqiq bilirəm ki, əgər küçədəki bu adamlar mənim kim olduğumu, nə iş gördüyümü bilsəydilər, indi məni tikə-tikə edib, it-pişiyin qabağına atardılar. Kimləsə danışib, dərdimi deyəcək qədər cəsarətim yox idi. Evə gəlib, həmişəki kimi talvarın altında oturdum. Mirra ağacı insan deyildi. Amma mən insandan artıq onunla yaxınlıq hissi tapmışdım. O mənim sirdaşım idi. Ona danışsaydım, məni tikə-parça etməyə gücü çatmazdı. İstədim başıma gələnləri ona nağıl edəm, amma ağacın yarpaqlarını yel havası ilə oynayan görəndə susdum. İçimə qorxu doldu. Özümə dedim: Əgər bu ağacın yarpaqları dil açıb, sirrimi söyləsələr, dünya xəbərdar olar. Gördüyüm işdən utanırdım? Yox. Peşman idim? Qətiyyən yox! Bəs bu qorxunun səbəbi nə idi? Bu dəqiqəyə kimi onu tapa bilməmişəm. Mən susanda ağacın gövdəsindəki duyğunlar

qəribə halda gözə çevrildilər. Get-gedə qızardılar. Onlar ağımdan keçən hər şeyi oxuyurdular. Mirra ağacı qorxumu hiss edirdi. Mən İsgəndərin nağılını ona danışanda, arvadım gəldi. Arvadımı görüncə heyvan sayaq bir hiss içimdə coşmağa başladı. İndi isə bunları yaza-yaza özümdən soruşuram: Görəsən mirra ağacının düyünləri həqiqətən gözə dönmüşdü, yoxsa mənim beynimdə belə bir təsəvvür yaranmışdı? Həqiqət olmasa da, ancaq mən o anı yaşadım. Beynimin gözündə ağacın düyünü gözə çevrildi. Bunlar mənim həqiqətimdir. Bilmirəm o dəqiqə arvadımın yerinə bir başqa şəxsi görsəydim yenə də belə hala düşərdim ya yox?! Arvadıma sözünü davam etdirsin deyəizin vermədim... Əgər o bilsəydi ki, bir-iki saat əvvəl silahımı bir hərbiçinin beyninə sıxıb, indi isə onu yırtıcı bir heyvan kimi sıxışdırıram, nə edərdi? Hələ də bir az əvvəl talvarın altında razılıqla gülümsədiyi beynimdədir”.

Qadının sinəsindən ağrı qopdu. Nəfəsi hər dəfə boğazına çatanda yarımçıq qalırdı.

- Kaş gülümsədiyim yerdə quruyardım! Bu nə daşdır mənim başıma düşüb?! Mən nə başibəlali adammışam ki, belə bir canavarla bir yerdə yaşayıram?!

Heyrətdən qurumuşdu. Qəhər boğazını sıxırdı. Gözündən bir-iki damcı yaş düşsəydi, bəlkə sinəsindəki ağrı kəsilərdi. Çəkdiyi acı-ağrılara baxmayaraq, yazıları oxumaqdan vaz keçə bilmirdi. Dəftər maqnit kimi onu özünə çəkirdi.

“Əgər arvadım edam aparıcısı olmağımdan xəbər tutsa... Yox! Onun xəbəri olmayacaq. Bu işin ancaq mənə dəxli var. Onu maraqlandırmaz. Bu, mənim işimdir. O heç vaxt xəbər tutmayacaq. Kontr-admiralın ölümünü asanlaşdıran kişinin arvadına həyatı zəhər etməyə haqqı yoxdur. Mənim dünyam ilə onunku bir-birinə əks iki fərqli həyat tərzidir. Yalnız kiçik bir şeydə ortaqlıq var. Üstəlik, yaxşı bilirəm arvadım məni başa düşəcək qədər ürəyi geniş biri deyil...”

Qadının gözləri qaralır. Oxuduqlarını yuxuda görsəydi, ayılından sonra heç yatmaq istəməzdi. Nağıllarda, romanlarda belə bir macərələri oxumaq qədər gücü yox idi, qalmışdı illərcə birlikdə yaşadığı ərinin gündəlik dəftərində oxusun.

“Narkotik tapmağa gəlmişdim, cəlladla rastlaşdım!” deyib, yerindən qalxdı. Ağ parparlı öz çərçivəsindən ona baxırdı. Daha nə quşları qısanırdı, nə də onlardan zəhləsi gedirdi. Bütün bu illərini, hissələrini bir cəllad ilə paylaşdığına görə özündən nifrət edirdi. Qapıya sarı gedə-gedə çərçivədəki parparlıya xitab dedi:

- Bir dəqiqə də bu evdə qala bilmərəm. Demək mən bir cəllad ilə başımı eyni yastığa qoyurmuşam... Bir cəllad ilə...

Qolları sustalmış halda, ayaqlarını dalıyca sürüyə-sürüyə eyvana çıxdı. Heç bir pillə enməmişdi ki, üzü üstə pillələrdən aşağı yıxıldı. Başı dəmir məhəccərə toxunub, cansız halda yerə düşdü. Qulağından sızan qan boynundan süzülüb, həyətdə torpağa damcıladı...

18

Təyyib birdən polkovniklə üzbəüz oturduğu yerdən qalxıb, keçib onun böyründə əyləşdi. Uzun müdət idi ki, onun heç bir qadınla münasibəti yox idi. Polkovnik qadının bədənindən qalxan ətir iyini bütünlüklə hiss etdi. Arvadından həmişə yasəmən ətrinin iyi gələrdi. Bir daha dərinədən nəfəs aldı. Amma Təyyibdən qalxan şaftalı ətiri idi. Polkovnikin dərinədən nəfəs alması Təyyibin gözündən yayınmadı.

- Şaftalı iyi tutmuşam. Bu gün şəhərə bir dolu maşın şaftalı gətirmişəm. - deyib, yerindən qalxdı.

Yan masadan, xaloğlunun dirsəkləndiyi yerdən çantasını götürüb qayıtdı. Gülümsəyərək çantasından bir şaftalı çıxarıb, masanın üstünə qoydu.

- Bu sənin qismətiniymiş!

Polkovnik isə şaftalını götürüb, iylədi. Təyyib gülə-gülə dedi:

- Dadı iyindən xoşdur. İyi uşaq əskisi qoxuyur.

- Uşaq əskisi?

- Nə iyi qoxuduğunu bilmirsən? Kөрpə uşağın yuyulmuş, təmiz əskisinin iyini verir.

Polkovnikin onun bənzətməsinə gülməyi tutdu. Amma uşaq əskisinin iyini təsəvvür edə bilmədi. Qeyri-iradi gülümsəyərək soruşdu:

- Mən başa düşmədim, uşaq əskisi şaftalı iyi verir, ya şaftalı uşaq əskisinin iyini verir?!

- Öz aramızdı, səssiz olmağına baxmayaraq, sən də zaraftcılısan haaaa!

Polkovnik Təyyib ilə səmimiyyət qurduğuna özünü qınamadı. Şaftalını masaya qoydu. Heç istəmirdi ki, Təyyibin kafenin digər müştəriləri kimi onun cık-bikindən xəbəri olsun.

Kor qoca əlində çörək yenidən kafenin nərdivanlarında əyləşdi. Hava get-gedə tutqunlaşırdı. Az qalırdı göy buludlarını Nivakın paytaxtı üzərinə yağdırsın. Polkovnik saatına baxdı. Getmək vaxtı çatmışdı. Kitabını bağlayıb ayağa qalxmaq istədi. Elə həmin an Təyyib əlini kitabın arasına qoyub soruşdu:

- Bu səhifədə nə yazılıb?

- Dəlilikdən, ölümdən -deyib, ayağa qalxdı.

Təyyibin əlini kitabın ortasından çəkmək niyyəti yox idi. Səmimi bir səslə dedi:

- Bu səhifədə nə yazdığını mənə oxu daaa...

Polkovnik iki ürəkli adam kimi oxuyub-oxumamaq arasında qaldı. Hava qəfildən guruldadı, ildırım çaxdı. Polkovnik yenidən yerində əyləşdi. Təyyibin sözünü yerə sala bilməyib, oxudu:

- O doğulub, bu dünyaya ayaq basdığından bəri bəşərin hər vəziyyətinə, təbiətin dözülməz yaralarına tab gətirib, onları yaşamağı qəbul etdi. Fəlakət, acı və ağrılarla ölümə doğru gedərkən, ağır bir yoldan keçdi. Bu yol dəlilik yolu idi. Bəşərin çətinliklərinin bir şəkili dəlilik olduğuna görə, dəlillərə hörmətlə yanaşmış, onlarla həmdərdlik eləmək lazımdır. Bu, dəliliyə hörmətlə yanaşmaq, dəliliyi bir xəstəlik və ya iradədən irəq bir hadisə sanmaq anlamına gəlmir. Bəlkə də insanın həqiqətinin çökmüş bir bölgəsini rəsmiləşdirmək mənasındadır.

Təyyib səhifəni çevirib başqa bir səhifəni oxumağını tələb etməsin deyər, kitabı bağladı. Təyyib uca səslə dedi:

- Mən bu vaxta qədər heç bilmirdim ki, yer üzündə dəlillərə hörmət qoyan birisi tapılar!

- Dəliliyin də hər şey kimi bir tarixi var. - Yan masada əyləşmiş xaloğlu gülə-gülə dedi. - Təyyib diqqətlə qulaq as! Sən deyəsən elə bilirsən ki, tarix ancaq Nadiri tarixidir?!

Polkovnik indi başa düşdü ki, xaloğlunun bütün fikri-zikri oturduğu masa yoldaşlarında deyil, onunla Təyyibin danışmalarında imiş. Təyyib söz altıda qalan deyildi. Xaloğlunun atmacasına dedi:

- Çox da özünə güvənmə. Düz deyirsənsə əgər, de görüm, ölümün tarixi nə vaxtdan başlayır?

- Mən də deyirəm bu nə soruşur. Bunun cavabını uşaq da bilir. İlk insan doğulanda, ölüm də onunla məzarlığa qədər birlikdə gəlir...

- Gördün dedim özünə güvənmə! Ölümün tarixi Habillə Qabilin dövrünə gedib çıxır. Qabil öz qardaşı Habili öldürəndən sonra ölümün tarixi başlayıb.

- Demə zarafat edirəm! Sənin canına and olsun, düz deyirəm Təyyib! Sənin beş-on sinif savadın olsa idi, dünya alimi olardın!

- Alimlik peşkəş, əgər ağa müəllim kimi bu yazıları oxuya bilsəydim, məndən xoşbəxti tapılmazdı.

Təyyib xaloğlunu yola verib, polkovnikə sarı döndü:

- Sən bilirdin ölümün tarixi Habil-Qabildən başlayır?!

19

Arvadı reanimasiyada meyid kimi koma vəziyyətində uzanıb qalmışdı. Ağzında oksigen maskası var idi. Başının üstündəki aparatda ürəyinin döyüntüləri dalğalar şəklində ekranda döyünürdü. Həkim boşboğaz bir filosof kimi insanın ölüm anındakı acizliyini eksperimental yollarla təsdiq etməyə çalışırdı. Hər danışığında fikrini rahat izah etsin deyə, əllərindən kömək alırdı. Polkovnik isə bezmiş bir halda ona qulaq asırdı.

- Daha beyninə nə qan çatır, nə də oksigen. Komadadır. Heç bir reaksiya yoxdur!

Polkovnikə elə gəlirdi ki, həkimin əlləri tərəzi taylarıdır. Danışaraq arvadının ölüm-qalım məsələsini ölçür.

- İnsanın beyni öləndən sonra dərk etmə qabiliyyəti itir. Görüb, eşidib, iyləmək və... Bütün hissələri yoxa çıxır. Nə ağrını hiss edir, nə də bədəninin duyduqlarına reaksiya verir.

Arvadı beş hissini də itirdiyi üçün dərd çəkmir. Ona görə

həm sevinir, həm də kədərlənir. İndi o dərd çəkmir deyə polkovnik xoşbəxtdir. Amma ölüm ayağında olmağı qəlbini yeyir. Əli-qolu bağlı oturub, onun ölümünə nəzarət etməyə gücü yoxdur. İnsan ilə heyvanın fərqi ondadır ki, insan dərd çəkdiyinə özü agahdır. İnsan bilir ki, dərdin mərkəzi beyindir. İndi isə arvadının beyni bütünlüklə ölüb. Deməli, insanlığının böyük bir qismi yoxa çıxıb. Son günlərdə dərd polkovnikin dünyasının ən güclü hissi olmuşdu. Hər bir məhkumun edam mərasimini xüsusi tərzdə yerinə yetirib, üstəlik, soyuqqanlı davranmağına baxmayaraq, içdən dərd çəkirdi. Ona görə dərd insan hisslərinin ən güclüsüdür. Hətta sevgidən də güclüdür.

Edam aparıcısı olduğu müddətdə məhkumların fərqli, müxtəlif reaksiyalarını görmüşdü. Ağlayan kim, ölüm qorxusundan əl-ayağı keyiyən kim, üsyan edib əllərini edam dirəyindən azad etməyə çalışan kim, ölüm ağrısına yenilməyib qürurunu qoruyan kim... İndi yataqda ölü kimi uzanmış arvadı hisslərini əldən verdiyinə görə göz, qulaq, burun, dil və dərisi kimi bütün orqanları keçmişə aid idi. Beyni ölməklə bütün dünyası yoxa çıxmışdı. İndi yatağa uzadılmış ruhsuz bir bədəndir. Hisslər bir yana qalsın, beyinsiz ürək, böyrək, ciyər, bağırsağ, dalaq və... bu bədənin nə karına gələr?!

Onun bədən dilinin susmağı polkovnikin dərdi üstünə dərd qalayırdı. Bədən dililə danışmaq arvadının adəti idi. Saatlarca güzgü qabağında dayanıb, təbii bədənini süsləyib, ortaya çıxardı. Arvadına görə bədən dili ağız dilindən daha

cazibəli və sehirkar bir dil idi. O, yeniyetmə çağlarından, güzgünü tanıyandan bəri, hər bir əməlində bədən dili ilə sözlərini çatdırmağa adət eləmişdi. Xüsusilə qarşısındakı əri idisə, çalışardı diqqətini bədəninin dili ilə cəlb etsin. Küsülü, barışılı, sevgi, hətta cinsəl istəklərini belə ağız dili ilə söyləməkdə aciz idi arvadı. İş ora çatmışdı ki, quşları polkovnikin gözündən salmaq üçün ağıl və düşüncəsinə güvənib, doğru bir yol-yöndəm tapmaq əvəzinə, bədənindən istifadə etmişdi. Polkovnik isə onun çalışqanlığını görəndə içdən sarsılmışdı.

Arvadı düşüncəsiz varlıq olan quşlarla özünü müqayisə edirdi. Bu qadın düşünməkdə aciz idi. “Hansımız gözəl rəqs edirik? Mən ya ağ parparlı?” Yenə arvadının sözünü xatırladı. O gecədən uzun müddət keçsə də, həmin vaxtı onun sualına cavab vermədiyinə indi içində bir peşmançılıq hiss edirdi. Başa düşürdü ki, soyuqqanlı davranışları ilə heç vaxt arvadına bədən dilindən razı qalmağa kömək etməmişdi. İndi isə gözü onun beyni ölmüş bədənində özündən soruşur:

- Xoşbəxtliyi ona hiss etdirmək üçün o gecə və sonrakı gecələr yalan deməli idim?

Uşaqlıqdan arvadını yaxşı tanıyırdı. Nə də olmasa, əmiuşağı idilər. O, bədən dili ilə düşüncə dilini bir-birinə hörüb, danışa biləcək qədər zəkali deyildi. Əgər belə bir qabiliyyəti olsaydı, dünyanın inanılmaz varlığı olardı. Bəlkə də o zaman arvadına aşiq ola bilərdi. Birgə yaşayışları indikindən fərqli olardı. Bəlkə onda dəlialın təklifinə yox deyib, cəlladların yaşayış fəlsəfəsini öyrənmək fikrindən

vaz keçərdi. Onda arvadı da bu gün süni nəfəs aparatının ümidinə qalmazdı. Bəlkə də...

Bəlkələr beynində ard-arda düzülürdü. Gözü lal bədən, bozarmış çöhrə, yataq üstə meyid kimi uzadılmış arvadında qalıb. Onu razı salmaq üçün yalan danışmaq və ya sədaqətli olub, həqiqəti söyləmək üçün çox gec olduğunu düşünür. Polkovnik ağrı-acı içində, həkim isə sözünü kəsmədən beynin ölümündən danışib, bilməzdən onun yarasına duz səpir. Həkim qadının biləyindən tutaraq yuxarı qaldıraraq dedi:

- Baxın, nə ağrı duyacaq, nə də qolunun hərəkətini dərk edəcək.

Gözü polkovnikdə, danışa-danışa biləyi yuxarıdan yataq üstünə buraxdı. Qadının əli yatağın dəmir kənarına toxunub, leş kimi şappıltı ilə düşdü. Polkovnikin ürəyindən sanki nəsə qırılıb qopan kimi oldu. Edam səhnəsində hansısa bir güllələnmiş insan yerə düşəndə, həmişə belə bir hal yaşayırdı. Ürəyindən nəsə qırılıb qopurdu. Həkim əlavə etdi:

- Bu orqanları uzun müddət saxlamaq mümkün deyil. Qərarınızı verin. Əgər istəsəniz həyat yoldaşızın orqanlarını bağışlıyasınız, bu işi bir həftə ərzində görmək lazımdır. Beyin ölümündə on dörd gündən sonra orqanlar xarab olmağa başlayır.

Polkovnik təəccüblə soruşdu:

- Bağışlamaq?

Həkim qapıdan çıxhaçıxdı dedi:

- Məcburiyyət yoxdur. Amma özünüz bir baxın, görün hansı hərəkət insanidir. Onun kara gələn orqanlarını ehtiyacı olanlara bağışlamaq, yoxsa torpağa tapşırmaq?

Polkovnik dodaqaltı dedi:

- Bağışlamaq?! İnsansayağı bağışlamaq?!

Baş dəlallə onu işə dəvət edəndə, “edamlar adam üzvlü, insan sayaq olsun deyə, səni yenidən işə çağırırdıq” demişdi. Yatağın kənarındakı stulda əyləşdi. Həkimin sözləri hələ də qulağında səslənirdi. “İnsanın orqanları həkim üçün əşya kimidir. Bəlkə də maşının bir parçası kimi!” deyə ürəyində fikirləşirdi. Bununla belə, ölüm məsələsində həkim ilə ortaq nöqtələri var imiş. Hər ikisi ölümə məhkum insanların qarşısında öz tərəzilərini qoruyaraq soyuqqanlı davranıb, ölümü məhkuma asanlaşdırmağa çalışırdı. Ölümü insan sayaq, edam üzvlü bir ölümə çevirməyə cəhd edirdilər.

“Deməli, mənim alınma insan sayaqı işlər yazılıb! Hökumətin edam aparıcısı, arvadının orqanlarını bağışlayan sponsoru!” Gözü arvadının üzündə, onun əlini ov-cunda tutub, sıxdı. Qadın heç bir reaksiya vermədi. Bu qədər həyata bağlı olan, dəqiqəbaşı güzgü qabağında dayanıb özünə sığal verən, bədəmindən ləzzət alıb hər tükünə diqqət yetirən arvadının beyninin ölməsinə inana bilmirdi. Bədəni isə hələ də yaşayırdı. Beyinsiz bir bədən mağazaların önündəki vitrinlərdə qoyulan manikənlərdən başqa nəyə bənzəyə bilərdi ki?! Gözü qapalı, kirpik belə qırpmır. Əlləri buraxıldığı yerdə qalır. Ayaqlar var, ancaq addım ata bilmir. Burnu yerində, iyləyə bilmir. Qulaqları eşidə bilmir. Dərisi hər hansı bir toxunuşu duymur. Bununla belə arvadının əli vitrin manekeni kimi soyuq deyil, istidir. Qan və oksigen hələdə bulaq axımı kimi damarında dövr edir.

Amma bu axım ikitərəfli hiss yaratmır. İnsan əlini bulağın sərin suyuna salanda, bulağın sərinliyini alıb, əlinin istisini bulağa bəxş edir. Gözlə görünməsə də, insanla bulaq arasında qarşılıqlı bir münasibət yaranır. İndi isə əlaqənin bir tərəfidərk etmək qabiliyyətini əldən verib. Qadının əlinin istisi onun əlinə keçib, amma polkovnikin əlinin hərarətini hiss etməkdə acizdir. Polkovnikə elə gəlirki, illər boyu evlilik əlaqələri də belə bir əlaqəyə bənzəyirmiş. Arvadı həmişə bədən dili ilə danışdığına görə, hər əməlində hissini verməyə çalışarkən, hiss almaqda aciz biri imiş. Qadının cisminə baxarkən, həkimin sözlərinə qətiyyət verməkdə şübhələnir. Onun ovcunu açıb, baş barmağıyla içində narın dairələr çəkib, gözünü onun çöhrəsinə dikdi. Arvadının nə dodağı qaçdı, nə qıdığı gəldi, nə də kirpiyi tərpendi. Əlinin dərisindən tutub, reaksiyasını görsün deyə, daha sərt şəkildə dartdı. Heç bir hadisə üz vermədi. Bir daha həkim kimi biləyindən yapışıb, yuxarı qaldırdı. Bilək əlinə ağırlıq elədi. Beyni canlı olan zaman arvadının biləyi heç bu qədər ağır deyildi. Biləyi buraxdı. Əl leş parçası idi, yatağın üstünə düşdü.

O özünü qadının beyninin ölməsində təqsirkar bilmirdi. Yazılmamış qanunları ayaq altına qoyan arvadı olmuşdu. Onun şəxsi gündəliyini oxumuşdu. Hətta bu işə görə öz yanında arvadından gileyli idi. O, polkovnikin xasiyyətini biləbilə qaydaları pozmuşdu. Polkovnikin əlində olsa idi, heç bir zaman edam aparıcısı olduğunu arvadına söyləməzdi. Yəqin bilirdi ki, arvadı onun belə bir işi qəbul etməyinin

səbəbini başa düşəcək qədər zəkali deyil. Onun dünyasında edam aparıcısı olan bir şəxsin yeri ola bilməzdi. İndi isə qadının orqanlarını bağışlayıb-bağışlamamaqda son qərarı verməyə məcbur idi.

Yerindən qalxıb başı üstündə dayandı. Gözləri yumulu idi. Hər dəfə nəfəs aldıqda, sinəsi yerindən qopan kimi olur, nəfəs qaytaranda yerinə otururdu.

“O köks altında çırpınan qəlbi, quşlara qısqanan ürəyi başqa insana bağışlaya bilərəmmi? Nəzakətlə baxdığı gözlərini necə? Böyrək, qara ciyər, dalağını?” Bu vaxta qədər insan orqanları bu qədər aydın-aşkar diqqətini çəkməmişdi. Orqanları bağışlamaq bədənitikə-tikəetmək kimi bir işdir, deyə düşündü. Yeganə fərq ondadır ki, tarix boyu tikə-tikə etmək işini hökmdarlar onlara müxalif olanları cəzalandırmaq məqsədilə ediblər. Üstəlik, bu cəza bədənin xarici orqanlarına aid olub. Bədənin iç orqanları, beyin, ürək, böyrək isə yerli-yerində qalırdı. Məhkum olan şəxsin gözü baxa-baxa əl-qolu, burun-qulağı, cinsiorqanı kəsilib, məhkum isə bədəninin tikələrinin gövdəsindən ayrılmağını duyub, ağrı-acısını hiss edirdi. Amma beyni ölmüş şəxs acı-ağrını hiss etmədən iç orqanlarından ayrılır.

Arvadının daxili orqanlarını tikə-tikə etməyə razı ola bilmir. Özünü onun bədəninin maliki kimi tanımır. İllərlə birlikdə yaşamaq onun bədəninin malikiyyət hüququnu qazanmaq anlamında deyil. Hətta əgər qanun ona belə bir haqqı versə belə, heç zaman heç bir insan başqasının bədəninin sahibi ola bilməz. “Əgər mən arvadımın yerinə

bu yataqda ölü kimi düşüb qalsaydım, görəsən o necə qərar verərdi?!” Ağlına heç nə gəlmir.

Arvadı ilə onun dünya görüşləri, yaşayış fəlsəfələri Avropa və Asiya qitələri qədər bir-birindən fərqlidir. Tikə-tikə etməkişini təsəvvür etdikcə, az qalır onun orqanlarını bağışlamaqdan vaz keçsin. Amma əmindir ki, sonra belə bir qərardan peşman olacaq.

Həkimin dediyi kimi insan sayaq bir qərar vermək üçün hər işdən əvvəltikə-tikə etmək sözünü beynindən silməlidir. Bununla belə, sahibi olmadığı bir cismin orqanlarını bağışlamağa mat qalıb. İllər boyu bədənləri bir-biri ilə hiss alış-verişi ediblər. Bu alver belə heç birinə malikiyyət haqqı qazandırmır. Arvadının varlığı onun varlığından irəli və müstəqil bir varlıqdır. Evlilik qaydalarına görə hər biri varlığından bir parça ortaya qoyub, ortaq bir həyat qurmuşdular.

Polkovnikin fikrinə görə, hər bədən ağırlığını daşıyan, ağrı-acısını çəkən insanın özünə aid canlı bir varlıqdır. Bəzi insanlar sağ olanda öz bədən üzvlərini bağışlaya biləcək qədər zəkaya sahibdirlər. Bununla belə insanların bir çoxu ölümü özlərindən irəli və ya çox uzaqlarda görürlər. Arvadı sağlamlığında bədəninin orqanlarının təklifini bəlli etsə idi, indi polkovnik özünü iki yolun ayrıcında dayanmış kimi hiss etməzdi.

Qadını meyid kimi torpaq altında təsəvvür edir. Qurdquş, ilan, siçan başqa ölümlərin məzarlarına daraşan kimi, onun da məzarına daraşib, qısa müddətdə cəsədini yeyib-

darayacaqlar. Hansısa ilan gözlərini ovub, özünə yuva quracaq. Hansısa siçan bədənini gəmirəcək... Beynində canlanan təsvirlərdən canına titrətmə tutur. Elə bil hər gün edam mərasimində hazır olub, onun aparıcısı deyilmiş. Amma indi hisslərinə qapılmaq zamanı deyil.

Uzun illər boyu yığıdığı təcrübələrinə güvənərək, hisslərindən kənar, ağına əsaslanıb, doğru-dürüst bir qərar verməlidir. Hərbi formanı əyninə geyindiyyindən bəri çətin anlarda qərar verməyi, soyuqqanlı davranmağı, işlərində inzibətli olmağı, hətta sevgisiz bir yaşamı öyrənmişdir. Ölünün başında oturan kimi arvadının yanında əyləşib. Başına gələnlərdən qəm-kədərə bürünsə də, ağlamağı gəlmir. Göz yaşları da onu belə çətin durumda özbaşına buraxıb. Həkimin dediyinə görə, arvadı çox yaxın gələcəkdə, ən azı iki həftə içində bir yolluq dünyanı tərk edəcək. Onun orqanlarını başqalarına bağışlamağı düşündükcə, ağlından qəribə fikirlər keçir. Bu iş ona xəlifə kisəsindən bəxşiş vermək kimi gəlir. Belə bir baxış insanlığın sağlığına arvadının bədənindən pay vermək kimidir. Bir cüt böyrəyin hərəsi bir adama kifayət edər. Yəqin ki, ağ ciyərini gecə-gündüz oksigen kapsuluna bağlı olan birinə bağışlayacaqlar. Onun ağ ciyərindən nəfəs alan insan necə biri olacaq? Gənc, yaşlı, qadın, kişi? Onun ciyərindən nəfəs alan insan əlini sinəsi üstə qoyub, havanı ciyərlərinə çəkəndə, başqa birinin ciyərindən nəfəs aldığı xatırlayacaqmı? Yoxsa öz ciyəri kimi havanasinəsinə doldurub, boşaldacaq, ah çəkəcək?! Orqan nəqli alan şəxs kişi olsa, hər dəfə əlini sinəsinə

çəkəndə, bir qadının ciyərinin köksü altında olduğuna görə lətafətli hisslər duya biləcəkmə?! Ya ürəyi bir başqa bədənin içində çırpınsa, bu bədənin sahibi nələr hiss edəcək? Mən necə o ürək sahibin hiss etdiklərini bilə bilərəm? Görəsən, o da arvadım kimi quşlardan nifrət edəcək?

Əgər arvadımın ürəyini bir kişiyyə qoysalar, görəsən, o adamın dünyası dəyişər? Bir ovuc sevgi, bir dünya nifrət və o kimi hisslər qəlbin harasında yerləşir?! Gözü necə? Onun bəbəyini alan insan baxanda öz gözü ilə baxacaq, yoxsa arvadımın gözü ilə?! Bəs özü necə? Arvadının gözü ilə baxan biri ilə necə qarşılaşa bilər? Arvadının qəlbi bir başqa köksdə çırpınan insanla necə danışa bilər? Arvadının ürəyini daşıyan adamın onun kimi duyğu hisslərinə sahib olacağını ağılı kəsmir. Amma yenə də qəribə və məntiqsiz fikirlər başından əl çəkmir. Onun orqanları ehtiyat orqanlar kimi başqalarının çürümüş, ərpimiş orqanlarının yerini dolduracaq. Qadının əlini buraxır. Hələ də ılıq istisini hiss edir. Saatın hər saniyəsi yerindən atılıb qabağa getdikcə, zaman daralır. Son qərarını verməlidir. Qadını öz halına buraxıb, eşiyyə çıxır.

Sərgərdan adamlar kimi küçələri addımlayır. Uzaqlaşdıqca, o bədənin varlığını düşünür. Parça-parça başqa bədənlərdə yaşayan varlığını, bir insanın nəşr olunmuş varlığını... Hər bir orqan yeni bir bədəni canlandıracaq. Nədənsə “Yeraltı nəşr” qurupu yadına düşür. Arvadı güllələnməkəvəzinə baş verən hadisə əsərində varlıqdan yoxluğa doğru getməkdədir. Onun beyinsiz bədəni polkovnikin

yaşayışına, bütün fikirlərinə kölgə salıb. Hər hansı fikrin sonu onun bədənində gəlib dayanır. Onun yoxluğuna görə ağlayıb, içindəki dərdi boşaltmaq əvəzinə, belə soyuqqanlı düşünməyindən canını soyuq tər basır. Addımladıqca məhkumlar ilə qanunları düşünür. Bəlkə gün gəldi, qanunlar dəyişildi. Güllələnmə cəzası yerinə məhkumlara bədənlərinin orqanlarını bağışlamaq cəzası verdilər. Əgər iş belə bir həddə çatsa, cəllad deyilən bir şəxsiyyətin adı təkcə tarixdə qalar. O zaman cəllad tarixin nostalgisi olar.

Bu fikirlərə baxmayaraq, özü ilə mübahisə edir. “Ölümə məhkum olan birinə belə bir cəza kəsilsə, görəsən humanist bir hökm olduğunu düşünərləmi?” deyər fikirləşə-fikirləşə addımlayır. Elektrik dirəklərinin, telefon köşklərinin, lövhələrin üstündəki yazılar diqqətini çəkir. Elanların çoxu böyrək alış-verişinə görədir.

“Böyrək satılır! Qan qurupu: B müsbət, telefon nömrəsi...”; “B mənfi qan qurupunda bir böyrəyə ehtiyacımız var. Əlaqə saxlamaq üçün telefon nömrəsi...” Polkovnik eşitmişdi ki, bədən orqanları pulla alınıb-satılır. Buna da bəzən iqtisadi çətinliklər səbəb olur. Məsələn, bir çox adam bədəninin hər hansı bir orqanını satır ki, ailəsinin gündəlik çörək pulusunu əldə etsin. Ancaq bu vaxta qədər bunların real şahidi olmamışdı. Deyəsən, insan yalnız öz başına gələndə hadisələrin reallığını anlamağa başlayır.

Bundan əvvəl küçələrdə addımlayanda heç vaxt belə elanlara fikir verməmişdi. İndiki arvadının orqanlarının bağışlanması əsas mövzu idi, hara gedir, hansı divara baxırdı-

sa, bildirişlər diqqətini çəkirdi. Amma dərd burasında idi ki, bu elanları yazanların heç birinin beyni ölməmişdi. Canlı beyinlərlə orqanlarının satış elanlarını divarlara yapışdırmanın yerində olmağı təsəvvür belə edə bilmir. İqtisadi vəziyyətin nəticəsində depressiyaya düşmüş adamları düşünür. Deməli, varlığın ən önəmli faktoru olan maddi duruminsan orqanlarının alış-verişini də öz əlinə alıb. Bütün bu dairənin içində həm baş dəllal kimilər varmış, həm də böyrəklərini satanlar!

Ziddiyyətli düşüncələr ürəyini yumşadıb. Bir tərəfdən edam aparıcısı ölümün icraçısıdır. O biri tərəfdəndə arvadının orqanlarını bağışlamaqla insanlara həyat bəxş etməkdə iştirak edəcək. Arvadının orqanlarını alanlar onun ziddiyyətli halından xəbər tutsalar, necə reaksiya göstərərlər? İnsanların fərqli dünyalarında onun kimi zəddiyyətli şəxslərə yer varmı? Bəlkə də gördüyü əməllərin qisasıdır bütün bu baş verənlər? İnsanların dünyasının böyük-kiçikliyindən xəbəri yoxdur. Amma yaxşı bilir ki, onun ziddiyyətli şəxsiyyəti nə mirra ağacının vecinədir, nə də quşlarının. Quşları onu görcək həvəsləciyin-başına qonub, musiqi səsinə rəqs edirlər. Mirra ağacı isə gövdəsindəki gözə bənzər düyünlərə baxmayaraq, dilsiz bir ağacdır. Susur və onun sirlərini dinləyir. Yarpaqları əsdikcə eşitdiklərini havaya ötürür. Nə yaxşı ki, insan ağacların dilini kəşf edə bilməyib.

Evə çatan kimi quşxanaya girməzdən əvvəl adəti üzrə talvarın altında oturub yorğunluğunu almaq istəsə də, hər şeydən əvvəl ağacın gövdəsinə düyünlənmiş şalı açıb, ma-

sanın üstünə atır. Ağacın gövdəsindəki düyünlərə baxır. Düyünlərin içində kəhrəba rənglişirə arvadının bal rəngli göz bəbəklərini xatırladır. Baxdıqca parlaq kəhrəba rəngi onu hipnoz edir. Beynində bir səs arvadının orqanlarını bağışlayacağını söyləyir. Qaş qaraldıqca düyünlərin içindəki kəhrəba rənginin cazibəsi də azalır.

Polkovnik hipnozdan ayılır. Quşlarının ac olduğunu xatırlayır. Mirra ağacını bağçada qoyub, quşxanaya getməzdən əvvəl masadakı daş-qaşlı zınqırovu da götürür. Quşxanaya gedərkən bir şeyi dəqiq bilirdi. Ömürboyu arvadının orqanlarını daşıyan insanlarla qarşılaşmaq istəmir.

20

Polkovnik Təyyibin səmimiyyətinə dözə bilmir. Onun səmimiyyəti bal arısının zəhərli tikanı kimi beyninə batıb, stress yaradır. Təyyibin kəhrəba rəngli gözlərinə baxdıqca canına vicvicə düşür.

“Kafedəkilər kim olduğumu, nə iş gördüyümü bilsələr? Cəlil... İbiş... Xaloğlu... Masaarxasındaatan həkim... Hər kəsdənəhəmiyyətli Təyyibdir. Onun xəbəri olsa ki, nişançılara neçə dəfə atəş fərmanı vermişəm!”

Təyyibə baxdıqca həyəcanı artır. Özünü sorğu-suala çəkir.

- Edamda atəş fərmanı verəndə bu günləri düşünmüşdün? Etiraf etməyə cəsərin çatır? Hamını demirəm, heç olmasa Təyyib kimi mərifətli, müstəqil insanın yanında etiraf edə bilərsən?! Qorxursan?! Cəllad adını dilinə gətirə bilmirsən? Təhqir olunmaqdan qorxursan? Sənə xəyanət edə biləcəklərindən qorxursan? Turalım sən o qədər cəsəret sahibi oldun ki, kafedəkilərə səhv etdiklərini, müəllim ol-

madığını, təqaüdə çıxdığını, qədimdən qalma cəllad olduğunu dedin. Dedin ki, hərbi qovluğunu bu ölkənin xüsusi adamlarının adı doldurub. Başqaları hələ bir yana qalsın, bəs sənin böyründə əyləşib, kitab oxumağına heyran olan Təyyibin kəhrəba rəngində gözləri təpəsinə çıxmaz?! Sənə saftalı pay verən məhəbbətli əl bir anda heyvan caynağına dönüb, xirtdəyindən yapışmaz?

Qədimdə cəlladların kimlikləri alınlarına möhürlənirdi. Yeddidən yetmişə alın möhürünü gördükdə, cəllad olduğunu bilirdilər. Amma indi, müasir dövrdə kimin kim olduğu heç kimə bəlli deyil. Yalnız adamların üzlərinə çəkdiyi maskalar, geydikləri donlar göz önündədir. Hər kəs başqasının beynindəki dünyasından xəbərsizdir.

Hava guruldayıb, ildırım çaxdıqca ona elə gəlir ki, rəngbərəng quşların şəkli ilə bəzənmiş kafenin divarları üstünə gəlir. Dayandığı yer get-gedə daralır, canı sıxılır. Quşlar divarlardan qopub üstünə gəlsəydi, yenə başqa məsələ. Quş lələklərinin altında əzilməkdən canını qurtara bilərdi. Amma beyninin divarları arasında sıxılmağa heç dözə bilmir. Saatına baxır. Axşam düşməmiş qara buludlar havanın qaşını qaraldıb. Havanın qaş-qabağı yer-göy süpürür. Getməlidir. Onu sorğu-suala çəkməyən quşlarının yanına getməlidir. Sözlərinə qulaq asıb, diqqətlə ona baxıb, dinləyən mirra ağacının yanına getməlidir. Çox vaxt ona elə gəlir ki, dilsiz heyvanlar və ağaclarla keçinib, əlaqə saxlamaq dil bilən insanlarla keçinməkdən daha rahatdır. Bəlkə də quşların və mirra ağacının dilini başa düşə bilsəydi, onlarla keçinmək də çətin olardı.

Kitabını qoltuğuna vurur. Yağış başlayıb. Damcılar kafenin pəncərəsini döyür.

- Döz, yağış kəssin get! - Təyyib söyləyir.

- Bu yağış mən görəni kəsənə bənzəmir. Deyirəm biri tapılıb, göyün ağzına bıçaq ata!

Kor qoca kafenin qoruyucu damıaltına sığınıb, göyə baxır. Bir qaraltı kafenin pillələri ilə yuxarı qalxır. Qapı açılır. Təkayaqlı bir kişi bir əlində qara çətir, o birində çəlik içəri girir. Təyyib kişini görən kimi yerindən qalxaraq ona sarı gedib çətirini əlindən alır. Kişi birqıçlı heykəl kimi kafenin ortasında dayanıb, ucadan salam verir. Sonra təbəssümlə birbəbir kafedəkilərə baxır. Təyyib kişinin çətirini açıb, bükür, açıb, bükür... Hər dəfə çətiri açdıqda yağış suyu ətrafa, pəncərə önündə quruyub, mat qalmış polkovnikin üstünə, üz-gözüünə sıçrayır.

Təkayaqlı kişi polkovnikə sarı dönüb, təbəssümlə başını tərpedir. Baxışı onun təcəccüblü baxışıyla toqquşur. Polkovnikin rəngi ağarır. Özünü beyninin divarları arasında sıxılıb, əzilmiş kimi hiss edir. İradəsiz adamlar kimi qoltuğu altındakı kitabı masa üstə qoyub, əllərini ciblərinə salır.

Hava qəfildən guruldayıb, yenə ildırım çaxır. Polkovnik bir anda yerindən qopub, qapıya sarı gedir. Kor kişi kafenin qapısını açıb, içəri girəndə onunla kəllə-kəlləyə gəlir. Polkovnik kor kişini saymadan bayıra çıxır. Kafenin önündəki tərəzi heykəlinin yanından keçəndə ayaq saxlayıb, arvadının daş-qaşlı zınqırovunu tərəzi gözlərindən birinə atır. Yağış suyu tərəzinin gözlərini doldurub, damcı-damcı yerə damır.

Təyyib polkovnikin birdən-birə yerindən qopub, getməyinə təəccübləndi. Qardaşının çətirini masa üstünə qoyanda, gözü şaftalı ilə kitaba sataşdı. Tələm-tələsik onları götürüb, qapıya sarı qaçdı. Polkovniki səslədi. Polkovnik isə şiddətlə yağan yağışın altında artıq uzaqlaşmışdı. Təkayaqlı kişi çəliyinə dayanıb, polkovnik gözdən itənə kimi onu izləyirdi...

Son

